

825
1987

ISSN: 0263-1247

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

გუგაბი

ქართული პოლიტიკის პერიოდული ორგანო უცხოეთში

პანიონი N° 12 PARIS

თებერვალი 1987 FÉVRIER

*****

ქართული
ბიბლიოთეკა

„თავისუფლებავ, შენ ხარ კაცთა ნაცვაყუდარი,
შენ ხარ ჩაგრულის, წამებულის წმინდა საყდარი,
შენ ხარ მშვიდობა და სიმართლე ამა ქვეყნისა,
შენ ხარ აღმზრდელი ღვთაებამდე კაცთ ბუნებისა!“ – ილია

*****

„გ უ შ ა გ ი“ („თავისუფლების ტრიბუნის“ გაგრძელება)
ე რ ი ს ა და ა დ ა მ ი ა ნ ი ს თ ა ვ ი ს უ ფ ლ ე ბ ი ს
ბ რ ძ ვ ლ ი ს ო რ გ ა ნ ო

64

*****

მ ი ს ა მ ა რ თ ი :

EDITION GOUCHAGUI
8 RUE DES MARCHAIS
75019 PARIS
TELEPHONE : 46-07-08-14

*****

ISSN : 0763 - 7247

- 36 - 5

21368

1 9 8 7 წ ლ ი ს ს ა ა ხ ა ლ წ ლ ო

ჩვენო ძვირფასო მკითხველნო, თუმცა დაგვიანებით, მაგრამ მთელი სულითა და გულით გილოცავთ ბედნიერების მომნიჭებელ ახალ 1987 წელს.

მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენი სამშობლოს განთავისუფლების საქმე თვალნათლად წინ არ წასულა, მაინც წელი, რომელიც უკან გვრჩება, ცუდად არ ჩაითვლება. საშინაო ხაზით, ზოგადად თავისუფლებისა და დემოკრატიის და კედძოდ ადამიანის უფლებათა დაცვის საკითხებში საბჭოთა მთავრობა თავდაცვაზე იყო გადასული და ზოგიერთ შემთხვევაში იძულებული იყო უკანაც დაეხია (მაგალითად ზოგიერთი ყელაზე ცნობილი დისიდენტის დასავლეთში გადმოსახლება, აკადემიკოს ან. სახაროვის გადასახლებიდან განთავისუფლება და სხვა.).

საბჭოთა ეკონომიკა მუდამ განიცდიდა მწვავე ეკონომიურ კრიზისს, მაგრამ ამ უკანასკნელად ის კიდევ უფრო დრამატიული გახდა და მისი დამალვა ხელისუფალთა მიერ შეუძლებელი გახდა. ასე მაგალითად, 23 იანვარს მ. გორბაჩოვმა ცენტრალური კომიტეტის თათბირზე განაცხადა და საჯაროდ გამოცხადდა შემდეგი: „...რაც შეეხება სასურსათო პრობლემას, ჩვენ, ამხანაგებო, საფუძვლიანად უნდა დავძრათ იგი ადგილიდან. ძალზე დიდხანს ვტკეპნიდით ერთ ადგილს, რომ იტყვიან, ჩავეფალით ამ საქმეში, მთელმა მეთერთმეტე ხუთწლეულმა იბუქსავა. ბუქსაობა დავიწყეთ 1972 წლიდან, განსაკუთრებით 1975 წლიდან...“ ეს „ბუქსაობა“ არა მარტო სასურსათო სფეროს ეხება, არამედ მთელ საბჭოთა ეკონომიკას, გარდა, რა თქმა უნდა, სამხედრო კომპლექსისა, რომლის გადაჭარბებული პროცენტული თანაფარდობა ეროვნულ შემოსავალთან, აუტანელ ტვირთად აწევს საბჭოთა მშრომელ ხალხს. მ. გორბაჩოვი პირველი არ არის საბჭოთა მეთაურებიდან, ვინც განგაშს ტეხს საბჭოთა ეკონომიკის კრიზისზე და რეფორმებს აყენებს, მაგრამ ყველა ისინი უნაყოფო გამოდგენ და ვფიქრობთ, რომ გორბაჩოვისასაც იგივე ბედი ეწევა.

ეროვნულმა საკითხმა, რომელსაც განსაკუთრებით მალავს საბჭოთა ხელისუფლება, საქვეჩოდ იჩინა თავი ყაზახეთის მკვი-

*****

საქართველოს
მწიგნობართა
კავშირი

დრთა აჯანყებით რუსთა ბატონობის წინააღმდეგ, რომელსაც ადგილი ჰქონდა ქალაქ ალმა-ათაში გასული წლის უკანასკნელ დღეებში. ყაზახების ამხედრება ეროვნულ განმათავისუფლებელ ბრძოლის ის აისბერგია, რომელიც განსაკუთრებით კარგად მოჩანს ამ მომენტში, მაგრამ იგი საყოველთაოა სსრკ-ის ყველა არარუს ერისთვის გამოუთვლებლივ და მათი მიწისქვეშა ბიძგები დასამხობად ემუქრებიან საბჭოთა იმპერიის შენობას.

ასევე ადგილზე „ბუქსაობა“ საბჭოთა იმპერიალიზმი საერთაშორისო ასპარეზზედაც, ეს იწყება მისი ჯარების შეჭრის შემდეგ ავღანეთში და ამ წლის ბოლოს უკვე შვიდი წელი შესრულდა. ახლა ცხადია, რომ არა წინსვლა, არამედ მიღწეულის შენარჩუნებაც არაჩვეულებრივად ძვირი უჯდებათ რუს იმპერიალისტებს, გორბაჩოვი ყველგვარ რუსულ ხრიკებს ხმარობს, რომ როგორმე სახის დაუკარგავად ავღანეთის ქაობიდან თავი დაიხსნას.

კარგად არის ცნობილი, რომ იმპერიისათვის ისევე აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს ექსპანსია, როგორც წმინდა ჰაერი ცოცხალი ორგანიზმისათვის. იმპერიისათვის დამღუპველია ადგილზე ტყეპნა, „ბუქსაობა“, ხოლო პირველივე დამარცხება ნიშანი იქნება მისი რღვევისა. ამან აღარ უნდა დაიგვიანოს და, დაე, ის მოხდეს რაც შეიძლება უმტკივნეულოდ ჩვენი ხალხისთვის.

საბჭოთა მთავრობა გორბაჩოვის უფროსობით აღარ მალავს და საჯაროდ გმობს მთელ გავლილ პერიოდს სტალინის გენმდინობიდან დაწყებული თვით გორბაჩოვის აღზევებამდე. მათი ნაკლი ისაა, რომ ისინი ლოდიკურ დასკვნამდე არ მიდიან, ანდა ვერ მიდიან და სტალინ, ხრუშჩოვ, ბრეჟნევის კულტებთან ერთად არ გმობენ მათ მშობელ საშოს-საბჭოთა წესწყობილებას და მის ქვაკუთხედ კომუნისტურ პარტიას. ჯერ კიდევ კლასიკური ხანის ბერძნებმა კარგად იცოდენ, რომ: „ჯანსაღ სხეულში ჯანსაღია სულიც“ და ჩვენს მითოლოგიაშიც ცნობილია, რომ გველეშაპისაგან თავს ვერ იხსნი მხოლოდ მისი თავის მოკვეთით. თვით რუსეთის მდორე საზოგადოებაც შორს გადადებას ვეღარ მოითმენს. საჭიროა გამოჩნდეს გაბედული და დახელოვნებული დასტაქარი, რომელიც მჭრელი ბისტურით ამოკვეთავს საბჭოთა დამპალ ორგანოს, თუ არა და ხალხი,

ტყეებითა და შანთებით გააბატონეს ცრუობა, გამცელგანობა და ღალატი და ყოველგვარი ზნედაცემულობა.

დიდი და აუნაზღაურებელი მსხვერპლი გაიღო ჩვენმა ხალხმა ამ სამოცდაექვსი წლის განმავლობაში, განსაკუთრებით 1921 – 1945 წლებში. ზუსტად ამის ანგარიშს ვინ გვეტყვის, მაგრამ გადაუქარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ საბჭოთა ხელისუფალთა სინდისზე, თუ კი მათ ასეთი რამ გააჩნიათ, რეპრესიებსა და მათ „სამამულო ომში“ მოშთობილთა სულ ცოტა 600-700 ათასი აქტიური, შემომქმედი და შთამომავლობის აღმზრდელი ქართველის სიცოცხლეა. ამას არ შეიძლება სხვა რამ ეწოდოს, თუ არა ერის მკვლელობა. ამის შედეგია, რომ ქართველობას საბჭოთა პერიოდში თითქმის არ მომატებია რიცხობრივად, მაშინ, როცა ჩვენი მეზობელი ოსმალების რიცხვი ოთხჯერ და ხუთჯერ გაიზარდა.

66 წელიწადი ხუმრობა არ გახლავთ ადამიანისათვის, ეს ხომ სამ თაობაზე მეტია, მაგრამ ერისთვის ის შედარებით უმნიშვნელოა. გული არ უნდა გაგვიტყდეს, უიმედობა არ უნდა დაგვეუფლოს. სხვებიც ბევრი უნახავს დამპყრობელი ქართლოსიანთა სისხლით გაუღენთილ მიწას. უთვალავ იმპერიებისაგან თავდაცვებში საიმედოდ მოიკალა მისი კუჭი. მან მოინელა იმპერიები ასირიელთა და ირანელთა, მაკედონელთა და რომაელთა, არაბთა და ბიზანტიელთა, მონგოლთა, სპარსთა, ოსმანთა და ბოლოს თვითმპყრობელ რუსთა. ფიქრი არ არის, ის მოინელებს ამ უკანასკნელი იმპერიის მძლავრობასაც.

იმედი ვიქონიოთ, რომ ეს იქნება აგრეთვე ჩვენი ხალხის, ქართველი ხალხის როგორც ერის უკანასკნელი გამოცდა და, რომ იგი ჩვენს შემდგომ თაობებს შეაგნებინებს უბრალო მაგრამ რაოდენ მნიშვნელოვან ჭეშმარიტებას: **ეროვნულ ერთობას**. გარეშე მტერზე არა ნაკლები მტერი იყო ჩვენი ხალხის მიდრეკილება კუთხურობისაკენ, ურთიერთ კინკლაობა-მეტოქეობისაკენ. ერთ მუშტად, ერთ ორგანიზმად მტკიცედ შეკრულ ერს, რაც არ უნდა პატარა არ იყოს ის, ვერ დაიპყრობს ვერც ერთი ერი, რაგინდ დიდი არ იყოს იგი. თუ ეს, არამც თუ მარტო შეგნებაში, არამედ სისხლსა და ხორცშიც გაგვიჯდება, მაშინ ქართველი ხალხი შეინარჩუნებს თავის უფლებას და შექმნის საკუთარ ბრწყინვალე ცივილიზაციას, რო-

მელთანაც შედარებით წარსული, თამარ მეფისა და შოთა რუსთაველის საქართველო ფერმკრთალი გამოჩნდება; თუ არადა, ქართვის ხსენება აღიგავება პირისაგან მიწისა.

გულბათ გულბათიშვილი

***   ***   ***   ***

მერაბ კოსტავას და სხვა პოლიტპატიმართა ბედი

გასული წლის 30 დეკემბერს ზვიად გამსახურდია ტელეფონით დაუკავშირდა ამერიკის „იუნაიტედ პრეს - ინტერნეიშელ“-ის სააგენტოს წარმომადგენელს მოსკოვში და შემდეგი განუცხადა: „დასავლეთში გავრცელებული ცნობები მერაბ კოსტავას პატიმრობიდან განთავისუფლების შესახებ, როგორც შედეგი პოლიტპატიმრებისადმი მ. გორბაჩოვის შემწქარებლური დამოკიდებულებისა, სინამდვილეს არ შეეფერება. ამგვარი ცნობების გავრცელება მეტად სახიფათოა პატიმრისათვის. მერაბ კოსტავა კვლავაც პატიმრობაში იმყოფება. იგი ქლექის მძიმე ფორმითაა დაავადებული. ამჟამად ის მოთავსებულია თბილისის მახლობლად მდებარე ერთ-ერთ საპატიმრო ბანაკის საავადმყოფოში. მე ვმიწმობ, რომ მერაბ კოსტავას შეიძლება იგივე ბედი ეწიოს, რაც ანატოლი მარჩენკოსო“, უთქვამს ბ. ზვიადს.

ამ ცნობით ბოლო ედება მითქმა-მოთქმას. მერაბ კოსტავა ფილტვებით მძიმე ავადმყოფი საპატიმრო ბანაკშია საქართველოში. მისი საქართველოში გადმოყვანა უკვე სასიამოვნო ამბავია. რაც არ უნდა იყოს, სამშობლოს ჰაერი და გარემო ბუნება მის სატკივარს სალბუნად დაედება მანამ, სანამ რუსები მიხვდებოდნენ, რომ ამ სიმპატიური და ყოვლად კეთილშობილი პატრიოტი კაცის ტუსაღობაში სიკვდილი არც მათი ინტერესებისათვისაა სასარგებლო.

აქვე გვინდა მკითხველებს მოვავაგონოთ ზოგიერთი ყველაზე ცნობილი ქართველი პოლიტპატიმარი. ნიკოლოზ სამხარაძე - დაახლოებით 70 წლის, ექიმი-ისტორიკოსი. მისი დევნა დაიწყო 1957 წლიდან, როცა ის პროტესტებით შეხვდა გარუსების პოლიტიკას ქართულ სკოლე-

*****

ში. ნ. სამხარაძე აქტიურად მოღვაწეობდა აგრეთვე პოლიტიკური ნის უფლებათა და ჰელსინკის ხელშეკრულების დამცველ საქართველოს საინციტივო ჯგუფებში. უკვე რამდენიმეჯერ ტუსად აღაფილი, ის უკანასკნელად დააპატიმრეს 1980-ის 23 სექტემბერს და მოათავსეს უვადოთ ფსიქიატრულ საპატიმროში, ფიქრობენ, რომ დნებროპეტროვსკში. ცოლმა და სამმა შვილმა ამოოდ არაერთი პროტესტი განაცხადეს ასეთი უხეში თვითნებობისა და უკანონობისათვის.

ვა ლ ე ნ ტ ი ნ ა ფ ა ი ლ ო ძ ე დაბ. 1923-ში, სამი შვილისა და შვილიშვილების დედა, მგალობელთა გუნდის წევრი კავებეს დევნამდე, რაც დაიწყო მას შემდეგ, რაც მან წერილებით ამხილა კავებეს აგენტების ძირგამომთხრელი საქმიანობა საქმართლმადიდებელ ეკლესიის მაშინდელ საპატრიარქოში. ვ. ფ. აქტიურად თანამშრომლობდა აგრეთვე ზ. გამსახურდიასა და მ. კოსტავასთან ერთად ადამიანის უფლებათა და ჰელსინკის ხელშეკრულების დაცვათა საქართველოს კომისიებში. უკანასკნელად ის გაასამართლეს 23 მაისს 1983 წლისა და მიუსაჯეს რვა წლით მკაცრი რეჟიმის ბანაკში პატიმრობა და ხუთი წლით გადასახლება. უკანასკნელი ცნობით, ის იმყოფება ფსიქიატრულ საპატიმროში.

— საქ. უმაღლესმა სასამართლომ 1980 წლის ოქტომბერში გაასამართლა სამი კაცი, რომლებიც პოლიციის მიერ დაკავებული იყვნენ პროკლამაციების გავრცელებისათვის, რომელიც მოუწოდებდა საქართველოს დამოუკიდებლობისაკენ. ანტისაბჭოთა აგიტაციისა და პროპაგანდის ბრალდებით სასამართლომ შემდეგი სასჯელი გამოიტანა: ვაჟა ჟღენტს, დაბადებულს 1938 წ. საზოგადოება „ცოდნა“-ს ხელმძღვანელს ქ. რუსთავში— 6 წლის მკაცრი რეჟიმის ბანაკში პატიმრობა და 3 წლით გადასახლება, ზურიკო გოგიას, დაბ.1946-ში, მცხოვრებს ქ. რუსთავში, ყურნალ „სამგორის“ კორესპონდენტს— 5 წლით მკაცრი რეჟიმის ბანაკში პატიმრობა, და ვახტანგ ჩიტავას, დაბ. 1939-ში, ქ. რუსთავში მცხოვრებს, ტექნიკური სკოლის დირექტორის თანაშემწეს—5 წ. მკაცრი რეჟიმის ბანაკში პატიმრობა და ორი წლით გადასახლება.

— 1984 წ. თებერვალში თბილისში გაასამართლეს ფარული პოლიტიკური ორგანიზაციის „საქართველოს ეროვნული დამოუკიდებლობის ორგანიზაცია“-ს ხელმძღვანელები და შემდეგი სას-

ჯელი დააკისრეს: ზაქარია ლაშქარაშვილს, დაბ. 1954 წლის
ქსის მძლოს, 5 წ. მკაცრ რეჟიმის ბანაკში პატიმრობა და
2 წ. გადასახლება, ტარიელ ღვინიაშვილს, დაბ. 1960 წ., მუ-
შა-მექანიკოსს, -4 წლით მკაცრი რეჟიმის ბანაკში პატიმრო-
ბა და იგივე სასჯელი გურამ გოგბაიძეს, დაბ. 1949 წელს,
უმალღესი ცოდნით, ეკონომისტს.

- 1983 წლის ივნისიდან პატიმრობაშია უცნობი ვადით სტუ-
დენტი დავით ბერძენიშვილი, რომელსაც ბრალდებოდა რესპუბ-
ლიკური პარტიის დაარსება და მისი ბეჭდვითი ორგანო „სამ-
რეკლო“-ს რედაქტორობა, რომლის ხუთმა ნომერმა მოასწრო
გამოსვლა 1979-80 წლებში.

-1983 წლის გიორგიევსკის ტრაქტატის იუბილის საწინააღმდე-
გო მოძრაობაში დაპატიმრებულებებიდან ისევ საკონცენტრაციო
ბანაკებში იმყოფებიან: ირაკლი წერეთელი, ლევან ბერძენიშ-
ვილი, გოჩა აბულაძე, ემანუელ თვალაძე.

-იგივე ანტისაბჭოთა აგიტაციისა და პროპაგანდის ბრალდებით
საკონცენტრაციულ ბანაკებში იმყოფებიან ძმები თენგიზ და
ელოვარდ გუდავა.

-და ბოლოს, კიდევ ერთხელ მკითხველის ყურადღება უნდა
მივაქციოთ თვითმფრინავის გატაცების ცდის ავტორებზე:
ეჭიმი ძმები პაატა და კახა ივერიელები, მსახიობი გერმანე
კობახიძე და მღვდელი თეიმურაზ ჩიხლაძე, რომელთაც 1984
წლის აგვისტოში უმაღლესი ზომა-დახვრეტა მიესაჯათ.

უმანკო წარსულის მქონე ახალგაზრდებისათვის, რომელთაც
განზრახული არ ჰქონიათ ვინმეს სიკვდილი, განაჩენი თავი-
დანვე მეტად გადაჭარბებულად მკაცრი იყო, მაგრამ ორ წე-
ლიწად ნახევრის გასვლის შემდეგ ეს საცოდავები ისევ სასი-
კვდილოდ გამზადებულთა საკანში ელიან ჯალათს, ეს ჩვენს
უბრალო ადამიანურ გაგებას აღემატება. რაფინირებული სი-
მკაცრე, თუ პირუტყვილი შურისმაძიებლობა!!!

***   ***   ***   ***

ვიქტორ რცხილაძის დევნა გრძელდება*)

ისტორიკოსი ვიქტორ რცხილაძე, დაბადებული 1941 წელს,
ადამიანის უფლებათა დაცვის ჰელსინკის ჯგუფის წევრი სა-
ქართველოში, როგორც ცნობილია, დააპატიმრეს 1978 წლის

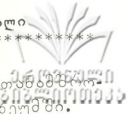

25 იანვარს, თბილისში, ცხრა თვის გასვლის შემდეგ უკვე დაპატიმრებულნი იყვნენ ზვიად გამსახურდი, კოსტავა. იგი ათი თვე ამყოფეს საქ. უშიშროების კომიტეტის შიდა საპატიმროში და გასამართლების შემდგომ გადაასახლეს ყაზახეთში, კურგანის ოლქში, სადაც ჯერ კიდევ იმყოფებიან თავის დროზე გადასახლებული ჩეჩნები და კორეელები. მასთან ერთად იქ სასჯელს იხდიდა ადამიანის უფლებათა უკრაინელი დამცველი ი. მ. სენიკი.

დაჰყო რა საერთო ჯამში იქ ორი წელი, ვ. რცხილადე სამშობლოში დაბრუნებისას ერთ წლამდე უსამსახუროდ ამყოფეს უკიდურეს გაჭირვებაში (იგი ოჯახის მარჩენალი ერთადერთი მამაკაცია). საბოლოოდ მან დაიწყო სამსახური თბილისის ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მუზეუმში მეცნიერ თანამშრომლად. თავიდან თითქოს წყნარად მიდიოდა მისი მოღვაწეობა, მაგრამ საკმარისი იყო მას ქართულ თეოლოგიურ, საღვთისმეტყველო, ჟურნალში 1982 წელს დაებეჭდა სტატია(ცხადია თეოლოგიური ხასიათისა და არა პოლიტიკურის), რომ მუზეუმის დირექტორმა თეიმურაზ ბერიძემ თავის თანამშრომელს აშკარა და დაუფარავი შევიწროება დაუწყო. მიუხედავად ამისა, ვ. რცხილადეს არ შეუწყვეტია საღვთისმეტყველო ჟურნალში წერილების ბეჭდვა. აღსანიშნავია, რომ ეს კრებული სასაცილო რაოდენობით გამოდის—სულ ორასი ცალი. ამასთან, ქსეროკოპიით გამრავლებულ ამ ჟურნალს ზემოდან აწერია: „სამსახურებრივი მოხმარებისათვის“, რაც იმას ნიშნავს, რომ იგი არ გაიცემა მოსახლეობაში და მხოლოდ სასულიერო პირებმა უნდა იკითხონ! აი, ასეთია „სინდისის თავისუფლება“ და ხელისუფალთა შიში ქრისტიანული იდეებისა!

ვ. რცხილადის დევნა-შევიწროება შემდეგში გამოიხატება. 1982 წ. თებერვალში იგი დაბარებული იყო საქ. უშიშ. კომიტეტში, სადაც მას განუცხადეს, რომ იგი რელიგიურ იდეებს ქადაგებს მუზეუმში. ამ გაფრთხილებას საფუძვლად ედო მუზეუმის დირექტორის, თეიმურაზ ბერიძის განცხადება-დაბეჭდვა ამის თაობაზე. იმ დღიდან მოყოლებული ვ. რცხილადეს რამდენიმე წუთის დღვიანებაზე უკიდურეს საყვედურს-საყვედურზე აძლევენ, მაშინ, როცა ამ მხრივ მუზეუმში სრული ანარქია სუფევს. დღესდღეობით ვ. რცხილადე სამსახურიდან განთავისუფლებულია 5 წუთით დაგვიანებისთვის. მის წინაშე აღ-

*****

ტერნატივა: ან შეელოს თეოლოგიურ ჟურნალში თანამშრომლობას, ანდა მეცნიერ-თანამშრომლის ადგილს მუშაურობაში. ვიქტორ რცხილაძე 1986 წლის სექტემბრიდან უმუშევარია.

1986 წლის დეკემბერი

*) წერილი ჩამოტანილია საქართველოდან და გასაგები მიზეზით ავტორი ხელს არ აწერს. „გუშაგი“

***   ***   ***   ***

ა ნ ა ტ ო ლ ი მ ა რ ჩ ე ნ კ ო ს ს ი კ ვ დ ი ლ ი,
ა ნ, უ ფ რ ო ს წ ო რ ა დ, მ კ ვ ლ ე ლ ო ბ ა

„როცა უნივერსიტეტში შევედი, მე გავიგე, რომ ხუთი მილიონი უკრაინელი ნებაყოფლობით თავს ანებებს მათ მშობლიურ ენას, ამ მშვენიერებასა და სიმდიდრეს, რასაც თითოეული პიროვნება ღებულობს დაბადებისას. თქვენ ეკუთვნით, აგრეთვე, ამ ხუთ მილიონ მოქალაქეთ, თქვენ მოსამართლეც, პროკურორო და ადვოკატო! ამ მოვლენასთან დაკავშირებით, კერძოდ, თუ რატომ უკრაინელები თავიანთ ქვეყანაში კარგავენ კავშირს მათ დედა-ენასთან, მე დავწერე ორი სტატია 1973 წელს:

„იდეალის საფარს უკან“ და „კიევის დიალოგები“, რომელთაც გამოქვეყნების შემთხვევა არ ჰქონიათ და არც არავის შეეძლო ისინი წაეკითხა. მათი გულისთვის კიევის მხარის ტრიბუნალმა მე მომისაჯა რვა წლით თავისუფლების აღკვეთა. გამოდის, რომ უკრაინა გაერთიანებულ ერთა ორგანიზაციის წევრ სახელმწიფოებიდან ერთადერთია, რომელიც თავის პატიმრებს სასჯელის მოსახდენად აგზავნის მისი ტერიტორიის საზღვრებს გარედ. ვიმყოფებოდი რა პერმის საკონცენტრაციო ბანაკში მე იქ შევხვდი სიცრუესა და თვითნებობას.

ვარ რა თავისუფალი პიროვნება, ესე იგი მიმაჩნია რა ჩემი თავი თავისუფლად, სადაც და რა პირობებშიც არ უნდა ვიყო, მე ვერ შევძელი გაჩუმება და ვწერდი ამის შესახებ. ამის გულისთვის მასამართლებენ დღეს. მე წინააღმდეგი ვარ ტყუილის, მოტყუების, თვითნებობისა და სიყალბისა. მე მხარს ვუჭერ აზროვნების თავისუფლებას, მე ვიცავ ადამიანის ღირსებას და დიდ მორალურ პრინციპებს. როგორც ქრისტიანს,

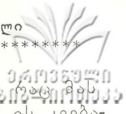

„ადამიანს და მოქალაქეს, მე მრცხვენია ჩემი ქვეყნის და ცალკეები იხდიან ოცდახუთი წლის პატიმრობის სასჯელს მათი რწმენის გამო. მთელს ისტორიაში, სახელმწიფოთა ისტორიის დასაწყისიდან, არასოდეს ჰქონია ადგილი ასეთ სამარცხვინო ფაქტს.“

ასე მიმართა ანატოლი მარჩენკომ მის მოსამართლეებს, რომლებმაც მას მიუსაჯეს ათი წლით მკაცრ რეჟიმის ბანაკში პატიმრობა და ხუთი წლით გადასახლება. ამ სიტყვაში ცხადად მოჩანს მარჩენკოს პიროვნება: მისი სპეტაკი სული და პირდაპირი ხასიათი, ღრმა ადამიანური კეთილშობილება და უძირო პატრიოტიზმი, მაგრამ ამ სიტყვებიდანვე გასაგებია ხდება საბჭოთა ხელისუფლების მძულვარება და უღმობელოება ამ სიტყვების ავტორისადმი.

ანატოლი მარჩენკომ სულ 49 წელიწადი იცხოვრა ამ ქვეყნად და ოცი საშინელი რეჟიმის საპატიმროებში დაჰყო. უკანასკნელად, როცა მას ასამართლებდნენ და ასე მკაცრი სასჯელი გადაუწყვეტეს, ის უკვე მძიმე ავადმყოფი იყო ისე, რომ ფეხზე დგომა ძლივს შეეძლო და ისიც არაადამიანური ნებისყოფის დაძაბვით. პერმის უმკაცრეს ბანაკში, სადაც მას პირველი ოთხი წელი გაატარებინეს, უმთავრესს ღროს იზოლატორში ამყოფებდნენ, უღებოთა და უსაბნოთ. მისი მეუღლე ლარისა ბოგორაზის თქმით, 1983 წლის დეკემბერში ბანაკის ზედამხედველებმა ცემენტის იატაკზე აჩაჩქუნებინეს თავი და ეს მანამ, სანამ გრძნობა არ დაჰკარგა. ამის შემდეგ ცივ იატაკზე დგდებულ მიიტოვეს. ასეთი მოპყრობის შედეგად, მარჩენკომ დაჰკარგა გემოსა და სუნის შეგრძნება, მოეშალა მხედველობა და სუნთქვის ორგანოები. უკანასკნელი სამი წლის განმავლობაში მას სტანჯავდა თავბრუს დასხმა და თავის ტკივილი.

1985 წლის შემოდგომაზე მარჩენკო ჩისტოპოლის საპატიმროში გადმოიყვანეს. აქაც მას განსაკუთრებით თვითნებურად ეკიდებოდნენ. უკრძალავდნენ ცოლისგან და მეგობრებიდან გამოგზავნილ წერილებსა და ამანათებს. უკვე 1984 წლიდან აკრძალული ჰქონდა ცოლის ვიზიტი. 4 აგვისტოს მარჩენკომ შიმშილით გაფიცვა გამოაცხადა მანამ, სანამ არ დააკმაყოფილებდნენ მის ორ მოთხოვნას: პოლიტპატიმრების ამნისტიას

და მისი მეუღლისათვის მასთან ვიზიტის უფლებას, წართმეული ჰქონდა 1984 წლიდან. ცნობილია, რომ ის კვებაზე უარს ამბობდა აგვისტო-სექტემბერ-ოქტომბერ-ნოემბრის განმავლობაში და, მაშასადამე, დეკემბრის დასაწყისში გამოცხადებული გარდაცვალება უშუალო შედეგია ამისა. ანატოლი მარჩენკო ბოროტებას ებრძოდა იმ საშუალებებით, რაც მას გააჩნდა და ის ბრძოლის ველზე დაეცა როგორც შეურიგებელი ამაყი რაინდი. ან. მარჩენკოს არა მარტო ცხოვრებაა სამაგალითო და მასწავლებელი, არამედ აგრეთვე მისი ნაწერები და განსაკუთრებით „ჩემი ჩვენება“, რომელიც მან პატიმრობიდან პირველად განთავისუფლების შემდეგ—1967 წელს გამოაქვეყნა და რომელშიც იშვიათ რეალობითაა აღწერილი საბჭოთა საპატიმრო ბანაკების რეჟიმი ხრუშჩოვ-ბრეჟნევის პერიოდში. ან. მარჩენკო ცნობილია აგრეთვე მისი კიდევ ორი კარგი მოგონებათა წიგნით: „ტარუსიდან ჩვენამდე“ და „იცხოვრე ისე როგორც ყველა ცხოვრობს“. თვითგამოცემით გამოქვეყნებულ მის მრავალ სტატიებიდან სჩანს სიმამაცე, შეუპოვრობა, გულახდილობა.

ანატოლ მარჩენკო გარდაიცვალა როგორც ჭეშმარიტი წმინდა მოწამე. მისმა სიკვდილმა ღრმად დაამწუხრა ყველა პატიოსანი და ბუნებით კეთილშობილი ადამიანი, მაგრამ განსაკუთრებით მისი თანამებრძოლი უფლებათა დამცველნი. ვაშინგტონში მყოფმა ანატოლი შჩარანსკიმ განაცხადა: „მარჩენკოს სიკვდილმა დაანახვა მთელ მსოფლიოს, რომ ადამიანის უფლებათა დაცვის მდგომარეობა საბჭოთა კავშირში კიდევ უფრო გაუარესდა, მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოთა მთავრობა ცდილობს უფრო ადამიანური სახით წარუდგინოს თავი მსოფლიოს.“-ო.

დასავლეთ ევროპის, ამერიკის და მთელი დემოკრატიული სამყაროს ლიდერები გამოეხმაურენ მარჩენკოს ტრაგიკულ სიკვდილს. ათ დეკემბერს, რომელიც ადამიანის უფლებათა დაცვის დღეთაა გამოცხადებული გ.ე.ო. -ს მიერ, თეთრ სახლში მოწყობილ კონფერენციაზე პრეზიდენტ რეიგანმა განსაკუთრებული მწუხარებით ახსენა ანატოლი მარჩენკოს ტრაგიკული დასასრული, მას უწოდა: „მარტვილი ადამიანის უფლებათა ბრძოლისა“ და ბრძანა, რომ: „ბატონი მარჩენკო და კიდევ ბევრი სხვა არ მომკვდარან ამოდ“-ო. პრეზიდენტმა აგრეთვე დასძინა: „რეალური სურათი საბჭოთა ცხოვრებისა არ შეცვ-

ლილა. ერთადერთი, რაშიც უხვია მარქსიზმ-ლენინიზმი, მოქალაქეობრივი უფლებების შეზღუდვა და ტირანია. ეთიოპიიდან კუბამდე, საბჭოთა კავშირიდან ვიეტნამამდე, მთელ კომუნისტურ სამყაროში სურსათისაგან თაროები ცარიელია, ხოლო ციხეებში პატიმრების ტევა არაა.“

ანატოლი მარჩენკო მგზნებარე პატრიოტი იყო მისი სამშობლო უკრაინის და დიდი მოქალაქე, ადამიანის ღირსების დამცველი რაინდი. მისი ბრძოლა სამაგალითოა ყველა ერიშვილისთვის და, მაშასადამე, ჩვენ ქართველებისთვისაც. მისი უდროოდ დაღუპვა მწუხარებით გვაგსებს, მაგრამ თანაც გვაძნევენ და გვარწმუნებს ჩვენი ბრძოლის სისწორეში. პატივისცემით ქედს ვიხრით მისი ცხედრის წინაშე.

გუშაგი

*** **

გ ა მ ო ს ვ ლ ე ბ ი ა ლ მ ა - ა თ ა შ ი

ვინც თვალს ადევნებს საბჭოთა ამბებს, მისთვის ამ უკანასკნელ ხანს ცხადი იყო, რომ ყზახ ღინმუხამედ კუნაევის პოლიტიკური კარიერა დასასრულს უახლოვდებოდა; მოსკოვის გაზეთების გამოხდომები ყსახისტანის ხელმძღვანელობის წინააღმდეგ და თვით დაინტერესებული პირის ღუმელი ამის უტყუარი ნიშანი იყო; ამიტომ, მაინც და მაინც არავის გაკვირვებია „ტასის“ სააგენტოს 17 დეკემბრის განცხადება, რომ: ყზახისტანის კომპარტიის ც.კ. პლენუმმა პირველი მდივნის თანამდებობიდან გაანთავისუფლა ამხანაგი დ. კუნაევი და მის ადგილას ამხანაგი გენადი კოლბინი აირჩიაო. უფრო გასაოცარი იყო იგივე სააგენტოსაგან გამოცხადება ორი დღის შემდეგ, რომ ცენტრალური კომიტეტის ამ დადგენილების საპროტესტოდ ყზახისტანის დედაქალაქში ქუჩებში გამოვიდა ახალგაზრდობა და უწესრიგობა ჩაიდინაო. ოფიციალური სააგენტოს მიხედვით, მანიფესტანტი ახალგაზრდები წააქეზეს ნაციონალისტებმა და ხულიგნებმა, რის შედეგადაც მანიფესტანტებმა უკანონო აქტები ჩაიდინეს, დაწვეს ერთი სასურსათო მაღაზრია და ბევრი ავტომანქანაო. ოფიციალური კომუნიკე არაფერს ამბობს მსხვერპლის შესახებ, მაგრამ მოსკოვში მყოფი დასავლეთის კორე-

სპონდენტები ერთხმად ფიქრობენ, რომ გამოსვლებმა აჯანყების ხასიათი მიიღო და მის ჩაქრობის დროს სულ ცოტა ორი ათეული კაცი მაინც დაიღუპა და ასამდე დაიჭრა, დაიჭირეს ასობით მანიფესტანტი. აჯანყება რომ სერიოზული ხასიათის იყო და რეპრესიებმაც სერიოზული კვალი დაამჩნიეს ეს იქიდანაც ჩანს, რომ ამ ამბებიდან ორი თვის გასვლის შემდეგ ალმა-ათა მუდამ აკრძალული ზონაა, სადაც უცხოელ კორესპონდენტებს სამგზავრო ვიზებს არ აძლევენ.

თავიანთ დედაენაზე წარწერილი პლაკატებით თუ შეძახილებით ყაზახი მანიფესტანტები პროტესტს აცხადებდნენ საერთოდ რუსების თვითნებობის და კერძოდ რუსი კოლბინის დანიშვნის წინააღმდეგ. გენადი კოლბინმა პარტიული კარიერა სვერდლოვსკში დაიწყო, საიდანაც, 1975 წელს, საქართველოს კომპარტიის მეორე ნომრად გადმოიყვანეს ქალაღზე, სინამდვილეში კი ის იყო მთავარი თვალი და ყური კრემლისა. 1983 წელს იური ანდროპოვმა ის ულიანოვსკის ოლქის კომპარტიის პირველ მდივნად გადაიყვანა, ალბად კავების თვალში კარგი დამსახურებისათვის და ეს ახალი პოსტი კიდევ უფრო მეტი ჯილდოა ხელისუფლებისაკენ მისი სვლის გზაზე, რადგანაც ახლა ის შორს აღარაა კუნაევის სავარძლიდან პოლიტიუროში.

ყსახისტანი მოსახლეობითა და ტერიტორიით სსრკ-ს მესამე სახელმწიფოა, თვით რუსეთისა და უკრაინის შემდეგ. ის მდიდარია მიწის ქვეშა საბადოებით და ხრუშჩოვმა აქ დაიწყო გრანდიოზული საირიგაციო სამუშაოები და მას შემდეგ რუსები ცდილობენ ის აქციონ საბჭოთა კავშირის ხორბლეულის მეორე ბელად. ეკონომიურ პოტენციალს ემატება ამ ქვეყნის სულ მზარდი სამხედრო მნიშვნელობა. აქ იმყოფება სსრკ ატომ-ბირთვული ბომბების სილოსები და სტრატოსფეროში სამოგზაურო ცნობილი ბაიკონურის სადგური. თათრების ამ მიწა-წყლის გარუსება დიდი ხანია, რაც დაიწყო. ჯერ კიდევ 1916 წელს თვითმპყრობელობის მთავრობამ ჯარებს გააქვითა ყაზახი მოსახლეობა. შემდეგ გასაბჭოებამ და ოცდაათიანი წლების მომთაბარე ხალხის კოლექტივიზაციამ შეიწირა მილიონობით ყაზახის სიცოცხლე. სამოციანი წლებიდან კი სოფლის მეურნეობის განვითარების საბაბით აქ ჩაასახლეს დიდძალი რუსი, უკრაინელი და ბელორუსი. აქვე არიან სტალინის დროს გადასახლებული ერთი მილიონი გერმანელი. ასე, რომ დღეს

*****

15 მილიონიან ყაზახისტანში მხოლოდ 30 პროცენტით ვაჭარდებიან.

ლეონიდ ბრეჟნევის მიერ შერჩეული და დაწინაურებული, დინუხანამედ კუნაევი აგერ ოცდახუთი წელიწადია, რაც კომუნისტურად-დიქტატორულად განაგებს ყაზახისტანს, ბრეჟნევმა ის ამასაც არ დააჯერა და კრემლში პოლიტბიუროს წევრადაც მიიწვია და მით უმძლავრესი იმპერიის თანაგამგებლადაც აქცია. დღეს საბჭოთა კავშირი ბრეჟნევის კულტის ნგრევის პერიოდშია და ვინ იცის იქნებ ის უფრო ამის მსხვერპლი იყოს, ვიდრე ის ნებოტიზმი და კორუფცია, რომელსაც მას ბრალად სდებენ ოფიციალურად. ასეთ დონეზე მყოფი კაცის თავიდან მოშორება ადვილი არ არის თვით საბჭოთა ხელისუფლებაშიაც კი. სტალინის დროში მას კრიმინალურ ბოროტმოქმედებაში დასდებდნენ ბრალს და კიდევაც საჯაროდ აღიარებინებდნენ. დღეს, ჩანს, რომ რეჟიმი უფრო ცივილიზებული გამხდარა, რადგანაც მსხვერპლად განწირული კუნაევის ბრალდება კრიმინალური ხასიათის არაა და სასჯელიც თანამედროვეების დაკარგვაზე შორსარ წასულა, მიუხედავად იმისა, რომ მისი გულისთვის სისხლი დაიდგარა.

მართალია, რომ კუნაევი კრემლის პოლიტიკის ერთგული შემსრულებელი იყო, მაგრამ მაინც ალბათ თავის მშობელ ერზე გული შესტკივოდა და მის გადარჩენაზე ზრუნავდა, შეძლებისდა ფარგლებში, მაშინ, როცა მოსკოვის მიერ დანიშნულ რუს კოლბინს, რომელიც არც ქვეყანას იცნობს და არც ადგილობრივი ენა გაეგება, რა სიკეთის მოტანა შეუძლია ყაზახ ხალხისადმი?! ამიტომაცაა, რომ ყაზახობის ნაციონალიზმმა სიმბოლურად თავი იჩინა ყაზახ კომუნისტ კუნაევის დაცვასა და რუს კოლბინის უკუგდებაში.

ალმა-ათას ეს მანიფესტაციები თავისი ხასიათით საოცრად წააგავს თბილისის 1956 წლის დახვრეტელ მანიფესტაციებს. როგორც თბილისში, ალმა-ათაშიც ახალგაზრდობის მანიფესტაციები ალბათ დაიწყო ადგილობრივი კომპარტიისა და კომკავშირის ორგანიზაციების თაოსნობით, მაგრამ აწყვეტილმა მანიფესტანტების მდინარემ სწრაფად მიაშურა მის ეროვნულ კალაპოტს და გაისმა ძახილი: „ძირს რუსი კოლბინი!“ „ძირს იმპერიალისტი რუსები!“

ავღანეთის ომის 7 წლის თავზე

27 დეკემბრის ღამით 1979 წლისა, ომის გამოუცხადებლად, საბჭოთა კავშირის სამხედრო ძალები შეიჭრენ ავღანეთში, ქვეყნის დიდი ქალაქები და სტრატეგიული პუნქტები დაიკავეს, თუმცა კომუნისტი, მაგრამ ალბათ დალატში შემჩნეული ჰაფიზულა ამინის მთავრობა მხეცურად ჩუმად ამოჟლიტეს, ხოლო მათ მიერ გასაბჭოებული ავღანეთის მთავრობად მსოფლიოს წარუდგინეს მათ მიერ მოყვანილი მარიონეტული მთავრობა ვინმე კომუნისტ ბაბრაქ ქარმელის მეთაურობით. ბრეჟნევის მთავრობამ ურცხვად განაცხადა, რომ საბჭოთა ჯარები ავღანეთში შევიდნენ ავღანეთის კანონიერი მთავრობის თხოვნით, მის დასახმარებლად. ჰელსინკის ხელშეკრულების ხელისმოწერის შემდეგ, სადაც დასავლეთი უდიდეს დათმობებზე წავიდა საბჭოთა ხელისუფლების მიმართ, კრემლის ასეთმა მუხანათობამ გამოაფხიზლა დეტანტის პოლიტიკით მოდუნებული დემოკრატიული ბანაკი. ახლა კი აშკარად დაინახეს ცხვრის ტყავში გახვეული მგელი. ანგლო-საქსების შემდეგ მთელმა მსოფლიომ მკაცრად დაგმო აგრესორი, მაგრამ მთავარი იყო თვით ავღანელი ხალხის რეაქცია: თუ ავღანელები ჩეხებივით სატანკო დივიზიები ს დანახვით შეშინდებოდნენ და გულზე ხელებს დაიკრებდნენ (ალბათ სწორედ ასე იგარაუდეს კრემლის სტრატეგებმა), მაშინ არავის და არაფერს არ შეეძლო საბჭოთა აგრესორიდან ავღანეთის ხსნა. ჩვენ აქ მიუხედავად შინაური დაშლილობისა, თითქმის შიშველი ხელებით, ერთთავად აღსდგა კომუნისტური საფრთხისა და ეროვნული სუვერენობის ხელყოფისაგან დასაცავად. ამ ბრძოლას ისინი დღემდე დაუღალავად აწარმოებენ, რა თქმა უნდა, დიდი მსხვერპლის გაღებით. უნდა ითქვას, რომ ავღანელთა წინააღმდეგობას დიდ დახმარებას უწევენ, თავშესაფარის მიცემის სახით, მეზობელი სახელმწიფოები და პირველ რიგში პაკისტანი. დემოკრატიული სამყაროს გარდა ავღანეთის რეზისტანს დიპლომატიურად მატერიალურად და მორალური მხარდაჭერით ეხმარება რვაას მილიონიანი მუსულმანური სამყარო და კომუნისტური ჩინეთი.

*****

საბჭოთა კავშირში საერთოდ ავღანეთის ომი მეტად აკოპოპულარულია, მაგრამ 50 მილიონიან საბჭოთა მუსულმანურ ხე ის კიდევ უფრო ცუდ შთაბეჭდილებას ახდენს და მათ ურჩობისაკენ უბიძგებს. სამხედრო ხარჯები რომ უგულვებელვყოთ, ავღანეთში წარმოებული ომი დიდად ართულებს საბჭოთა მთავრობის მიერ ოფიციალურად აღიარებულ სამშვიდობო დიპლომატიას. ამიტომ გასაკვირი არ იქნება, გორბაჩოვს რომ მართლაც მშვიდობა უნდოდეს ავღანეთში. გასულ წელში მან არაერთ ოინებს მიმართა. ჯერ 6 ათასიანი ჯარის გამოყვანის სპექტაკლი გამართა დასავლეთის ჟურნალისტების თანდასწრებით, მერე ავღანეთის მთავრობას ზავი და მოწინააღმდეგეებთან ეროვნული თანხმობის სურვილი გამოაცხადებინა, მაგრამ ავღანელი მოწინააღმდეგენი ამ ადვილად შესამჩნევ ანკესებზე არ წამოეგენ, ისინი წინააღმდეგობას არ სწყვეტენ მანამ, სანამ წითელი არმია მთლიანად არ დასტოვებს ავღანეთის საზღვრებს. ამრიგად, ამ წლის დასაწყისში მ. გორბაჩოვი ვაისა და უის დილემის წინაშეა.

როგორც ყოველ წელს, გასული წლის დეკემბრის ბოლოსაც გაერთიანებულ ერთა ორგანიზაციის გენერალურმა ასამბლეამ, კომუნისტური სახელმწიფოების გამოკლებით, ერთხმად დაგმო საბჭოთა ჯარების მიერ ავღანეთის ოკუპაცია და მოითხოვა იქიდან მათი დაუყოვნებლივ გაყვანა.

გეომ აგრეთვე გამოაქვეყნა ავსტრიელი იურისტის, ბ. ერმაკორის ეტიუდი ავღანეთში ქიმიური და სხვა აკრძალული იარაღის ხმარების შესახებ. ამ დოკუმენტის მიხედვით, რომელიც სანდო მოწმობებზეა დაფუძნებული, საბჭოთა სამხედრო ნაწილების მიერ ქიმიური ბომბები იქნა ჩაყრილი გვირაბებში, სადაც თავს აფარებდნენ ავღანეთის წინააღმდეგობის მუჯახბინდები. ამგვარი ქიმიური იარაღის ხმარება დადასტურებულია ავღანეთის ოთხ პროვინციაში: კუნდუზსა, პაკტიასა, ქაბულსა და ვარდაკში. აგრეთვე გასულ წელში თვითმფრინავებიდან მოსახლეობაში გადაყრილი იყო ფოსფატისა და ნაპალმის ბომბები ჰერატის, პაკტიასა და ქაბულის პროვინციებში.

ამ რაპორტში აღნუსხულია აგრეთვე მშვიდობიანი მოსახლეობის მასიური ხოცვა-ჟლეტა წითელი არმიის თუ მისი მოკავშირე ავღან კომუნისტურ მთავრობის ჯარების მიერ, ასევე ფაქტები ბავშვთა სიკვდილამდე გვემისა, პატიმართა წამებისა

29512

ქართული ენციკლოპედია

და სხვა აღმავფოთებელი ბოროტებისა.

ქაბულში მყოფი დასავლეთის სახელმწიფოთა დიპლომატიის წარმომადგენლებიდან მომდინარე სანდო ცნობების მიხედვით, დეკემბრის თვეში გრძელდებოდა გააფთრებული ბრძოლები საბჭოთა ჯარებსა და ავღანელ მუჯახედინებს შორის და, რომ ადგილი ჰქონდა მნიშვნელოვან მატერიალურ ზარალსა და ადამიანთა მსხვერპლს მებრძოლთა ორივე მხარეზე. ასე მაგალითად, მუჯახედინებმა დეკემბრის პირველ რიცხვებში ჩამოაგდეს საბჭოთა ორი სატრანსპორტო თვითმფრინავი და რამდენიმე ვერტმფრენი. ქაბულის მახლობლად ჩამოგდებული იქნა ავღანეთის მთავრობის სამგზავრო თვითმფრინავი, რომლის დროსაც დაიღუპა 30 მგზავრი. რვა დეკემბერს ქ. ხოსტი წარმოადგენდა გააფთრებული ბრძოლების ველს, რასაც მოჰყვა დიდი მსხვერპლი ორივე მხრიდან. იმავე რვა დეკემბერს საბჭოთა თვითმფრინავის დაბომბვის შედეგად ქ. ყანდაარში დაიღუპა ასზე მეტი მშვიდობიანი მცხოვრები. ავღანეთის ხელისუფლების ადგილობრივმა წარმომადგენელმა ბოდიში მოიხადა. მან თქვა, რომ ეს მოხდა შეცდომით. პირველიდან თხუთმეტ დეკემბრამდის მუჯახედინებმა ჩამოაგდეს ოთხი საბჭოთა ვერტმფრენი.

ამერიკის შ.შ. -ს მთავრობამ ავღანეთის ომის შვიდ წლის-თავთან დაკავშირებით გამოაქვეყნა ანგარიში, რომელშიაც სხვათა შორის ნათქვამია:

„ავღანეთის ბარბაროსული ოკუპაციის 7 წლის განმავლობაში საბჭოთა კავშირმა ვერ შეძლო მისი ძალაუფლების გამაგრება ამ ქვეყანაში. ომი საბჭოთა საოკუპაციო ჯარებსა და ავღანეთის წინააღმდეგობას შორის კვლავაც გრძელდება.“

„საბჭოთა საოკუპაციო ჯარმა ავღანეთში მარტო მიმდინარე წელს მოკლულებისა და დაჭრილების სახით დაჰკარგა სამი ათასამდე სამხედრო მოსამსახურე, ხოლო გავლილ შვიდ წლის მანძილზე დაღუპულ და დაჭრილ საბჭოთა ოფიცრებისა და ჯარისკაცების საერთო რაოდენობა შეადგენს 30 - 35 ათასამდე კაცს, რომელთა ერთ მესამედს მოკლულები შეადგენენ.“

„ავღანეთში ამჟამად იმყოფება 118 ათასკაციანი საბჭოთა არმია, რომელსაც 30 - 35 ათასიანი მარქაფი არმია ჰყვავს საბჭოთა საზღვრებთან დაბანაკებული.“ ამერიკის მთავრობის ანგარიშში აგრეთვე აღნიშნულია, რომ განვლილ 1986 წლის მანძილზე მუჯახედინები ძირითადად ომს აწარმოებდნენ ავ-

საბჭოელების მიერ დოკუმენტებით ასაბუთებენ პოლტეკავშირებმა, ოზიციური ჯგუფები. პოლონეთის გლახთა პროფკავშირებმა, „სოლიდარობამ“ „საზოგადოებრივ-პოლიტიკური დაცვის“ კომიტეტთან ერთად წარმოადგინა დოკუმენტი, რომლის თანახმად მაშინდელმა საბჭოთა საიდუმლო სამსახურმა (ენკავედე) 1944 წლის აგვისტოდან ნოემბრის თვის დაწყებამდე, ქალაქ რსცე-ოვოციდან ოცი კილომეტრის მოშორებით ტრცებუსკას ტყეში დახვრიტა 600 პოლონელი ჯარისკაცი, ოფიცერი ქალი და კაცი, ინტელიგენციისა და სამღვდლოების წარმომადგენლები. ტრცებუსკას ტყეში ისინი იმყოფებოდნენ სამხედრო ტყვეთა ბანაკში. დოკუმენტების თანახმად ეს მასობრივი სასაფლავო აღმოჩენილი იყო 1980 წელს, მიუხედავად იმისა, რომ მოწმეთა ჩვენების თანახმად, მათი არსებობა ცნობილი იყო ჯერ კიდევ 1944 წელს. აქედან გამომდინარე, პოლონეთის კომუნისტური მთავრობა აქამდე მას განგებ მალავდა. საბჭოელთა ამ დანაშაულის შესახებ ჯერ კიდევ 1986 წლის ნოემბერში იუწყებოდა ქ. დანციგის „სოლიდარობა“-ს გაზეთი და ლონდონში გამოცემული პოლონელ ემიგრანტების გაზეთი „თე პოლიშ ვიკლი.“ საბჭოელებმა ეს დანაშაული ჩაიდინეს „პირველი უკრაინული ფრონტის“ სექტორში, სადაც საბჭოთა ჯარების მთავარსარდალი იყო მარშალი ივან კონიევი, რომლის შტაბი იმყოფებოდა მეზობელ სოფელში. ზემოხსენებული გაზეთები იუწყებოდნენ აგრეთვე პოლონელი მოწმეებისა და საბჭოთა ყოფილი სამხედროების სახელსა და გვარებს.

მოწმეების ჩვენებით, პოლონელთა ბანაკში ტრცებუსკას ტყეში გამეფებული იყო არაადამიანური პირობები. დაკითხვებისას ქალები და მძიმედ დაჭრილები იდგნენ მუხლებამდე ყრულივით ცივ წყალში. სასიკვდილო განაჩენის გამოტანის შემდეგ პოლონელი ტყვეები წაიყვანეს იქვე ახლოს მდებარე ტყეში, სადაც თვითვე უნდა გაეთხარათ საკუთარი საფლავები. როგორც კი მორჩენ საფლავების გათხრას, ყველას გამოჰკრეს ყელი და ჩაყარეს საფლავებში. მოწმეთა ჩვენების თანახმად, „ენკავედეს“ პოლკოვნიკმა, რომელიც ხელმძღვანელობდა პოლონელ ტყვეების ამ მასობრივ მოკლვას, ამის შესახებ დაიტრახა ერთ პოლონელ დიასახლისთან.

„საზოგადოებრივ-პოლიტიკური დაცვის კომიტეტმა“ უკვე

*****
 1945 წელს შეადგინა მოხსენება საბჭოთა ამ სისამართზე სახებ, მაგრამ რატომღაც სადღაც დაიკარგა. როგორც ვიცი, ბენ, უგზოუკვლოდ დაიკარგა ის პასუხისმგებელი ოფიცერი, რომელსაც გადაეცა კომიტეტის მოხსენება. „თე პოლიშ ვიკლი“ იუწყება შემდეგ, განაგრძობს სტატიის ავტორი, რომ პოლონეთის კომუნისტურმა მთავრობამ გასცა სასტიკი განკარგულება საბჭოთა დანაშაულის მიჩქმალვის შესახებ.

იოახიმ გოერლიხის აზრით, საბჭოელების მიერ ტრეცებუსკას ტყეში ჩადენილი მასობრივი მკვლელობის დანაშაული არის მეტად აღმაშფოთებელი იმიტომ, რომ ეს დანაშაული მათ ჩაიდინეს მათი ომის მოკავშირის პოლონეთის ტერიტორიაზე და თვით პოლონელების მიმართ.

კიდევ რამდენია აღმოსაჩენი საბჭოთა „ენკავედეს“ დანაშაული???

რეზო წიგნაძე

***

***

***

ს ა ქ . ს.ს.რ. მ ე ც ნ ი ე რ ე ბ ა თ ა ა კ ა დ ე მ ი ა
 (რადიო „თავისუფლების“ გადაცემიდან)

გადაცემის ავტორისაგან: მოსკოვში გამომავალი თვითგამოცემის კრებულ „პამიატ“-ის მეხუთე ნომერში, რომელიც შარშან (1981 წ.) გამოიცა მოსკოვში, შეტანილია ფრიად საინტერესო ნარკვევი სათაურით: „სამი ეროვნული აკადემიის დასაწყისი“. მისი ავტორებია: დ. ანასტასინი და ი. ვიზნესენსკი. მასში მოთხრობილია ბელორუსიის, საქართველოსა და ესტონეთის მეცნიერებათა აკადემიების შექმნის ისტორია. ავტორების თქმით, ამ ნაშრომის დაწერის მიზეზი გახდა ამას წინაღუთებით აღნიშნული უკრაინის, ბელორუსიის, საქართველოსა და ესტონეთის მეცნიერებათა აკადემიების შექმნის იუბილეები და მასთან დაკავშირებით წარმოებული ფაქტების დამახინჯება, მათი, ასე ვთქვათ, „დავიწყება“.

ამ ნაშრომის მეორე თემაა: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია (1930 - 31 წლები)

მისი ცხოვრება იმდენად ხანმოკლეა, ხოლო მის გარშემო დატრიალებული მოვლენები იმდენად საზარელი, რომ ამ აკადე-

მიკოსთა დაკითხული შვილებიც კი, რომელთაც შემორჩენს უკან-
ხური მეხსიერება, ირწმუნებიან: არა, ასეთი რამ არ მომხდარა.
მაგრამ ეს მომხდარა. იგი (აკადემია) განწირული დაიბადა და
აკვანშივე იქნა დამხრავალი. ეს იყო. ეს მოხდა. ამის შესახებ
შორიდან დავიწყეთ.

საქ. მეცნიერებათა აკადემიის დაარსების მცდელობას ჯერ
კიდევ **1905 - 06** წლებში ჰქონდა ადგილი, როცა საზოგადო
მოდვაწეთა და მეცნიერთა ჯგუფმა თხოვნით მიმართა ნიკო
მარს, რათა მას შეედგინა იმისი პროექტი. მარმა შავად
შეადგინა ეს პროექტი. მას თითქმის დასრულებული სახე ჰქო-
ნდა. ამ პროექტში ნ. მარმა შემდეგნაირად ჩამოაყალიბა აკა-
დემიის წინაშე მდგომი ამოცანები: **I.**—კვლევითი მუშაობა და
მეცნიერული შრომების გამოცემა ქართულ ენაზე. **II.**—დახმა-
რების გაწევა იმ უცხოელ მეცნიერებისათვის, რომლებიც ეწე-
ოდნენ საქართველოსა და ქართველი ერის შესწავლას. აკადე-
მიამ თავისი პრემიებით უნდა აღნიშნოს საქ-ს შესახებ ევრო-
პულ ენებზე გამოცემული საუკეთესო შრომები. **III.**— თვით აკ-
ადემიის თანამშრომელთა მეცნიერული მომზადება. და ბოლოს,
IV.— განსაკუთრებული მზრუნველობა ახალგაზრდა, ნიჭიერი მე-
ცნიერების მიმართ: სტუდენტთა შორის მათი შერჩევა, სწავ-
ლის გასაგრძელებლად გაგზავნა (მაღალი სტიპენდიის დანიშვნით),
მათი ახალი შრომების სისტემატური განხილვა და ა.შ.

აკადემიის შემადგენლობაში განზრახული იყო თორმეტი აკა-
დემიკოსის შეყვანა; მათი წლიური ხელფასი **3.000** მანეთი უნ-
და ყოფილიყო. დადგენილი იყო პრემიების, სტიპენდიებისა და
ხელფასების ოდენობა. ნ. მარი გამომდინარეობდა წლიური
ბიუჯეტიდან ორასი ათასი მანეთის ოდენობით. სახელმწი-
ფოსაგან ფინანსიური დახმარების მიღება არ იყო გათვალის-
წინებული. ფულადი დახმარების გაწევას აპირებდნენ ღვინის
მწარმოებლები, სოხუმის ქალაქის თავი ნიკოლოზ თავდგირიძე
წელიწადში ექვსი ათას მანეთს პირდებოდა.

ეს პროექტი ნ. მარის პირად არქივში ინახებოდა. საკითხი
საქ.-ს მეც. აკადემიის შესახებ კვლავ იქნა წამოჭრილი დრო-
ებითი მთავრობის წინაშე, უკრატნის მეც. აკადემიის საკით-
ხთან ერთად. მაგრამ **1917** წელს, ისევე როგორც რამოდენი-
მე შემდგომ წლებში, საქ.-ს მეცნიერების და კულტურის გა-
ნვითარების პრობლემების თავმოყრა ხდებოდა უმადლესი სკო-

*****

ლების, პირველ რიგში კი უნივერსიტეტის გარშემო ფორმირების სტადიაში იმყოფებოდა. თბილისის სახ. უნივერსიტეტის პირველი თორმეტი პროფესორი ქართველები იყვნენ, მაგრამ ეს როდი ნიშნავდა რუსების დისკრიმინაციას. (შენიშვნა: პროფესორთა საბჭომ ერთხმად აირჩია თავის საპატიო წევრად რუსი აკადემიკოსი ნ. პ. კონდაკოვი. 1918 წლიდან პროფესორად მუშაობდა ბოტანიკოსი ს. გ. ნავაშინი, რომელიც იმავე წელს გახდა რუსეთის მეც. აკადემიის აკადემიკოსი. თბილისის სახ. უნივერსიტეტში პირველი წლებიდანვე მუშაობდნენ: ისტორიკოსი მ. ა. პოლიევკტოვი, ნერვოპათოლოგი და ფსიქიატრი ი. ა. ანფიმოვი, პათიზიოლოგი ვ. ვ. ვორონოვი.) ჯერ კიდევ მენშევიკების დროს უნივერსიტეტში ასწავლიდნენ სხვა ეროვნების მეცნიერებიც; მიწვეული იყვნენ აგრეთვე ლექტორები ევროპიდან. მაგრამ საერთო ჯამში არაქართველი მეცნიერები უნივერსიტეტში ძალიან ცოტა იყო.

ქართველებისთვის კი უნივერსიტეტი იქცა უდიდეს მიზიდვის ძალად. ქართველი მეცნიერები უნივერსიტეტისაკენ მიედინებოდნენ ყველა მხრიდან. პეტროგრადიდან თბილისში ჩავიდნენ ი. ა. ჯავახიშვილი, გ. ფ. წერეთელი, ა. მ. ბენაშვილი, გ. ს. ახვლედიანი; შემდეგ კი (1920) ნ. ი. მუსხელიშვილი; მოსკოვიდან: ა. მ. რაზმაძე, ა. ნ. ჯავახიშვილი, ლეიფციგიდან - ფ. გ. გოგიჩაიშვილი; ჰალედან - გ. ნ. ჩუბინიშვილი; ოდესიდან - პ. გ. მელიქიშვილი, დონბასიდან - გ. ნ. ნიკოლაძე.

მეცნიერული ძალების კონცენტრაციამ ეროვნული პრინციპით უცხად გამოავლინა ქართული მეცნიერების მაღალი დონე. თბილისის სახ. უნივერსიტეტში ღრმად მუშავდებოდა კავკასიოლოგიის საკითხთა კომპლექსი, რომელთაგან მთავარი როლი ქართველოლოგიას ჰქონდა დათმობილი. იწყო თავისი ფორმირება ქართულმა მათემატიკურმა სკოლამ. გამოჩენილი მეცნიერები ჩაუდგნენ სათავეში კვლევებს: ფსიქოლოგიის, ფიზიოლოგიის, ქიმიის დარგებში. ქართულ ენაზე შეიქმნა ტექნიკური, მათემატიკური, ანატომიური, ფიზიოლოგიური ტერმინოლოგია. 1920 წელს ა. შანიძის მიერ სადოქტორო დისერტაციის დაცვიდან მოყოლებული, თბილისში პირველად დაიწყო დისერტაციების საჯაროდ დაცვა. (შენიშვნა: 1980 წელს საქ. კულტურის 365 მოღვაწის მიერ შედგენილ წერილში პროტესტია

გამოთქმული იმის გამო, რომ დისერტაციები დაწერილი უნდა იყონ რუსულ ენაზე, რომლებიც დასამტკიცებლად უნდა წაიკეთდგინოს უმაღლეს საატესტაციო კომისიას მოსკოვში. როგორც ვხედავთ, ამ მოთხოვნას საატესტაციო კომისიისას ქართული მეცნიერები დაჰყავს იმ მდგომარეობამდე, რომელშიც ისინი სამოცი წლის წინადაც არ იმყოფებოდნენ. ზ. ნ.)

1918 - 20 წლებში თბილისში თავმოყრილ მეცნიერებზე თვალის გადავლებას იმ დასკვნამდე მიყვებხარ, რომ თავისი მეცნიერული პოტენციალით, იმ წლებში, სწორედ საქა. იყო ღირსი უკრაინასთან ერთად ჰქონოდა თავისი ეროვნული აკადემია. სხვა საქმეა ის, რომ მაშინდელ თბილისში მეორე სამეცნიერო ცენტრის არსებობა ხელს შეუშლიდა თბილისის უნივერსიტეტს. აღსანიშნავია, რომ თბილისის უნივერსიტეტში თავი მოიყარა საქ.-ს მომავალი მეც. აკადემიის წევრთა მნიშვნელოვანმა ნაწილმა: ბერიტაშვილმა, გოგიჩაიშვილმა, ივანე და ალექსანდრე ჯავახიშვილებმა, კეკელიძემ, მუსხელიშვილმა, ნატიშვილმა, ნიკოლაძემ, ნუცუბიძემ, უზნაძემ. თბილისის უნივერსიტეტი შემდეგშიც განაგრძნობდა მომავალი აკადემიკოსების შემოკრებას თავის გარშემო.

ოციანი წლების ბოლოსთვის ქართული მეცნიერება უკვე ვედარ ეტეოდა თბილისის უნივერსიტეტის ჩარჩოებში. მეცნიერულ-კვლევითი დაწესებულებები, რომლებიც დასაწყისში უნივერსიტეტში ყალიბდებოდნენ, თანდათან ექცეოდნენ უმაღლესი სკოლის საზღვრებს გარედ. ასეთები იყვნენ მაგალითად: გეოლოგიური, ფსიქო-ნერვოლოგიური, გამოყენებითი მინერალოგიისა და სხვა ინსტიტუტები. მნიშვნელობით მეორე დაწესებულებად იქცა თბილისის პოლიტექნიკური ინსტიტუტი, რომელიც **1928** წელს დაარსდა. მის მიერ დაარსებულ ინსტიტუტებს შორის აღსანიშნავია საქართველოში პირველი ქიმიის მეცნიერულ-კვლევითი ინსტიტუტი (ამჟამად პეტრე მელიქიშვილის სახელობის საბჭ. კავშირის მეც. აკადემიის ქიმიის ინსტ.-ტი.) ამ ინსტიტუტში მოღვაწეობდა ლ. ვ. პისარევესკი. (უკრაინელი აკადემიკოსი პისარევესკი საქ.-ში მიიწვიეს მისი მასწავლებლის-მელიქიშვილის გარდაცვალების შემდეგ. **1929-34** წლებში იგი იყო თბილისის სახ. უნივერსიტეტისა და პოლიტექნიკური ინსტიტუტის პროფესორი. ის წელიწადში რამოდენიმე თვე დნებროპეტროვსკში მუშაობდა და რამოდენიმე თბილისში.)

*****

ისევე როგორც ლგოვისა და კიევის მეცნიერულმა საზოგადოებებმა მოამზადეს უკრაინის მეც. აკადემიის დაარსება, ხოლო „ინტელკულტმა“ კი ბელორუსიისა, ასევე საქ.-ს მეც. აკადემია მწიფდებოდა თბილისის სახ. უნივერსიტეტში. ახალი, დამოუკიდებელი უმაღლესი სასწავლებლების, სამეცნიერო ინსტიტუტების, სამეცნიერო საზოგადოებების, მუზეუმებისა და ისეთი დაწესებულებების განვითარების კვალდაკვალ, როგორებიცაა გეოფიზიკური ობსერვატორია, ან შეაბრეშუმეობის სადგური, საქართველოში სულ უფრო აქტუალური ხდებოდა მეც. აკადემიის მსგავსი უმაღლესი მეცნიერული დაწესებულების შექმნა, ხოლო თბილისის უნივერსიტეტის დანაწევრების შემდეგ კი ეს ცხოველყოფილ აუცილებლობად იქცა.

ქართული მეცნიერების ახალი ცენტრის დაარსების ინიციატორად მოგვევლინა საქ. მეცნიერების მთავარი სამმართველოს თავმჯდომარე კ. რ. მეგრელიძე. იგი ამ თანამდებობაზე მუშაობდა 1929 წლის იანვრიდან (შევნიშნავ, რომ კიტა მეგრელიძე დაიღუპა სტალინურ ბანაკებში). ნახევარი საუკუნეზე მეტი ხნის შემდეგ ჩვენ კიდეც დაგვაიწვედა იმის შესახებ, რომ ოდესღაც არსებობდნენ ასეთი ინტელიგენტი ადამიანები. მათ მცირერიცხოვან, მაგრამ იმედის მომცემ ჯგუფს ეკუთვნოდა ოცდაათი წლის კიტა მეგრელიძე. მას იგონებენ, როგორც რბილსა და ვნებიერს, კეთილმოსურნესა და პრინციპულს, ცნობისმოყვარეს და დიდსულოვანს. მაგრამ, საქმე განა მარტო იმაშია, რომ ის მიმზიდველი პიროვნება იყო?

კიტა მეგრელიძე იყო თბილისის უნივერსიტეტის აღზრდილი. ქართული კულტურა მისთვის უდიდეს განძს წარმოადგენდა, რომელსაც, მისი აზრით, მზრუნველობა და განვითარება სჭირდებოდა. იგი გულითადად აღიარებდა მარქსს, მაგრამ ის ხარბად ეწაფებოდა როგორც ძველ, ასევე თანამედროვე არამარქსისტულ აზრებს. (კიტა მეგრელიძე რამოდენიმე წლის მანძილზე სწავლობდა ფრაიბურგსა და ბერლინში, სადაც სხვათა შორის ისმენდა ჰუსერლისა და ვერტჰაიმერის ლექციებს.)

ის როგორც მეცნიერი გამოირჩეოდა მეცნიერებისა და კულტურის ერთიანი აღქმით. იგი დიდ ინტერესს იჩენდა ადამიანების ცხოვრების და ხელოვნების მიმართ. მეგრელიძე უკუაგდებდა მშრალ სქემატიზმსა და ვულგარიზმს. მის საგანს წარმოადგენდა ადამიანის აზროვნება, მისი თავისებურობა, გამო-

მუშავეებითი და შემეცნებითი უნარი, აზროვნების აქტიურობა და მისი თავისუფლება. კონფორმიზმი მიუღებელი იყო; „ლოცობა“ მისი სულის, ასევე მისი ფილოსოფიისათვისაც.

1930-ანი წლის მაისში მისი ინიციატივით შეიქმნა საქ.-ს მეცნიერების ინსტიტუტი, რომელიც აერთიანებდა რესპუბლიკის ყველა მეცნიერულ დაწესებულებას. ექვს მაისს საქ.-ს ცენტრალურმა აღმასრულებელმა კომიტეტმა დაამტკიცა „დებულებები“ ამ ინსტიტუტის შესახებ, რომელიც მომდევნო დღეს გამოქვეყნდა თბილისის გაზეთებში. 1930 წლის 8 სექტემბერს საქ. ცენტრ. კომიტეტმა სახელი შეუტეცავა და მას უწოდა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია. აღმასკომმა ამავე დროს დაამტკიცა აკადემიკოსთა პირველი შემადგენლობა. მათი რიცხვი ორმოცს შეადგენდა. მეცნიერებათა აკადემიის შემადგენლობაში შევიდნენ: ნიკო ი. მარი (პრეზიდენტი), კარლო შ. ორჯველიძე, ა. ი. ჯანელიძე, (ვიცე-პრეზიდენტი), კოწია სულაქველიძე (მდივანი) და ლ. ბ. პისარევესკი.

საქ.-ს მეც. აკადემიის წევრთა სიის გადახედვისას ორმაგი გრძნობები გვებადება. იგი შედგებოდა ორი, თითქმის თანაბარი ჯგუფისგან. პირველში შედიოდა ის ხალხი, რომელმაც მთელი თავისი არსება მეცნიერებას დაუკავშირა; მეორეში კი — რესპუბლიკური მასშტაბის პარტიული და საბჭოთა მოხელეები. საქართ. მეც. აკადემიის წევრთა შორის კომუნისტები დასაწყისისათვის უმნიშვნელო უმრავლესობას წარმოადგენდნენ.

თავდაპირველად, გადავხედოთ მეცნ. აკადემიის იმ ჯგუფის შემადგენლობას, რომლებშიც აგრეთვე სამართლიანად უნდა ყოფილიყვნენ შეყვანილი: წამყვანი ქართ. ფილოლოგი აკაკი გ. შანიძე, საქ.-ს ხელოვნებათმცოდნეობის დამაარსებელი გ. ნ. ჩუბინაშვილი, ფილოლოგი-კლასიკოსი გ. ფ. წერეთელი. ამ ჯგუფში იყვნენ დიდი და ცნობილი მეცნიერები. ჩვენი ბეჭდვითი ორგანოს შესაძლებლობათა შეზღუდულობისა და ჩვენს განკარგულებაში მყოფი იმ მასალის მოზღვაგების გამო, რომელიც მიუწვდომელია მკითხველისათვის, იძულებული ვართ თავი ავარიდოთ აკადემიის წამყვან წევრთა დახასიათებას და შემოვისაზღვროთ მხოლოდ მათი დასახელებით, — წერს რუსული თვითგამოცემა „მეხსიერება“ და განაგრძობს: ორი საკავშირო მასშტაბის აკადემიკოსი: არქეოლოგი, ფილოლოგი და ენათმცოდნე ნიკო იაკობის ძე მარი და ქიმიკოსი ლევ ვლადიმირის ძე პისა-

რყევსკი. სამი მეცნიერი მოგვიანებით გახდა საბჭ. კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის წევრი: ივანე ალექსანდრეს ძე ჯავახიშვილი, ივანე სოლომონის ძე ბერიტაშვილი და ნიკოლოზ ივანეს ძე მუსხელიშვილი. პირველ მათგანს ისევ მიაკუთვნებდნენ „მემარჯვენე პროფესორის“ შემადგენლობას (1930 წ. იანვარში ჩატარებული საქ. კ. პ. ც. კ. პლენუმიდან მოყოლებული). მაგრამ, მიუხედავად ამისა, შეუძლებელი იყო მისთვის საქ.-ს ისტორიკოსთა შორის უპირველესის სახელის წართმევა. ხოლო, რაც შეეხება ფიზიოლოგ ბერიტაშვილსა და მათემატიკოს მუსხელიშვილს, მათი შრომები, მათი მეცნიერული სკოლები და საზღვარგარეთის აკადემიებში მათი წევრობა იმდენად ცნობილია, რომ ამის გამეორება აქ არ არის საჭირო.

შემდეგ, საქ.-ს მეც. აკადემიის ის წევრები, მუსხელიშვილისა და ბერიტაშვილის გარდა, რომლებიც შევიდნენ საქ.-ს მეც. აკადემიის შემადგენლობაში 1941 წელს მისი ხელახლად დაარსებისას: ფსიქოლოგი და ფილოსოფოსი დიმიტრი ნიკოლოზის-ძე უზნაძე, ძველი ქართული ლიტერატურის სპეციალისტი კორნელი სამსონის-ძე კეკელიძე, გეოლოგები: ალექსანდრე ილარიონის-ძე ჯანელიძე და ალექსანდრე ანტონის-ძე თვალჭრელიძე.

1944 წელს საქ.-ს აკადემიკოსებად განმეორებით გახდნენ გეოგრაფი ალექსანდრე ნიკოლოზის-ძე ნატიშვილი, და ფილოსოფოსი შალვა ისაიის-ძე ნუცუბიძე, რომელიც 1930 წელს იყო უნივერსიტეტის პრორექტორი და საქ. მეც. ინსტიტუტის ვიცე-პრეზიდენტი. აქვე დავუმატოთ ეკონომისტი ფ. გ. გოგიჩაიშვილი, შემდეგ კი ცოტათი შეტს ვიტყვით საქ.-ს მეც. აკადემიის რამოდენიმე ნაკლებად ცნობილ წევრის შესახებ.

გ. ნ. ნიკოლადისთვის აკადემიკოსად არჩევა მისი ცხოვრების უკანასკნელ ტრიუმფად იქცა. მანამდე კი, 1926-28 წლებში, ის ევროპაში იმყოფებოდა, საქ.-ს ხელმძღვანელობისა და თბილისის უნივერსიტეტის მივლინებით, სადაც ის ცოდნას იღრმავებდა მათემატიკაში. მან სორბონის უნივერსიტეტში დისერტაცია დაიცვა ალგებრულ გომეტრიაში და გამოდიოდა საერთაშორისო სამეცნიერო კონგრესებზე. მან მოიარა მთელი რიგი ელექტროქიმიური და ელექტრომეტალურგიული საწარმოებისა. ის თბილისში დაბრუნდა 1928 წლის შემოდგომაზე და

სათავეში ჩაუდგა თბილისის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის ზველობითი გეომეტრიისა და ელექტრომეტალურგიის კათედრებს. 1929 წელს გიორგი ნიკოლაძემ დააპროექტა თბილისში პირველი საცდელი ფეროშენადნობთა ქარხანა, სადაც მიიღო პირველი საბჭოთა ელექტროთერმული ფეროშენადნობი (ნიკოლაძე იყო ყველაზე დიდი სპეციალისტი საბჭოთა კავშირში მარგანეცის მეთალურგიის დარგში). გ. ნიკოლაძე ხელმძღვანელობდა ადრინდელ ექსპედიციებს მყნვარწვერსა (1923) და იალბუზზე (1925). 1929 წელს მან მოაწყო კომპლექსური ექსპედიცია კავკასიის ქედის შესწავლის მიზნით.

ნიკოლაძე გარდაიცვალა საქართველოს მეც. აკადემიასთან ერთად. მის მიერ გამოგონილი მანქანის მოდელი გამოფენილი იყო მოსკოვის პოლიტექნიკურ მუზეუმში, მაგრამ ამ მოდელს პრაქტიკული განხორციელება არ ღირსებია. ეს მოდელი დიდუბა 1936 წელს ხსენებული მუზეუმის განადგურების დროს. მაშინ, მუზეუმის სწრაფად განთავისუფლების მიზნით, ექსპონატებს ფანჯრიდან ქუჩაში ყრიდნენ (ამის პირადი მაგალითი თვით სერგო ორჯონიკიძემ მისცა).

ოთხი მეცნიერი გახდა საქ. მეც. აკადემიის გამოყენებითი მეცნიერებების სექციის აკადემიკოსი. ესენი იყვნენ: ჭიჭინაძე, ჯანდიერი, ამირაჯიბი და კანდელაკი. ბესო ჭიჭინაძე იყო ინჟინერ-ენერგეტიკოსი. იგი ახორციელებდა საქ. — ელექტროფიკაციისა და ჰიდროტექნიკურ შენობათა მშენებლობის მეცნიერულ ხელმძღვანელობას. დასავლეთის ქვეყნებში მოგზაურობის დროს იგი სწავლობდა უახლეს მიღწევებს სამთო ჰიდროტექნიკურ მშენებლობაში. მან ორი წიგნი გამოუშვა ევროპულ ელსადგურების შესახებ. ჭიჭინაძე მოლაპარაკებებს აწარმოებდა საზღვარგარეთ ფეროშენადნობთა ქარხნის მშენებლობასთან დაკავშირებით. მან ბევრი გააკეთა სარკინიგზო ტრანსპორტის განვითარებისათვის. მან დაწერა პირველი ქართული შრომა რკინაბეტონის შესახებ და აგრეთვე მთელი რიგი სახელმძღვანელოებისა სტრუქტურებისათვის. იგი ხელმძღვანელობდა საქ. ტექნიკურ საზოგადოებას.

ილია ლევანის-ძე ჯანდიერი იყო დიდი მეცნიერი მეცხოველეობის დარგში. იგი ცხოველთა გენეტიკის დამაარსებელია საქართველოში. მან დაამთავრა ქ. რიგის პოლიტექნიკური ინსტიტუტი და შემდეგ კვალიფიკაციას იმალეობდა გერმანიაში.

*****

იგი გახდა პროფესორი და ლექტორი პეტროგრადში, მასობრივ
1918 წელს ის დააპატიმრეს სხვა პროფესორებთან ერთად
 (მას შემდეგშიც აპატიმრებდნენ ორი მიმართულებით: ხან რო-
 გორც თავადს, ხან კი როგორც მეცნიერს). მან დააარსა ზო-
 ვგეტერინარული კათედრა თბილისის სასოფლო-სამეურნეო ინს-
 ტიტუტში. იგი იყო ექსპერიმენტული ვეტერინარიის სახელმწი-
 ფო ინსტიტუტის ერთ-ერთი ხელმძღვანელთაგანი.

კ. მ. ამირეჯიბი იყო ამიერკავკასიის წამყვანი სპეციალისტი
 სასოფლო-სამეურნეო მანქანათმშენებლობისა და მანქანათმო-
 ცნობის დარგში, რევოლუციამდელი მოყვლებული. იგი ხელმძ-
 ღვანელობდა საქართველოს მანქანათგამომცდელ სადგურს. სად-
 გურის მიზანი იყო ამიერკავკასიის საბჭ. ფედერატიულ სოც.
 რესპუბლიკაში გამოსაყენებელი მანქანებისა და მოწყობილებე-
 ბის მყარი ასორტიმენტის შექმნა. (ამ მანქანების ნაწილი ამე-
 რიკიდან იყო მიღებული, ნაწილი კი ადგილობრივი ნაწარმი
 იყო.) თავადი ამირეჯიბი ცდილობდა დროსთან ფეხდაფეხ სე-
 ლას: სწავლობდა მიწის მექანიკური დამუშავების პრობლემებს
 და თავის სადგურში დააარსა მანქანათა და სატრაქტორო სა-
 დგურებისთვის საჭირო კადრების მოსამზადებელი კურსები.

ვასილ ვასილის-ძე კანდელაკი იყო ძველი ბოლშევიკი, მას კა-
 რგად იცნობდნენ მაიაკოვსკები, განათლებით იყო აგრონომი.
 საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ მას მაღალი თანამდებობე-
 ბი ეკირა მიწის სახალხო კომისარიატში. შემდეგ მან ხელი
 მოჰკიდა სამეცნიერო მუშაობას, სოფლის მეურნეობის ეკონო-
 მიკის დარგში. იგი სათავეში ჩაუდგა სათანადო კათედრებს
 ორ ინსტიტუტში. ის იყო სუბტროპიკული კულტურების საკავ-
 შირო ინსტიტუტის ჩამომყალიბებელი და დირექტორი. ამავე
 დროს, მან გარკვეული დროის მანძილზე შეინარჩუნა აგრეთვე
 სოფლის მეურნეობის ინსტიტუტის რექტორის თანამდებობა.
 საქართველოს მეც. აკადემიის დაარსების წინ ვასილ კანდე-
 ლაკი იყო სუბტროპიკული მეურნეობის განვითარების ინიცია-
 ტორი. ის არა მარტო ციტრუსებზე, მათ შორის, გრეიპფრუტ-
 ზე მუშაობდა, არამედ დაკავებული იყო ახალი ზელანდიის
 სელით. მანვე საქართველოში დააფუძნა ფეიხოას კულტურა.

ჩამოთვლილი მეცნიერები საკმარისია ეროვნული აკადემიის
 შესაქმნელად. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ამ ბირ-
 თვის დონე, ამ მეცნიერთა მიერ წარმოებული კვლევათა მიმა-

რთულება საცხებით შეესაბამებოდა საქ.—ს აკადემიის დიდ ნა-
ხელს. მაგრამ სანამ საქ. მეც. აკადემიის წევრთა შორის ვერ-
ფის (პარტიულის,—**მთარგმნელის ჩამატება**) დახასიათებას შევეუ-
დგებოდეთ, თვალი გადავაავლოთ აკადემიის უხეირო სტრუქტურ-
რას. აკადემია **14** სექციად იყო დაყოფილი. ეს სექციები გა-
ერთიანებული იყო ორ განყოფილებად: მათემატიკა-ბუნებისმეტყ-
ველებისა და საზოგადოებრივ--ისტორიულ მეცნიერებათა. აღსა-
ნიშნავია, რომ ექვს სექციაში მხოლოდ თითო აკადემიკოსი
იყო შეყვანილი, ოთხ სხვა სექციაში—ორ-ორი, დანარჩენ ოთხ-
ში კი **26** აკადემიკოსი. საქართველოსმცოდნეობა დაქსაქსული
იყო სხვადასხვა სექციებში.

ისტორიულ მეცნიერებათა სექციის ხუთი წევრიდან სამი იყო
ადგილობრივი პარტიული ხელმძღვანელი: ფილიპე მახარაძე, მა-
მია ორახელაშვილი და ტ. გ. ქლენტი. პირველმა მათგანმა და-
იწყო თავის თხზულებათა **30** ტომეულის გამოშვება(მისი გამო-
ცემა შეწყდა **1931** წელს, მერვე ტომზე, სტალინის განკარგუ-
ლებით), დანარჩენი ორის ნაშრომები სიდიდით ნაკლებია, ში-
ნაარსით კი არ სცილდება შემდეგ თემას: განმათავისუფლებე-
ლი მოძრაობა, ამიერკავკასია, საქართველო, ბოლშევიკები.

გაბერილია ფილოსოფიისა და ფსიქოლოგიის სექცია: აკადე-
მიის ცხრა ნამდვილი წევრის შემადგენლობით. აქ თავმოყრი-
ლი იყვნენ ის ადამიანები, რომლებსაც არ გააჩნდათ მეცნიე-
რული შრომები, მაგრამ სამაგიეროდ ეკავათ მაღალი თანამ-
დებობები. აკადემიაში ამ ადამიანების გამოჩენა შეიძლება
აიხსნას არა მარტო ტიტულებისადმი სიკვარულით, არამედ
შინაპარტიული ინტრიგებით, პროტექციონიზმით, და ბოლოს,
აკადემიისადმი, როგორც მეცნიერული არმიის „შტაბისადმი“
მიდგომით.

ზოგიერთი აკადემიკოსის შესახებ ვერაფერი გავიგეთ, რად-
გან მათ შესახებ არავინ არაფერი იცის. ზოგიერთების შესა-
ხებ კი მავალითად ამბობენ: ს. გ. პირუშოვი—„ნახევრად მეც-
ნიერი“, მაგრამ კარგი ადამიანი. (სხვა აზრი: „გაუნათლებე-
ლი“ მიუხედავად იმისა, რომ ხშირად იმყოფებოდა ლუნაჩარ-
სკებთან), ა. ა. ბოლოტნიკოვი—რომელიც მოღვაწე, ამიერკა-
ვკასიის კომუნისტური უნივერსიტეტიდან.

კოტე გორდელაძე. მას ახალი დამთავრებული ჰქონდა (**1930**)

კომპარტიის ინსტიტუტი. იგი სპეციალიზაციას გადიოდა დიპლომატიკურ მატერიალიზმში, შემდეგ კი ხელი მიჰყო სპეციალიზაციას დასავლეთის ფილოსოფიისა და სოციოლოგიის ისტორიაში. საქ.-ს მეც. აკადემიაში იგი უსათუოდ იმის გამო შეიქცანეს, რომ 1930 წელს ის გახდა საქ.-ს კომპარტიის ცენტ. კომიტეტის კულტურისა და პროპაგანდის განყოფილების გამგე.

გაიოზ დევდარიანი? კომკავშირის მოღვაწე. 1930 წლის სექტემბერში იგი დააყენეს საქ.-ს განათლების სახალხო კომისრად, ამ თანამდებობიდან გადაყენებული მარიამ ორახელაშვილის ნაცვლად. იგი ეკონომისტებთან შეტენეს და არა პედაგოგიკის სექციაში, სადაც დარჩა მარიამ ორახელაშვილი.

გერმანე მგალობლიშვილი? იგი არ იყო ცუდი ეკონომისტი. ის მუდამ თან ახლდა საქ. სახალხო კომისართა საბჭოს თვმჯდომარეს, ფილიპე მახარაძეს, მოსკოვში მგზავრობის დროს, როგორც მისი მოადგილე. 1930 წლის დეკემბრიდან იგი დანიშნეს ამიერკავკასიის ფინანსთა სახალხო კომისრად. მგალობლიშვილს არა მართო ეკონომიკა აინტერესებდა, არამედ ისტორია და ლიტერატურაც, მაგრამ რა ჰქონდა მას საერთო აკადემიკოსობასთან?

კარლო ორაგველიძე—აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი? იგი ჰაბუკობიდანვე ხელმძღვანელ თანამდებობებზე იმყოფებოდა. აკადემიაში მის დანიშვნამდე ცოტა ხნით ადრე მას დაევალა ამიერკავკასიის ეკონომიკური კვლევის ინსტიტუტის დირექტორობა. ახალგაზრდა, ენერგიული ორაგველიძე გამოდის მენშევიკების, კონდრატეველების და ა. შ. წინააღმდეგ. როლი, რომელიც მას უნდა ეთამაშნა საქ. მეც. აკადემიაში, ასე თუ ისე ნათელია, მაგრამ მას ეს როლი არ შეუსრულებია: 1930 წელს იგი მეცნიერული მივლინებით გაიგზავნა ბერლინში, ერთი წლის ვადით, როცა ის უკან დაბრუნდა, ქართ. საბჭ. აკადემიამ ნუმერ პირველმა თავისი არსებობა შესწყვიტა.

ი. ა. ვაშაყაძე? ეს 29 წლის დოცენტი, რომელიც იყო დიპლომატიკური და ისტორიული მატერიალიზმის სპეციალისტი და რომელსაც ახალი დამთავრებული ჰქონდა მეცნიერული ფილოსოფიის ინსტიტუტის—„რინონის“ ასპირანტურა. იგი აკადემიაში მოხვდა (1930 წლის ივნისი) იმის გამო, რომ დაინიშნა პედაგოგიური ინსტიტუტის დირექტორად. ლ. ვ. პისარჟევსკი მას „იშაკმაძეს“ ეძახდა. თუმცა ზოგიერთები მას ნიჭიერ ადამი-

*****

ანად მიიჩნევდნენ.

მსგავსი მიზეზით გახდა მეცნიერებათა აკადემიის რექტორი წევრი, საფინანსო-კოოპერატიული ინსტიტუტის დირექტორი **დ. გ. დოლიძე**, მაგრამ ჩვენ იმის თქმა როდი გვსურს, რომ დოლიძე ცარიელი ადგილი იყო იქ. იგი გადასამზადებლად გერმანიაში იმყოფებოდა, მას თარგმნილი აქვს მარქსის რამოდენიმე ტომი.

ასევე შეიძლება ითქვას სამხატვრო აკადემიის რექტორის **შურა დუღუჩავას** შესახებაც, რომელიც თავისი ძირითადი მოღვაწეობით თეატრის კრიტიკოსი უფრო იყო.

(დასასრული შემდეგ ნომერში)

ავტორი: **დ. ანასტასინი** და

ი. ვოზნესენსკი

თარგმანი: **ზურაბ ნარსია**

***   ***   ***

ს ო მ ხ ე თ ი ს   ე კ ო ლ ო გ ი უ რ ი   პ რ ო ბ ლ ე მ ე ბ ი

ამ დღეებში ჩვენამდე მოაღწია საბჭოთა თვითგამოცემითმა ჟურნალმა, რომელშიც მოთავსებულია მიხეილ გორბაჩოვისადმი მიმართვა, რომელსაც ხელს აწერს **350** სომეხი კულტურის და მეცნიერების მოღვაწე, მწერალი, ინჟინერი, მუსიკოსი, მუშა თუ სტუდენტი. აი, ამ მიმართვის ტექსტი :

29,8 ათასი კვადრატული კილომეტრის ფართობის მქონე სომხეთის ტერიტორიაზე მცხოვრები **3,5** მილიონიანი მოსახლეობის ერთი მესამედი ერევანში ცხოვრობს, რომლის საკაერო აუზის **80** პროცენტი მოწამლულია. ქალაქი წელიწადში **165** დღის განმავლობაში სმოგის ბურუსშია გახვეული. გარემოს გაჭუჭყანების საერთაშორისო სტანდარტებით ერევნის, განსაკუთრებით კი მის სამხრეთ და დასავლეთ ნაწილებში მცხოვრები ხუთასათასიანი მოსახლეობა უკვე დიდი ხნის წინად უნდა ყოფილიყო ევაკუირებული.

რესპუბლიკის მწვანე საფარის დაჭლოებით **35** პროცენტი განადგურებულია, ხოლო **45** პროცენტი კი განადგურების საშიშროების წინაშე იმყოფება.

სომხეთის მთელი რიგი მდინარეებისა ბიოლოგიურად მუყდარობა, სხვები კი ეკოლოგიურად თითქმის მთლიანად გამოუხალევალია.

საბჭ. კავშირში არსებული შვიდი ყელაზე მოწამლულ ქალაქიდან, ხუთი სომხეთში იმყოფება. ერევნის, ალავერდის, კიროვაკანის, კაფანის, კაჯარანისა და სხვა ქალაქების ქიმიურმა ქარხნებმა, აგრეთვე რაზდანის ცემენტის კომბინატმა მოსპეს ახლო მდებარე ტყეები, ნარგავები და ცხოველთა სამყარო. ამ ქალაქებში საზიანო ამონატყორცთა დონე ათ, ას და ზოგჯერ ათასჯერ აღემატება დასაშვებ ნორმებს.

მიწის ამ მცირე მონაკვეთზე მდებარე ქიმიურ ქარხნების მიერ წარმოებს ასობით სახის მომწამვლელ ნივთიერებათა ამოტყორცნა. აღსანიშნავია, რომ საბჭოთა კავშირში სიდიდით მეორე მხოლოდ ერევნის ქიმიურ რეაქტორთა ქარ-

ხანა აწარმოებს 135 სახის ძლიერ მომწამვლელ ქიმიურ ნივთიერებას. ყელაფერი ეს იწვევს კუჭ-ნაწლავის, გულისა და სისხლძარღვების ათობით დაავადებას. აგრეთვე არანორმალურ მშობიარობასა და უშვილობის რიცხვთა ზრდას, განსაკუთრებით ერევანსა და არარატის დაბლობზე, სადაც სომხეთის მთელი მოსახლეობის ორი მესამედი ცხოვრობს. რაც შეეხება ფილტვების, საჯაბავი ორგანოებისა და კუჭის კიბოს, ისევე როგორც სხვა სახის ავთვისებიანი სიმსივნეებით დაავადებათა დონეს, მან საშინელ მასშტაბებს მიაღწია. თანაც ეს დაავადებები უკვე ახალგაზრდებზეც ვრცელდება, რის დონითაც სომხეთი პირველ ადგილზეა საბჭოთა კავშირში. ოფიციალურ ცნობათა თანახმად, კიბოთი დაავადებულთა რიცხვი 1965-85 წლების განმავლობაში, ათი ათას მცხოვრებზე გადაანგარიშებით, ორმაგად გაიზარდა. თანაც ეს აღსანიშნავია, რომ ეს მონაცემები დაახლოებით ხუთმაგათაა შემცირებული. მიახლოებითი მონაცემებით ამჟამად სომხეთში ათი ათას მცხოვრებზე გადაანგარიშებით კიბოთი დაავადებულთა რიცხვი შეადგენს ოქტომბრიანში 190 კაცს, ერევანში, ეჩმიადინსა და ბაგრამიანის რაიონებში 170, აშტარკისა და სევანის რაიონებში 130 კაცს.

უკანასკნელი 15 წლის განმავლობაში გონივრულად ჩამორჩენილ ბავშვთა რიცხვი ხუთჯერ გაიზარდა, სულიერად დაავადებულთა — ექვსჯერ, სისხლის გათეთრების დაავადებათა — ოთხჯერ, არანორმალურ და ნაადრევ მშობიარობათა — შვიდ-

*****

ჯერ, გულის ინფარქტთა კი-რვაჯერ.

ერევნის სამრეწველო რაიონებში ათიდან ხუთი ბავშვიანი ოჯახი დაბადდა ან მკვდარი, ან მახინჯი, ან თანდაყოლილი ავადმყოფობითა და მანკით. ამას სევანსა და გუგარკაში ათიდან სამ შემთხვევაში აქვს ადგილი. ეს ბავშვები ან პირველი ორმოცი დღის განმავლობაში კვდებიან, ან განაგრძობენ სიცოცხლეს როგორც სხვადასხვა დაავადებათა მატარებლები.

ოქტომბერიანის, ეჩმიადინის, ბაგრამიანის, ამტარანის რაიონებსა და ერევანში ერთიდან ხუთი წლის ასაკის ბავშვთა ორი მესამედი ავადდება ყველ ორ-სამ თვეში. სხვანაირად რომ ვთქვათ, ორგანიზმის წინააღმდეგობის ბუნებრივი უნარის უქონლობის გამო ამ ბავშვებს ყველ ორ-სამ თვეში სხვადასხვა ავადმყოფობის გადატანა უხდებათ.

არარატის დაბლობის, მათ შორის ერევნის მოსახლეობის, თითქმის ნახევარი სხვადასხვა დაავადებითაა ავად. ათმაგად შემცირებული ზოგიერთი ამ მონაცემთაგანი შეიძლება ნახოთ ა. პ. აირიზიანის წიგნში: „ადამიანის ავადმყოფობათა სოციალურ-ეკოლოგიური ბუნების შესახებ“, რომელიც 1985 წელს გამოიცა ერევანში რუსულ ენაზე.

ეს ბიოლოგიურ განადგურებას წარმოადგენს ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით. სწორედ ამის გამო 1980 - 85 წლებში გადასახლდა არარატის დაბლობიდან ჩრდილოეთ კავკასიასა და რუსეთის სამხრეთში ოცი ათასი კაცი.

ყოველივე ამას დამატებული, საბჭ. კავშირის კ. პარტიის 23-ე ყრილობამ დაადგინა, რომ ხუთწლედის მანძილზე, მაცამორის ატომური ელექტროსადგურის გვერდით, ერევნიდან 24 კილომეტრის სიშორეზე, აიგოს მეორე, უფრო მძლავრი ელექტროსადგური და ერთნახევარჯერ გადიდდეს ქიმიური წარმოების მოცულობა. და ეს მაშინ, როცა უკანასკნელი ათი წლის განმავლობაში დარეგისტრირებულია 150 სერიოზული ავარია და, როცა ზოგიერთ შემთხვევაში ადგილი ჰქონდა დიდი რაოდენობის რადიოაქტიური გაზების გაჟონვისა და წყლის გაქუქყანების შემთხვევებს, ხოლო 1980 - 85 წლებში სომხეთი სამჯერ ძლივს გადაურჩა თითქმის უცილობელ კატასტროფას.

და ეს ყველაფერი მაშინ, როცა ოქტომბერიანის, ეჩმიადინისა და ბაგრამიანის რაიონებში ასობით ჰექტარი მიწა, რომლის მორწყვა არტეზიული წყლებით წარმოებს, უკვე მოწამ-

*****

ლუა და ადგილობრივ მოსახლეობას უზრუნველყვეთ ზოგიერთი სახეობის ბოსტნული და ხილი, მაგარწყვი და თუთა.

რადიოაქტიური გაჟონვისა და სხვა მსგავსი შემთხვევების მოსახლეობისათვის დამალვით, ხელისუფალნი ანელებენ მოსახლეობის სიფხიზლეს და ამით ხელს უწყობენ ათეულათასობით განუკურნავი სენით დაავადებულთა ნელ სიკვდილს. სომხეთის რადიოაქტიური გაჭუჭყანებით ტრაგიკულ შედეგთა საშიშროებამ აიძულა სომეხ აკადემიკოსთა ჯგუფი, 1985 წლის 14 მაისს და 5 ოქტომბერს, წერილობით მიემართა რესპუბლიკის მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტიმადმი, რომელშიც აღნიშნულია, რომ არარატის დაბლობზე მეორე ატომური სადგურის მშენებლობა უახლოეს მომავალში სომხეთის უდაბნოდქცევის ტოლფასიაო. არარატის დაბლობზე ატომური ელექტროსადგურის მშენებლობა უპრეცედენტოა ატომური ენერჯის გამოყენების პრაქტიკაში მთელი მსოფლიოს მასშტაბით და წარმოადგენს დანაშაულს სომეხი ხალხის წინაშე, რადგან ამ დაბლობზეა თავმოყრილი რესპუბლიკის სავარგულთა 70 პროცენტი. ეს სავარგულები არტეზიული აუზის ზემოდ მდებარეობს, რომელიც სასმელი წყლისა და სარწყავების ერთადერთ წყაროს წარმოადგენს. ამ 5 - 9 ბაღიან სეისმურ ზონაში, სადაც ორმოცი ვულკანური კრატერია, ცხოვრობს სომხეთის მოსახლეობის ორი მესამედი.

გამომდინარე არსებული მდგომარეობის უკიდურესი სერიოზულობიდან, სამრეწველო საწარმოებში, სასწავლო დაწესებულებებში, მეცნიერულ და კულტურულ ორგანიზაციებში ჩატარებულ პარტიულ კრებებსა და საბჭოთა კავშირის კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტისადმი გაგზავნილ მიმართვებში დაყენებული იყო საკითხი „საბჭოთა კავშირის სახალხო მეურნეობის განვითარების 1986 - 90 წლებისა და 2000 წლამდელი პერიოდის ძირითად მიმართულებათა“ გეგმიდან ამოღებული ყოფილიყო აღნიშნული პუნქტი. ამავე დროს ვთხოვდით, ვაიტანონ რესპუბლიკიდან ზოგიერთი ქიმიური საწარმო და საზიანო ცეხები. სამწუხაროდ, ამ სასიცოცხლო მნიშვნელობის წინადადებებს არ მიექცა სათანადო ყურადღება. ამ შემთხვევაში დავიწყებულ იქნა საბჭ. კავშირისა და სომხეთის სსრ მთავრობათა ფორმალური დადგენილებები სომხეთიდან მთელ

რიგ ქიმიურ საწარმოთა გატანის შესახებ, რომლებიც ეგანსა სკნელ წლებში იყო მიღებული ალბათ იმ მიზნით, რომ დაეწინაურებინათ და მოეტყუებინათ უკმაყოფილო ხალხი. უფრო მეტიც: დაიგეგმა ატომური ელექტროსადგურის მეორე რიგისა და მასთან არსებული მთელი კავკასიის ატომურ ელექტროსადგურთა მიერ გამომუშავებული ნარჩენების დასამარხხავად განკუთვნილი უზარმაზარი საცავის მშენებლობა.

სომხეთის გაცამტვერებისა და ბიოლოგიური სიკვდილის თავიდან აცილების მიზნით, სსრკ კომპარტიის 27-ე ყრილობის წინ და მისი მუშაობის პერიოდში, ყრილობისა და პირადად თქვენი მისამართით გამოგზავნილიქნა სამრეწველო საწარმოების, მეცნიერულ და სასწავლო დაწესებულებების ათობით კოლექტივისა და ცალკეული მოქალაქეების ათასობით წერილი, მაგრამ ამას ჯერჯერობით არავითარი შედეგი არ მოჰყოლია.

შემდეგ, სომხეთის საზოგადოების 350 წარმომადგენელი წერს მიხეილ გორბაჩოვს:

– ქიმიური მრეწველობის ყველწლიური მზარდი აღმავლობისა და არარატის დაბლობზე ატომური ელექტრო სადგურის მშენებლობა, არა მარტო ჰუმანიტარული თვალსაზრისით წარმოადგენს დანაშაულს, არამედ ეკონომიკური თვალსაზრისითაც. რესპუბლიკის ელექტროსადგურთა ენერგეტიკული პოტენციალი შეადგენს 28 მილიარდ კილოვატ-საათს წელიწადში, ხოლო მისი რეალური წაროება შეადგენს წელიწადში 15 მილიარდ კილოვატ-საათს, საიდანაც ორი მილიარდი 700 ათასი კილოვატსაათი ენერჯისა ექსპორტი წარმოებს მეზობელ რესპუბლიკასა და თურქეთში. ენერჯისა და ნედლეულის ეკონომიის პირობებში სომხეთს ატომური ელექტროსადგურების გარეშეც შეუძლია 25 - 30 მილიარდი კილოვატსაათი ელექტრო ენერჯის წარმოება, ანუ ორმაგად უფრო მეტისა, ვიდრე მას სჭირდება.

ოცდაათიან წლებში დაწყებული სომხეთის ქიმიურ რესპუბლიკად ქცევის პოლიტიკა, რომელიც დამლუპველი გამოდგა და, რომელიც ორმოცდაათი წელზე მეტია გრძელდება, რესპუბლიკას ასეულ ათასობით კაცის სიცოცხლისა და მილიარდებით მანეთის გაფლანგვის ფასად უჯდება. ცნობილია, რომ რესპუბლიკის ქიმიური და სხვა საწარმოებისთვის ნედლეული ძირითადად შემოტანილია, რაც სახელმწიფოს უზარმაზარ

და სრულებით უაზროდ გაფლანგული სახსრების ფასდაუფასო დება. სომხეთის ელექტროენერჯის სამოც პროცენტზე მეტი უთანთქავენ საზიანო საწარმოები, რომელთა განადგურება გამოიწვევდა ელექტროენერჯის გიგანტურ ეკონომიას. მხოლოდ დაზოგილი ელექტროენერჯის გამოყენება შეიძლება გახდეს ახალ მუდმივ შემოსავალთა წყაროდ.

სხვა მაგალითი. სომხეთის სსრ-ს წლის ენერგეტიკულ რესურსთა სამოცი პროცენტის გამოყენება არ ხდება. ამჟამად რესპუბლიკაში შეიძლება აშენებულიქნას ყველაზე ნაკლები ექვსი დიდი და 30 საშუალო სიმძლავრის ელექტროსადგური, რის წყლობითაც ერთდროულად შესაძლებელი იქნება 40% ტერიტორიის მორწყვა. ეს სასიცოცხლო მნიშვნელობის საკითხი ათეული წლების მანძილზე რჩება „გადაუწყვეტავი“.

სომხეთში ენერჯის გამოუყენებელ წყაროებად რჩება მზე და ქარი. რესპუბლიკაში უშუალოდ მზის გამოსხივებისგან მიღებული სითბოს რაოდენობა წელიწადში შეადგენს საშუალოდ 250, ხოლო ზოგიერთ რაიონებში 300 - 400 კილო-კალორიას ერთ კვადრატულ სანტიმეტრზე.

მაშასადამე, რესპუბლიკის ქიმიური მრეწველობის გაფართოება და ატომურ ელექტროსადგურთა მშენებლობა, რაც დამუშავებულად მოქმედებს ადამიანსა და ბუნებაზე, გაუმართლებელია არა მარტო ჰუმანიტარული თვალსაზრისით, — რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, — არამედ ეკონომიკური თვალსაზრისითაც. ეს კი ადასტურებს, რომ პარტიის ლოზუნგს: „ყველაფერი ადამიანის კეთილდღეობისათვის“, სომხეთისთვის საწინააღმდეგო მნიშვნელობა აქვს. სხვანაირად რომ ვთქვათ, საბჭოთა კავშირის კომპარტიის ცენტ. კომიტეტისა და მთავრობის გადაწყვეტილებები ეკოლოგიურ საკითხებზე სომხეთზე არ ვრცელდება.

ყველივე აქედან გამომდინარე გთხოვთ: ა) დაუყოვნებლივ გააჩერეთ მეცამორის ატომური ელექტროსადგურის რეაქტორები, ხოლო ერთი წლის განმავლობაში მოხდეს სადგურის სრული დემონტაჟი; არ დაუშვათ ატომური ელექტროსადგურის მეორე რიგის მშენებლობა. ბ) სომხეთის ბიოლოგიური სიკვდილის თავიდან აცილების მიზნით. დაუყოვნებლივ მოხდეს ერევნის, კიროვაკანის, ალავერდის, კაფანისა და სხვა ქალაქებ-

*****

ის ქიმიურ ქარხანათა განსაკუთრებით საზიანო ცენტრალური კომიტეტის განმარტანა, ხოლო უახლოესი ორი წლის განმავლობაში მიმდინარეული იქნას ერევიდან „პოლივინილაციტეტი“, „ნაირიტი“ ალუმინისა და ქიმიური რეაქტივების ქარხნები. გ) იმ მდგომარეობის გათვალისწინებით, რომ რესპუბლიკის საავადმყოფოები და სხვა სამკურნალო დაწესებულებები სავსეა ავადმყოფებით, ათობით განუკურნავი სენის სწრაფად გავრცელების გამო, მიმდინარე ხუთწლედში გამოეყოს სომხეთს ორმაგად მეტი დამატებითი სახსრები, სამკურნალო დაწესებულებებში ადგილების გადიდების მიზნით.

მიმართვაში აგრეთვე მოთხოვნილია, რომ სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პოლიტიბიუროს უშუალო მეთვალყურეობით შეიქმნას საერთაშორისო კომისია, რომელიც დაადგენს სომხეთში შექმნილი ეკოლოგიური მდგომარეობის პასუხისმგებლობის საკითხს.

თვითგამოცემა. 5822. XI-86
 რადიო „თავისუფლება“ -ს გად.
 ავტორი: ზურაბ ნარსია

***   ***   ***

ზოგადი რეზიუმე

ოლოფ პალმეს დაუსჯელი მკვლელობა

29 თებერვალს ერთი წლისთავი სრულდება შვეციის მთავრობის პრემიერ მინისტრის, ბატონ ოლოფ პალმეს უცნაური მკვლელობიდან. განსვენებული საბედისწერო დღეს, დამით, კინოდან გამოსული სტოკჰოლმის მთავარი ქუჩით, მეუღლესთან ერთად, როგორც ჩვეულებრივი მოქალაქე, სახლისკენ მისიერობდა ფეხით, როცა ერთმა, ორმა, თუ რამდენიმე (ესეც დაუდგენელია) ზურგიდან თავდასხმელმა, რევოლვერის ტყვიებით დაცხრილა ის, რის შედეგადაც ადგილზევე გარდაიცვალა, ხოლო პრემიერ მინისტრის მეუღლე მსუბუქად დაიჭრა. ბოროტმომქმედი, თუ ბოროტმომქმედები უგზოუკვლოდ გაჰქრენ. გავიდა მას შემდეგ ერთი წელი. რა ხმები არ დადიოდა, ხშირად ურთიერთ საწინააღმდეგო, რომელთაც სერიოზული

*****

პრესაც ეხმაურებოდა ზოგჯერ, რაც იმის მომასწავლებელი იყო, რომ ამ ხმების სათავე თვით შვეციის პოლიცია და გამოძიების ორგანოები იყვნენ. ზოგი ხმები პრემიერ მინისტრის მკვლელობას გერმანიის ახალ ფაშისტურ პარტიას აბრალებდენ, სხვები—ყოვლის მომქმედ „კ.გ.ბ.“—ს, ვიეთნი—ამერიკის შ. შ.—ს დაზვერვას...და ბოლოს, შვეციის პოლიციამ დააპატიმრა მათ ქვეყანაში თავშეფარებული ქურთი ნაციონალისტ-რევოლუციონერები, როგორც სერიოზული ექვმიტანილები. მაგრამ მალე სულ ყველა გაანთავისუფლეს, რადგანაც გულმოდგინე და პატიოსანმა შემოწმებამ დაადგინა, რომ ამათ არ შეეძლოთ ყოფილიყვნ ოლოფ პალმეს მკვლელები. ამრიგად, 1986 წლის ყველაზე სენსაციური სახელმწიფო ბოროტმოქმედება მისტერიად რჩება. არამც თუ მკვლელი, არამედ ისიც, თუ ვის აძლედა ხელს ეს მკვლელობა, რჩება უცნობი. რაც არ ამალღებს შვეციის სახელმწიფოს უშიშროების ორგანოთა ავტორიტეტს.

*

მადამ აკინოს ფილიპინები

მიმავალი წლის 17 თებერვალს მსოფლიო პრესა წერდა: პარლამენტმა ფილიპინების საპრეზიდენტო არჩევნებში გამარჯვებულად გამოაცხადა ყოფილი პრეზიდენტი ფერდინანდ მარკოსიო. იმავე თვის ოცდაექვსში კი იგივე სააგენტოები და პრესა აცხადებენ, რომ: ფერდინანდ მარკოსი გადადგა, ოჯახის წევრებთან ერთად, თვითმფრინავით გაემგზავრა ფლორიდის შტატში, სადაც თავშესაფარი მისცა ამერიკის მთავრობამ, ფილიპინების სახელმწიფოს პრეზიდენტად გამოცხადდა, ოპოზიციის საპრეზიდენტო კანდიდატი, ქალბატონი კორი აკინოო.

ამერიკის შეერთებული შტატების მთავრობამ დაუყოვნებლივ იცნო ქვრივი კორი აკინოს მთავრობა. პრეზიდენტმა რეიგანმა პირადად და ამერიკის სახელით მადლობა გადაუხადა, რომ ფილიპინების სახელმწიფო კრიზისი სისხლის დაუღვრელად დამთავრდა...რა მოხდა ამ მცირე დროში? შეთქმულება, თუ ბუნებრივი განვითარება?

ცნობილია, რომ ფ. მარკოსის პრეზიდენტობის დროს არჩეულ პარლამენტსაც ოპოზიციური პარტიები უნდობლად უყუ-

რებდენ და მათ მიერ გამოცხადებულ არჩევნების შედეგებსაც უკუაგდებდენ. ისინი აცხადებდენ, რომ პირიქით ნათქვამი უზრუნველყოფა მათმა კანდიდატმა მიიღო და პროტესტის ნიშნად სამოქალაქო დაუმორჩილებლობა გამოაცხადეს უზურპატორ პრეზ. მარკოსის მთავრობისადმი. ოპოზიციის პროტესტებს წონას უმატებდა ფილიპინების კათოლიკური ეკლესიის იერარქია, რომელიც აშკარად მარკოსის წინააღმდეგ გამოდიოდა. ოპოზიციისა და ეკლესიის შეხედულებები გაიზიარეს არჩევნების საერთაშორისო ზედამხედველებმაც და შეერთებული შტატების მთავრობამაც, რომელსაც დიდი ინტერესები და დიდი გავლენაც აქვს ამ ქვეყანაში. საბოლოოდ მაინც სასწორი გადასწონა მხედრობამ, რომელმაც უკანასკნელ მომენტში, მისი მინისტრის—ჟუან პონს ანრილის მეთაურობით, მხარი დაუჭირა ქ. კორი აკინოს პრეზიდენტობას.

ამრიგად, 25 თებერვალს ფილიპინების პოლიტიკურ ცხოვრებაში ახალი ერა დაიწყო. მეორე მსოფლიო ომის დამთავრებიდან მოყოლებული, ფილიპინების სახელმწიფოს განაგებდა ყოფილი სამხედრო პირი ფერდინანდ მარკოსი, მის მომხიბლველ მეუღლესთან ერთად. ფერდინანდ მარკოსი იყო ნიჭიერი და მოხერხებული პოლიტიკოსი, რომელიც ბოლოს და ბოლოს გარყვნა ხელისუფლებამ. საფრანგეთის დიდი მეფის, ლიუდოვიკო XIV-სავით ალბათ ისიც ფიქრობდა: სახელმწიფო მე ვარო. ის აღარ თაკილობდა აღარც თაღლითობასა და აღარც კრიმინელობას, მის გზიდან მოწინააღმდეგეთა ჩამოსაცილებლად. მას მძლავრი შეიარაღებული ოპოზიცია გაუჩნდა, ერთი მხრით კომუნისტებისა და მეორე მხრით მუსულმან ავტონომისტებისა, რასაც ემატებოდა ქვეყნის მწვერველ ეკონომიკური კრიზისი.

კორი აკინოსი და საერთოდ ფილიპინების სახელმწიფო გემი ჯერ კიდევ ნავთსაყუდარში არ არის თავშეფარებული. ფილიპინების დემოკრატია კვლავაც საფრთხის წინაშე დგას. ხელისუფლების წინაშე მდგარი არცერთი საპირბოროტო საკითხი ჯერ მოგვარებული არ არის. ეკონომიკური კრიზისიც გრძელდება, თუმცა მაღამ აკინომ ამერიკის სენატის გული მოიგო და მნიშვნელოვანი სესხი მიიღო, მაინც მარტო ამერიკის დახმარება საქმეს ვერ უშველის. სამხედროებმა ორჯერ მოაწვეეს ამბოხება, თუმცა კორი აკინომ ორივეჯერ

უსისხლოდ შესძლო მათი ჩაქრობა, მაინც სამხედრო გადატრიალების აჩრდილი კვლავ თავს დასტრიალებს აკინოს მთავრობას. ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო აჯანყებულ კომუნისტებთან მოლაპარაკება, მათ მიერ შეიარაღებულ აჯანყებაზე ხელისაღებისა და დემოკრატიულ პროცესში ჩაბმის შესახებ, მაგრამ საბოლოოდ მოლაპარაკება მარცხით დამთავრდა.

აუარებელი სიძნელები აქვს კიდევ გადასალახი კორი აკინოს, ამ სუსტ და სიმპათიურ ქვრივ მანდილოსანს, რომელიც ისეთი სინაზით, სათუთად და სიყვარულით ბრძანებლობს, რომ, თუ გული გაქვს კაცს, არ შეიძლება წარმატება არ უსურვო, მაგრამ ხომ ცნობილია: სახელმწიფოს გული არ გააჩნია!

*

ჩ ი ნ ე თ ი : დემოკრატია დღის წესრიგში

1986 წლის დეკემბერი სტუდენტთა საერთაშორისო მანიფესტაციების თვედ უნდა გამოცხადდეს. თუმცა სულ სხვადასხვა მოტივივით, სტუდენტები მძლავრ საპროტესტო მანიფესტაციებით ქუჩებში გამოვიდნენ: დეკემბრის პირველ რიცხვებში პარიზსა და საფრანგეთის სხვა მსხვილ ქალაქებში. ისინი წინააღმდეგობას უცხადებდნენ საფრანგეთის უმაღლესი სასწავლებლის მთავრობის მიერ განზრახულ რეფორმებს და გამარჯვებასაც მიადწიეს, რადგანაც საბოლოოდ ბატონ ჟაკ შირაკის მთავრობამ რეფორმის პროექტი უკან წაიღო; ჩვენთვის უკვე ცნობილია, რომ 17 - 18 დეკემბრის რიცხვებში სტუდენტობა დემონსტრაციებით ქუჩებში გამოვიდა საბჭოთა ყუზახისტანის დედაქალაქ ალმა-ათაში. აქ ისინი პროტესტს აცხადებდნენ რუსთა კოლონიალიზმის წინააღმდეგ. საბჭოთა ხელისუფლებამ ჩვეულებრივი მკაცრი რეპრესიებით ჩააქრო და ბევრი მანიფესტანტის სისხლიც დაღვარა.

19 დეკემბერს კი ქალაქ შანხაის ქუჩებში გამოვიდა მრავალათასი ჩინელი სტუდენტი, რომელთა შორის ასობით ახალგაზრდა მუშა-მოსამსახურესაც იტყობინებოდნენ საინფორმაციო სააგენტოები. ვფიქრობთ, რომ ამ ამბავზე ღირს ჩვენი მკითხველების შეჩერება.

შანხაის დემონსტრატებმა მწყობრად და წესრიგით გაიარეს ქალაქის ცენტრალურ ქუჩებში, ორი კილომეტრი მანძილზე, რის შემდეგ გარს შემოერტყნ ქალაქის თვითმმართველობას,

დემონსტრანტთა პლაკატები მოითხოვდნენ მეტ თავისუფლებას და დენ ჰსიაო პინის მიერ დაწყებული დემოკრატიული რეფორმების აჩქარებას. დემონსტრანტებმა ქალაქის თავთან შეგზავნეს დელეგაცია, რომელმაც მას გადასცა ოთხ პუნქტად ჩამოყალიბებული მოთხოვნილება: 1) დენ ჰსიაო პინის მიერ დაწყებული დემოკრატიული რეფორმების დაჩქარებული გატარება, 2) პრესის თავისუფლება, 3) სტუდენტთა მოძრაობის ლეგალურობის ცნობა და 4) პირადი უვნებლობის უზრუნველყოფის გარანტია.

ასეთივე ხასიათის მოსწავლე ახალგაზრდობის მანიფესტაციებს, დეკემბრის პირველი რიცხვებიდან მოყოლებული თითქმის მთელი თვის განმავლობაში ადგილი ჰქონდა: შენუანში, კუნმინში, ჰეფეიში, ვიუჰანში, პეკინში და კომუნისტური ჩინეთის თითქმის ყველა დიდ საუნივერსიტეტო ქალაქებში. რაც კიდევ უფრო უცნაურია კომუნისტური სახელმწიფოსათვის, ეს ისაა, რომ ასეთი საპროტესტო მანიფესტაციები ჩატარდა სისხლის დაუღვრელად, ჩინეთის პოლიციის მოქმედება ბევრ ევროპის დემოკრატიული ქვეყნების პოლიციებსაც კი შეეშურებოდათ. იყო გამონაკლისი შემთხვევები, როცა პოლიციამ მანიფესტანტები დააპატიმრა. სტუდენტებმა მანამ არ შეწყვიტეს მანიფესტაციები, სანამ ყველა დაპატიმრებულის განთავისუფლებას არ მიაღწიეს. საყურადღებოა აგრეთვე ის ფაქტი, რომ, თუმცა თვით ჩინეთის საინფორმაციო საშუალებებს სტუდენტთა მოძრაობის შესახებ ცნობები არ გაუვრცელებიათ, მაგრამ უცხოეთის საინფორმაციო საშუალებებისათვის, და კერძოდ „ამერიკის ხმისთვის“ ხელი არ შეუშლიათ და ამგვარად ჩინეთის ახალგაზრდობა სრულ კურსში იყო იმის შესახებ, თუ სად რა ხდებოდა. ეს ფაქტები მოწმობენ, რომ ჩინეთის პარტიულ ხელმძღვანელობაში ერთსულოვნება არ იყო და იმ მომენტში სტუდენტთა მანიფესტაციების შემწყობარელობის სასწორი წონიდა. მართლაც იანვრის თვის შუა რიცხვებში საჯაროდ გამოცხადდა ჰიუ იაბონის გადადგომის ცნობა ჩინეთის კომპარტიის გენერალური მდივნის თანამდებობიდან და მის ადგილას ყოფილი პრემიერ მინისტრის ჯაო ძიანის არჩევა. უდავოა, რომ ჰიუ იაბონი მსხვერპლი გახდა სტუდენტებისადმი გამოჩენილი ლიბერალიზმისა და „ბურჟუაზიული“ დემოკრატიზმის, მან ალბათ დააფრთხო პარტიის კონსერვატიული ელე-

*****

მენტები და შეიძლება თვით ბებერი დენ ჰსიას პირის შემდგომი კომუნისტური ჩინეთის რეალური გამგებლობა ჩინეთი, საბჭოთა კავშირისაგან განსხვავებით, ისე შორსაა წასული ეკონომიური რეფორმებით, რომ, ჩვენ ვფიქრობთ, დინჯად, მაგრამ აუცილებლად წავა მანიფესტანტ სტუდენტთა მოთხოვნების გზით.

გასული წლის 9 სექტემბერს ათი წელი შესრულდა მათ ცე დუნის გარდაცვალებიდან. ამასთან დაკავშირებით სტატია გამოაქვეყნა საფრანგეთის აკადემიის წევრმა და გამოჩენილმა სახელმწიფო მოღვაწემ ალენ პეირეფიტმა, სათაურით: „მას მერედ სიკვდილი.“, რომელშიც ის დედააზრია გატარებული, რომ „დიდი მესაქის“ სიკვდილის შემდეგ ჩინეთი მისი სწავლებისა და ანდერძის საწინააღმდეგო გზით წავიდა. მართლაც, ამ წლებს უქმად არ ჩაუვლიათ ჩინეთისათვის. ჩინეთის კომუნისტ ხელმძღვანელობას აღმოაჩნდა შინაგანი ძალები, რომ ნელ-ნელა, თითქმის შეუმჩნევლად, მაგრამ მტკიცედ, ეს უზარმაზარი ქვეყანა, ურიცხვი მოსახლეობით გამოეჯანა იმ ეკონომიკურ ანარქიისა და ჩამორჩენილობისაგან, რომელშიც ის მოაქცია მათს მარქსისტულ-გოშისტურმა რევოლუციურმა ეტაპებმა: „სასოფლო-სამეურნეო კომუნები“, „წინ გადახტომის“ და ბოლოს „კულტურული რევოლუცია.“ დღეს ჩინეთის ეკონომიკური აღორძინება აშკარაა და მას ერთხმად აღიარებენ ამ ქვეყანაში მოგზაური დასავლეთელი პოლიტიკური მოღვაწეები და ჟურნალისტ-კორესპონდენტები. მაგალითად, ბ. ფრანსუა ლუიზე, რომელიც სტუდენტების მანიფესტაციების დროს შანხაიში იმყოფებოდა, გაზეთ ფიგაროში წერს:

— „23 ბანკი, მათ შორის 5 ფრანგული, იმყოფება შანხაიში...“
 — „სახლთმშენებლობის ერთმა ჯგუფმა 50 მილიონის ობლიგაციები გამოუშვა ბაზარზე გასულ კვირაში 9 პროცენტი სარგებლით. პირველ დღესვე 14 მილ. ობლიგაციები იქნა დატაცებული.“ — „უკანასკნელ ათ წელიწადში ხელისუფლებამ აუნაზღაურა მათ უმრავლესობას, ვისაც სახლკარი და სხვა ქონება ჩამოართვეს რევოლუციის დროს.“ — „მიწა მუდამ სახელმწიფოს ეკუთვნის, გლეხი ყველთვიურად იხდის მასზე მცირე გადასახადს და მათი სტატუსი წააგავს კერძო მესაკუთრე ფერმერებისას...“ — „ქალაქად კერძო პირს შეუძლია თავისუფლად აწარმოოს ნებისმიერი ხელობა ან ვაჭრობა, მაგალითად,

რესტორანი, საცალო სავაჭრო დუქანი, ტაქსი, სადაც მუშაობენ
სამკერვალო და ა.შ.“ — „ბაზარი ავსილია საქონლით, მუშაობს
ჩინური საქონელი ჯერჯერობით მდარე ხარისხისა...“

— „მუშა-მოსამსახურეთა დაბალი ხელფასების მიუხედავად, მუ-
დველთა დიდი რიგებია“ და სხვა.

ეკონომიკური გარდაქმნები მართლაც რეალური ჩანან ჩინე-
თში, ამ გარდაქმნებს სოციალისტურ გარდაქმნებს, ანუ რეფორ-
მებს უწოდებენ ისევე, როგორც საბჭოთა კავშირში, მაგრამ
ამ სიტყვებმა არ შეიძლება შეცდომაში შეგვიყვანოს: ეს გა-
ხლავთ სულ უბრალოდ კლასიკურ კერძო მეურნეობისაკენ დაბ-
რუნება. ჩინეთში ამ ფარული, მაგრამ უეჭველი, შემობრუნე-
ბის ორგანიზატორია დენ ჰსიაო პინი, ძველი კომუნისტი პრა-
გმატიკოსი, რომელიც კულტურული რევოლუციის დროს

იდეოლოგიური გამოსწორების სტაჟს გადიოდა თუ-
რმე საკონცენტრაციო ბანაკებში. დენი ანტიპოდია გორბა-
ჩოვის: ტრიბუნაზე, საჯაროდ მოლაპარაკეს, მას იშვიათად
ხედავენ, მაგრამ უკან ეფექტიანად მოქმედებს და ყველგან
ჩანს მისი ხელი. ოფიციალურად ის არც პრეზიდენტია, არც
გენერალური მდივანი, მაგრამ რეალურ ხელისუფლად ის მო-
ჩანს და ის არის.

დენ ჰსიაო პინის ლოცვა-კურთხევით დაწესებული ეკონომი-
კის ჰარმონიულ განვითარებას, ხელს უშლის, ბორკავს კომუ-
ნისტური პარტიის ხუნდი. ჩინეთის სტუდენტობა, ინტელიგენ-
ცია, შეგნებული მუშა-მოსამსახურეობა კომუნისტთა მნიშვნე-
ლოვან ნაწილთან ერთად იბრძვიან ამ ხუნდებისგან თავის
დასაღწევად. ჩინეთის სტუდენტთა დეკემბრის მანიფესტაციე-
ბმა ცხადყვეს, რომ დემოკრატიული განვითარების გზაზე

დენ ჰსიაოპინის ჩინეთი გაცილებით უფრო წინაა, ვიდრე
მიხაილ გორბაჩოვის საბჭოთა კავშირი.

*

ო რ ს ე : საფრანგეთის ხელოვნების ახალი ტაძარი

გასული წლის პირველ დეკემბერს, მიუხედავად სტუდენტთა
მღელვარებისა და მანიფესტაციებისა, დიდმნიშვნელოვან კუ-
ლტურულ მანიფესტაციას ჰქონდა ადგილი პარიზში. მდინარე
სენას მარცხენა ნაპირზე, იქ, სადაც წინად ორსეს რკინიგ-
ზის სადგური იყო, საზეიმო ვითარებაში გაიხსნა XIX საუ-

*****

კუჩის ხელოვნების მუზეუმი. გახსნის ზეიმში რესპუბლიკის პრეზიდენტის, ბ. ფრანსუა მიტერანის გვერდით მონაწილეობა მიიღეს: ყოფილ პრეზიდენტ ჟორჟ პომპიდუს ქვრივმა, ქალბატონმა კლოდ პომპიდუმ, ყოფილმა პრეზიდენტმა, ბ. ჟისკარ დ'ესტენმა, პრემიერ მინისტრ ბ. ჟაკ შირაკმა და მრავალმა სხვა პოლიტიკოსს, სპექტაკლის, ხელოვნების, ლიტერატურის თუ მეცნიერების გამოჩენილმა წარმომადგენლებმა.

პრეზიდენტმა მიტერანმა, სხვათა შორის, გახსნიდან განაცხადა: „ორსე არის მშვენიერი მაგალითი ესთეტიური თანმიმდევრობის“-ო. ამით მან ხაზი გაუსვა იმას, რომ მუზეუმის მოწყობაზე ერთი და იგივე მონდომებით ზრუნავდენ: ე. პომპიდუ, რომლის პრეზიდენტობაშიც საფუძვლები ჩაეყარა, ე. დ'ესტენიც, რომლის სექტენაში გრძელდებოდა და მისი, ფ. მიტერანის პრეზიდენტობაში, როცა ის საბოლოოდ დასრულდა.

ორსეს მუზეუმი პარიზის ერთ-ერთი დიდი და შესანიშნავი კულტურის კერაა. მის მუზეუმად გადაკეთებას ხელმძღვანელობდა ცნობილი არქიტექტორი, ბ. გაე ავლანტი. მუზეუმის კონსერვატორია ქალ. ფრანსუაჟ კაშენი.

ორსეს მუზეუმში თავშეფარებულია: **230** ტილო(ფერადი მხატვრობა), **250** პასტელი, **1500** სკულპტურა, **1100** ხელოვნების ობიექტი, **13000** იშვიათი ფოტოგრაფია. მუზეუმი იფარავს არა მარტო იმპრესიონიზმის შედეგებს, ნეო-იმპრესიონიზმისა და ნებისებისას, არამედ აგრეთვე საფრანგეთის მთელ აკადემიურ ხელოვნებას **1842** წლიდან მოყოლებული **1914** წლამდე.

როგორც შესავალშივე აღვნიშნე, ახლა ეს დიდებული მუზეუმი, წინად რკინიგზის გაუქმებული სადგური და დასანგრევად გამეტებული ნაგებობა იყო. გამოჩნდა ხალხი, რომლებმაც ეს არ დაუშვეს, გამოიჩინეს თაოსნობა და მათი წყლობით გვაქვს დაწესებულება, რომელსაც უკვე უწოდებენ ხელოვნების დიდებულ ტაძარს. აი, რა სასწაული შეუძლია თავისუფალ აზრსა და თაოსნობას.

ნ ო შ რ ე ვ ა ნ   გ ა ლ ა შ ვ ი ლ ი

დ ე დ ა ე ნ ა - ქ ა რ თ უ ლ ი

დედაოენავ, ენავ ქართულო!
 შენ დედასავით თბილო და ტკბილო,
 ღმერთის კალთაში დაბადებულო
 და წმინდა ნინოს ხელით ნათლულო!
 პატარძალივით კოხტად მორთულო,
 ლხინში ბულბულად ამღერებულო,
 ჭირის და დარდის გამნელებულო,
 ჩვენს სალოცავად დამკვიდრებულო!
 ყველა ენათა ოქროს გვირგვინო,
 ბრძენთა აზრებით გაბრწყინებულო,
 ცხარე ბრძოლებში გამოწრთობილო
 და უკვდავებას დამგზავრებულო!
 მომხდურთა რისხვად მოვლინებულო,
 გმირთა სიმრავლით გალადებულო,
 ბრძოლაში ლომის გრგვინვად ქცეულო,
 გორდა ხმალივით ამოღებულო!
 ბარბაროსთაგან გადარჩენილო,
 ურჯულოთაგან ქრისტიანულად
 დიდსულოვნებით შეწყნარებულო,
 ქრისტიანთაგან ბარბაროსულად
 ავად დევნილო, მკაცრად გმობილო
 და სასიკვდილოდ გამეტებულო!
 ქრისტიანი დის დაო, დობილო,
 დობილისაგან არდანდობილო!
 ტანჯული ქვეყნის სულო ნათელო,
 ცაში ღმერთამდე ამაღლებულო!
 აღარ გენახოს რბევა და ჭირი,
 ჩვენი სამშობლოს მკვიდრო კედელო,
 შენ დაგელოცოს ფუძე და ძირი,
 მომავლის რწმენის გამომჰქედელო,
 შენ გადარჩენის ფუძემდებელო
 და დაბადების მახარობელო!..

*****

საღღერძელო ქართულ ლიტერატურულ გაერთიანებას

საღღერძელო ქართული
 ხმალივით აღმართული,
 მხრებში ლაღად გაშლილი,
 წელში გამოსალტული;
 ქარაგმული სიტყვები
 ერთთვის გადახლართული,
 სიყვარულით ნათქვამი,
 გულზე ამოშანთული;
 ზედაც მრავალქამიერი
 ქუხილივით დართული;
 (მას თუ დააკვირდებით,
 ძაან ნუ გააკვირდებით:
 ფესვები აქვს ვენახში,
 სუფრასზე აქვს კვირტები.)
 დაწყებიდან ბოლომდე
 ჯიგარზეა ჩართული,
 დარდი, მოწყენილობა

ზორეთს გადაკარგული,
 სიკეთე მოიმღერის
 მოდის წელგამართული;
 ღმერთო, გვიმარადეამე
 საქართველო ქართული!

14.X.1986.

„ღ ი ლ ი“

ეგ შენი თმები ქარივით
 ცელქობს და მეფოფინება,
 როგორც ვარდების ფურცლების
 სახეზე მიმოფინება.
 გიჟრებ, ანგელოზს ჰგავხარ,
 მხიზლავ შუქმფენი ღიმილით;
 ზოგჯერ კი რა ჯიუტი ხარ,
 მაგ შენი ღიფის ღილივით!

*

ლოცვა უცხოეთში

იქ, ავდარიც დარის დასადარია,
 იქ, ავდარიც დარის საწინდარია;
 საქართველო სიკეთის საყდარია
 და, ღმერთიც ხომ მისი ბინადარია!

ღმერთო! მომეცი უნარი ღამაზ განცდათა ფლობისა,
 ძალა—სიცოცხლის შეგერძნების, გულს—ძგერის, სხეულს—ყრქოლისა,
 ამღერებული ბუნების ფაუნისა და ფლორისა,
 ჭიუნის გარიჟრაჟისა დამტყვევებელის გონისა;
 კლდეზე ფერებად ბრდღვიალის ჩანჩქერის ჭავლის, თქორისა,
 ფშანში კალმახის ჩქლაფუნის, შხეფების ამოსროლისა;
 არწივის ფრთების ტკლამუნის, ქუხილთან შენაბრძოლისა,
 მხარმაგარ ფრთების მხუილით ატეხილ ქარის ქროლისა,
 „დავით ფერულის“ ამოწვდის, თან სხივის ამოყოლისა,

დაქეხებული „ხირიმის“ ამოზოლქველი ბოლისა,
ქარაფს ნახტომი ხარირმის ქორბუდა რქების მქონისა
ყლყზე შემდგარი არაგვის, მისი ზვირთებად რბოლისა,
„ჯაბუშანურის ლურჯაის არხვატს დაკრული ტორისა!“

მომმადლე ნიქი ღვთიური სიტყვის წარმოთქმის სწორისა,
აზრების გაუხუნარის სიბრძნესთან შესაწონისა,
სამშობლოს სადღეგრძელებლად გულში ღრმად ჩასაკონისა,
მზის, სიყვარულის, ვარდების ერთ კონად შენაკონისა,
მისი აწმყო და მომავლის, გმირულ წარსულის მქონისა;
ქართველი კაცის ღირსების მრავალქამს დანაღონისა,
ყელასგან განსხვავებულის სიკეთის შთამაგონისა;
მისი ზღაპრული მთა-ბარის ჩასახუტ-საამბორისა,
ლურჯი ცის, მწვანე ხმელეთის, მყნვართა თეთრი ბროლისა,
შავი ზღვის ლურჯი ტალღების ქვიშაზე შარიშურისა!

„შორიდან განახე“ სამშობლოვ, ქვეყანა განსაცვიფრები!
როგორ შეგამკო? არ მყოფნის სიტყვები, არცა ციფრები;
გულმკერდით დამაქვს გულივით შენზე ლოცვა და ფიქრები;
რა დამავიწყებს დიდ ამაგს, მანამ ცოცხალი ვიქნები;
ბალიშის გვერდით მიწყია შენზე ნაწერი წიგნები,
ფიქრითაც რომ გიღალატო ხანჯალით გავიშიგნები,
კაცი, ქართველად შობილი, რაისთვის გარდავიქმნები?!..

7. XII 1986.

*

დ ე დ ა ს

-1-

მე ვიყავი სულ პატარა გმირი,
შენს კალთაზე თუ მეკიდა ხელი.
ფეხის წვერებზე ვდგებოდი, როცა
შენთან რამე მქონდა გასამხელი.
გაჩქარებდი, წინ გისწრებდი მუდამ,
არ მიჯარდა სიარული ნელი;
არხეინად ვაბიჯებდი ბიჭი,
ჩემთან იყო დედა ჩემი მხსნელი.

*****

წარსულის ქარს გაჰყვა ყველაფერი
ტკბილი... ეხლა ძნელად ასახსნელი,
თვალწინ მიდგას ხანა მაშინდელი,
შენთვის ძნელი, ჩემთვის სანატრელი.

-2-

გაჯავრებდი, მქონდა „რისხვა“ დედური,
მახსენდება კიცხვა და საყვედური :
-„ღვინოსა სვამ, პაპიროსს ექაჩები,
მეგობრებად გაგხდომიან ქაჯები;
ლექციებზე რატომ აღარ მიდიხარ?
გოგოებთან რომ დასძვრები, ფინთი ხარ!“
-რაც გინდ მლანძლო, მაინც სულში მინთიხარ!

-3-

დავბერდი და ლხინი მექცა კირად,
ამიტომაც მახსენდები ხშირად;
ეხლა გხედავ, ჩემო ტკბილო დედა,
ჩემთანა ხარ გასაჰკირში ბედად.
ეხლა ვხედავ შენს ნაღვლიან თვალებს,
წამწამებზე დაკიდებულ ცრემლებს;
ეგ თვალები მინათებენ წყდიადს,
ეგ ცრემლები გულს მითუთქავს ზვიადს;
შენ ხომ ჩემთვის სანთელივით ენთე,
შენ იწვოდი, მე მათბობდი, დედა!
აღბათ ჩემზე ფიქრით დაითენთე,
მახსენდები, დარდით გული კვდება!
შენს სურათთან, როცა პირჯვარს ვიწერ,
შენი თმების სურნელება მატკობს,
ღვთიურ სახეს სევდა ნისლავს, ისევ,
სურათიდან გაღიმებას ვნატრობ!
მენატრება შენ საფლავთან მოსვლა,
დაჩოქება, ლოდზე ჩახუტება;
ჩემი სული ნიავს რომ გამოჰყვა,
მანდ ჩურჩულობს, მანდ დაეხეტება,
როცა ფოთლებს აუტეხავს შრიალს,
მავთულებზე როცა ატირდება,

დედა, მაშინ შენთან მიხმობ, ტიას,
ვიცი, ჩემი ნახვა გენატრება,
უჩემობით, ვიცი გული გწუდება,
ხელებს გიწვდი, მაგრამ ვერა გწვდება,,
თვალებს ვხუჭავ, ჩემთანა ხარ, დედა!..
თვალს ვახელ და ... რად არ დავმიწვდები?!..

10.02.1986.

*

„კ უ ნ წ უ ლ ა“

შენ ამბობ, რომ მაგ ტუჩებს, არ კი უთხრა დედაშენს,
მაგ ალუბლის კუნწულას, პირი ჩავიტკბარუნოთ,-
შენს საქმაროს უნახავ, ეგ კუნწულა შევჭამოთ,
ვიღაც „მელა ცუნცულას?!“ იმ შენს მელა-ცუნცულას
იცი რა ვქნათ მე და შენ? კურკები შევეუნახოთ.

*

ა ნ რ ა დ ა ს ა ჯ ე რ ე ბ ი ა !

გახსოვს, ჩვენ ორს, ღამეები თავზე რომ დავგვენებია?
ორივე რომ გაგვიტაცეს, ვნების თეთრი ცხენებია!
თეთრ ბურუსში გახვეულებს, დარდი არ გაგვხსენებია,
სუფთა გრძნობის გრიგალებით ყოფა დავგიმშვენებია!
შენი ეშხის სამსახურში როგორ შემოგვენებია?!
მთვარის შუქზე ჩაგიკონე, მზე კი შემოგვიჩერებია.
ის გრიგალი სიოდ იქცა, ცეცხლიც გამოგვენებია,
დრომ თავისი გაიტანა, ვერ კი დამიჯერებია!

*

„გ ი ე მ ა უ ი რ ა შ ე ბ ი“

სარკის ბრალია ნამდვილად საამო მოგონებები
თმებში ვერცხლი და ჭადარა, ვარდებად გადმომაყრა:
თორემ ვინ ნახა ასეთი ვარდებად გადმომაყრა:
გული ცხელი და ანკარა?! -ქალავ, დედა მოგიკითხავს,
ოცნებამ შენზე ფიქრები როგორ დავგრიყრაქებია?!
ლამაზ ფერებად მახარა,- ვნების ეტლით გაგვიტაცეს,
რა გიქმამი რაშებია!

ნოშრევან გალაშვილი

სანტა როზა (კალიფორნია), აგვისტო 1986

*****

გიორგი ტოგონიძე

სამშობლოს მთები

სოფოდან არ ჩანს სამშობლოს მთები
კავკასიონის უძლევი მთები,
ჩემს მიწასა და წყალს დღეს ვერ ვეხებები
და სევდით მათზე ნელ-ნელა ვდნები.

*

ეს მანძილია ტანჯვის მანძილი,
დღე-ღამის დღევის და უწყვეტ მწუხრის;
გავჟღერებ ზეცას გულის ფანცქალით
და, ფიქრი ჩემი შორს, სადღაც მიჰქრის.

*

მაგრამ სად მიჰქრის? იქ, სადაც ქართლის
ქვეყნად გაშლილა ღვთისგან მშვენიება,
რომ, მისი ტრფობით და მისი მადლით,
ვბოგე მე სულის და გულის შვება.

*

მე, ეს ოცნება დღე და ღამ მტანჯავს,
ოცნება მწირი მრჩება ოცნებად,
და წარკვეთილი ეს ჩემი გარჯა,
ობოლ სულივით დაეხეტება.

სოფო, 1938.

***

ჩემი სიტყვა

ჩემი სიტყვა უბრალოა, ის სულ არ ჰგავს ქადაგს,
საუბარში გულახდილი, მარტივი და სადა.

სადეთო ხმების მოკვარული და ერთგული ცისა,
ის სიმართლეს ქვეყნად ეტრფის, ვით ცხოვრების მიზანს.

კაცთა შორის მშვიდობის და მტკიცე ძმობის მდომი,
ერთხმად ყველგან უარმყოფი სისხლის ღვრის და ომის.

ყველა ერთა თანაგრძნობას, მტრობის გზა-კვალს ამცდარს,

*****

ის შექხარის მუდამ ტრფობით ამ გრძნობების განცდას
 ფიქრულნი
 გიზღიროთქა

გულთბილი და მეგობრული, ამ გზით ის მავალი,
 სიყვარული მისთვის არის ცხოვრების საგზალი.

ის იქ ცოცხლობს და იქ სუნთქავს, სადაც დროშად არის
 უნილაბო სათნოება, ღვთის შვენების დარი.

მან არ იცის დაეჭვება, ყველგან პირდაპირი,
 თუმც კი ზოგჯერ ის ცხოვრების სიმწარისგან ტირის;

არასოდეს მას არ მოყრობს, ვინც ცის დანახვაზე
 ბნელი ღამის თვალთ დაძრწის, ეშმის დამსჯელ ხმაზე.

მისგან შორს დგას ცხოველ გრძნობით, ვინც ცხოვრების
 გზაზე
 კაცთა შორის თესავს მხოლოდ შურით სავსე აზრებს.

მას არ უყვარს ზვიადობა, დრტვინვა უცნაური,
 მუდამ ეტრფის მას, რაც არის მართლა ვაჟკაცური.

ის სულ სხვაა, შორეული, სხვა ვარსკვლავთა ხომლის,
 ლაევარდი ცის მოყვარული, ვითა შემძლე ყვლის.

ის იზრდება გულის ხმაში, სადაც ღვივის გრძნობა,
 სიყვარულის, სათნოების, ღვთის სამეფოს ტრფობა.

და ეს სიბრძნე თვით გაშლილი ცის მნათობთა შორის
 იხმობს მას, რომ მუდამ იყვს მართალი და სწორი.

გიორგი ტოგონიძე (25.10.1963)

***

***

***

ირაკლი ოთხმეზური

ქ უ თ ა ი ს ი

ქუთაისო არ გივიწყებ,
 ხშირად მესმის შენი ქება,
 შენ ბალნარის სურნელება,
 მათზე ლექსის აორთქლება.

გავატარე იქ ბავშვობა,
 იქ დავიწყე ლექსის წერა,
 იქ დავიწყე ჭაწვილობა,
 მშვენიერი ქვეყნის მზერა.

*****

საღორია, ბალახვანი,
რიონი და დიდი ბალი,
გორის მალლა იქ ტაძარი,
დამაჩინე დიდი დალი.

მცენარენი შენი მიწის,
ქუთაისო შენთან იწვის,
ერთგულეები დაგრჩებიან
ყავილი თუ ნაძვი წიწვის.

მიყვარს, ყველას მიჩვენია
ქალაქებში ქუთაისი,
თუმცა კარგი ბევრი არის,
მე არ მინდა სხვაგან სხვისი.

შენი მიწა ცხელი არის,
ბევრ ჩვენგანი არ ახარეს,
დავითი და კონსტანტინე
საფლავიდან ამოთხარეს.

ირაკლი ოთხმეწური, ბრიუსელი.

***

***

***

გ ი ვ ი შ ა ო რ ე ლ ი

ს ი ზ მ ა რ ი

სიზმრად ვიხილე სანატრელი
ჩემი სოფელი
ღვთივეკურთხეული ნიკორწმინდა
ტურფა და მშვენი,
მიეჭროდი იქით, სადაც გვედგა
ტკბილსამყოფელი,
სად მეგულვოდა ოდასახლი
და, ეზო ჩვენი.

*

მივისწრაფოდი, და თან ძილში
საოცრად ვწუხდი:
ნეტავი ბებო თუ დამხვდება
კიდეც ცოცხალი!
რომ მივატოვე, არ მივხედე,
ბოდიშს მოუხდი,
გადავებვევი, ავთრთოლდები
როგორც მოცხარი.

მივრბოდი სწრაფად, გული ყელში
მეზჯინებოდა:
-ვაითუ დედა ველარ ვნახო,
ჩემი დედიკო!
როგორ ვუყვარდი, რა სათუთად
თავს მევლებოდა,
ნუთუ ამდენ ხანს ის არ უნდა
მომგონებოდა!

*

მივისწრაფოდი და ვატყობდი
მალრჩობდა ცრემლი:
-ვაითუ მამა, ხანდაზმული,
ველარა ვნახო,
არ მახსოვს ერთხელ შემხებოდა
მე მისი ხელი,
ჩემი მამილო, ჩემი კარგი,
ს ა ი ა ს ა ყ ო !

მივრბოდი ისე, როგორც გიჟი,
როგორც შეშლილი,

*****

და ფიქრი დაზე, ჩემს თინაზე,
მთელს გრძნობას ფლობდა:
ეგების ისიც ვერ ვიხილო,
ვარდით შლილი,
ვინ იცის მასაც რა შეემთხვა,
რა უბედობა!

* * *

მივისწრაფოდი...და ჰა, ბოლოს
გამოჩნდა ბალი,
მაგრამ რას ვხედავ: ჩამკვდარიყო
იქ ყველაფერი;
მორღვეულიყო ჭიშკარი და
დარბაზის თალი,
ველარ ვიცანი...იქ ყველაფერს
ეცვალა ფერი.

*

გულის ფანცქალით მივირბინე
სახლის დირესთან
და შევიჭვრიტე სანახევროდ
ღია კარებში,
ასე მეგონა ბუხრის ახლოს,
სანაპირესთან,
ბებიაჩემი მომხვდებოდა
წამსვე თვლებში...

*

მაგრამ, არ ჩანდა არც ბებია,
არც ნაზი დედა;
შევადე კარი და შევედი
ფრთხილად სამყოფში,
გარშემო სევდა-კაეშანი
მხოლოდ სუფევდა,
როგორც უმწყემსოდ მიტოვებულ
ტიალ სამწყობოში...

— „ჰე, გაიღვიძე, გაიღვიძე,
ეს სიზმარია;

ყველა ოთახი მოვიარე,
ყველა კუნჭული,
მაგრამ ვერ ვპოვე შინაური,
ჩემიანები...
ირგვლივ დუმილი იყო ისე
ჩამოხუნძული,
როგორც ვაზები ჩვენ ვენახში,
მტევნიანები...

*

ვერ ავიტანე ეს დუმილი
გამეფებული,
გავხსენი ბაგე, რომ მეფირა,
რომ დამეძახა:
ჰეი, სადა ხართ, რად მემალვით,
სადა გაქვთ გული...
მაგრამ ვერ შევძელ, თითქოს
თასმით

შემიკრეს ხახა!

*

გავარდი გარეთ და მოაჯირს
გადავებჯინე,
გავხედე ეზოს, ვერც იქ მოვკარ
ვერავის თვალი...
და ჩავიჩოქე, გულამოსკვნით
ჩავიჭვითინე:
ვაიმე დედა, აღარავინ
დამხვდა ცოცხალი.

*

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

რა გაქვითნებს ასე მწარედ,
ასე მდულარედ...“
ჩამომძახოდა შემკრთალი ხმით
ჩემი მარია;
განა არ კმარა, რაც ჩვენ ცხადში
ცრემლები ვღვარეთ?!”

გამომეღვიძა, გული ჟღში
ამოსულიყო
და ფრთხილებდა, ვით ჩიტუნა...
იყო ცისმარი.
— „ახლა დამწვიდდი, დამიწყნარდი,
ჩემო სულიყო!
ეგების კარგად აგვიცხადდეს
ჩვენ ეგ ს ი ზ მ ა რ ი...“

.....

გ ი ვ ი შ ა ო რ ე ლ ი
ნიუ – იორკი, 15. VI. 1955.

ავტორის შენიშვნა : როცა მე ამ სიზმარს ვლექსავდი, თურმე მართლაც აღარ მყოლია ბებო. მას საუკუნოდ ჩასძინებია 30 ივნისს 1945 წ. ასევე დედას – 30 მაისს 1950 წ., მამას – 25 ნოემბერს 1952 -ს, ჩემს ყოვლად მოწყალე მალაღმერთს ჩემთვის უბოძებია მხოლოდ უძვირფასესი დის სიცოცხლე, ხოლო ჩვენი სახლი, ტერენტი გრანელის სახლივით, დიდი ხნის გაყდული ყოფილა... გ. შ.

*** **

ქ ა რ თ უ ლ ე ნ ო ვ ა ნ ი ი ს რ ა ე ლ ი

სიმხა ადარი

რ ა ხ ა ლ ხ ი ვ ყ ო ფ ი ლ ვ ა რ თ *)

რა ხალხი ვყოფილვართ, თქვენ გასურდათ გაგეგოთ? მაშ, იქნებ ინებოთ და ჟური დაგვიგლოთ. თქვენ თურმა არ გვიცნობთ, თქვენ თურმე არ იცით როგორ ვეწამეთ და მაინც არ დავეციით. თქვენ გასურდათ გაგეგოთ, რა ხალხი ვყოფილვართ, ან როგორ აღვმდგარვართ, როცა დავმხობილვართ,

ან როგორ გავუძღეთ განსაცდელს ამოდენს, **ეროვნული
ბიბლიოთეკა**
ანდა, მართალია, თუ ვინმეს აზოდებს,
რომ მართლაც რკინის თუ ფოლადის ერი ვართ
და, როცა სისხლი გვდის, მაშინაც ვმღერივართ.

რა ხალხი ვყოფილვართ, თქვენ გასურდათ გაგვეგოთ?
კეთილი, გვისმინეთ, ვეცდები გაგენლოთ:
ჩვენ მაკავეელთა ვართ შთამომავალი,
ოდითგან მახვილით გვშანთავდა მტარვალი.

ჩვენი ისტორია თვლის საუკუნეებს,
უამრავს გავუძღეთ ცეცხლს და უკუნეთებს,
უამრავ „ფარჯს“, თუ ამანს და სატანებს,
მაგრამ დღევანდლამდე მაინც მოვატანეთ,
მაგრამ დღევანდლამდე არ დავიწყებულა
სახელი იმათი, ვინც კი დაცემულა.

ექვსი მილიონის ფერფლი და აჩრდილი,
ზეცისკენ ხელები ვედრებით აწვდილი,
შიში და იმედი: „ნეტავ ვის რა ელის?“
ლაღადით ნათქვამი: „შემაყ ისრაელი“.

როგორც დახუნძლული ხეები ვაშლებით,
მკვდრებით—ოსვენციმი და იად-ვაშემი,
გაზის კამერებში შეყრილი „საკლავი“
და მკერდზე დავითის ყითელი ვარსკვლავი...

სიკვდილის მანქანამ ვერ გადაგვაშენა,
დავითის ვარსკვლავი გვშველოდა მაშინაც,
როცა მტრის ტყვიები ზუზუნით გვაწვიმდა
და ძალას ბოლომდე ბრძოლისას გვაძლევდა;

რა ხალხი ვყოფილვართ, რისთვის გაგვიძლია
და უიმედობა არასდროს გვიგრძენია,
წარსული პირშეკრულ იარად გვაჩნია,
დედა-სამშობლო დღეს ჩვენი გაგვაჩნია,

სისხლით და ცრემლებით ერთ დროს ნასველები,
წალკოტად ქცეული მთები და ველები,
და მონაპოვარით მშრომელი ხელების,
სახტად დარჩენილი მისი მნახველები.

რა ხალხი ვყოფილვართ? სახეში ჩაგვხედეთ,
საზღვართან მედგრად მდგარ ჯარისკაცს შეხედეთ,
მტრის ავი ზრახვებით ცეცხლად რომ ენთება

და გმირულ ლეგენდად აქცია „ენტებე“.
ჩახედეთ მის დედას ნაღვლიან თვალებში,
თავისი გმირით, რომ ამაყობს ქალებში,
შვილის და მშვიდობის ლოცვად რომ იღვრება,
ზოგჯერ შვილს ჰკარგავს და მაინც არ იხრება.

მაინც არ იღლება მშვიდობის ლოდინით,
და უიმედობას ჩაჰქოლავს ლოდებით;
ცდილობს, რომ ღიმილით დამალოს ჭკითინი,
და ართობს ივრითზე ციციქნების ტიტინი.

სიმღერა ისმინეთ ჩვენი და ლექსები,
რა უნდა ინატროთ სხვა უკეთესები?
ჩვენ ციციქნა ერი და მაინც რა დიადი!
შებნდეთ რა ვხარობთ ხვალის განთიადით,
როგორი გამძლე და უდრეკი ერი ვართ
და, როცა სისხლი გვდის, მაშინაც ვმღერავართ.

შებნდეთ, იგრძენით და თქვენც მოგინდებათ,
რომ ხოტბა შეასხათ ამ ხალხს და დიდება,
ნახეთ, რომ ვიზრდებით და არ დავმხობილვართ,
ნახეთ და გაიგეთ,—რა ხალხი ვყოფილვართ!

სიმხა ადარი

*) პოეტი ქალის, ქალბატონ სიმხა ადარ - აჯიაშვილის ეს დიდებულ ლექსი გადმოვბეჭდეთ უურნალ „დროშა“ №8 (24) 1982 წლის ნომრიდან. გუშაგი

*** **

ისაკ მეგრელიშვილი

შეცდომის გასწორება: ბ-ნ ისაკ მეგრელიშვილის ლექსში „მკვდრეთით აღსდგება“, რომელიც დაიბეჭდა გუშაგის წინა-№11 -ში (იხ. გვ. 58 და 59) გაპარულია უხეში დამახინჯება, რისთვისაც პატივცემულ ავტორს ვთხოვთ სულგრძელად შეგვი-ნდოს. მეხუთე კუბლეტი მთლიანად ასე უნდა იკითხებოდეს: „შენს „ჩაკლულ სულის“ ვატარებ ძველ ჯავრს, ვხედავ თორღვაის-ებრძვის მტერს ვერაგს... ნინოს თმით შეკრულს ვხედავ ვაზის ჯვარს და სისხლით შესვრილს კვლავ „გველის პერანგს“.

შემდეგ ამისა მოდის: „მე მწამს ..“ და ასე შემდეგ, როგორც იკითხება. გუშაგი.

მე წარსულს როგორ დავუსვამ წერტილს,
ლექსში რომ წყაროდ გაიდგაფუნა.

ჩემს ლექსს შემორჩა ნაძვის სურნელი,
მთის მდინარეთა ხმაურ-ღალადი.
მე მკრეხელობის არ ვარ მსურველი,
თორემ დაიტევს სიტყვებს ქაღალდი.

შენ კი მიგონებ თურმე ყვედრებით
და ჩემი რწმენის ქირდვას მიმართე.
მე პატიებას არ გევედრები,
მაგრამ შეიტყო-მინდა-სიმართლე.

რატომ მიჰქურებ თვალთ ვიწროთი?
მარქვი, ჩემს სამტროდ ვინ დავარია?
ერთ დროს ჩემსავით შენც ხომ იღწვოდი
ქვეყნის სახსნელად, გინდა ტარიგად!..

მე ჩემი ქვეყნის დარდი მადარდებს,
მის სადიდებლად ვიბრძვი ალაღად.
თუ ჩემი ბრძოლა აღწევს მანამდეც,
ლაქად გიჩნს ნუთუ? თქვი, ნუ დამალავ!

შენც ხომ ცალ ხელში თოფი გეჭირა
და მეორეთი გეპყრა გუთანნი:
მტერთაგან მიწა გადაგერჩინა,
სუნთქვაც გქონოდა, მზეც საკუთარი.

ხომ არ დანებდი, ხომ გაუძელი
სიკვდილს, ჯოჯოხეთს, ნგრევას საშინელს.
დიდი თამარის დროშა უძლევი
დაწვას და აუგს გადააჩინე.

მეც შენს ღლეში ვარ. მეც ვქმნი და ვიბრძვი
და მტერი წელში ვერ გაიმართვის.
დავიდის ფართი, შელომოს სიბრძნით
მინდა იხაროს ნერგმა სიმართლის.

(შესავალი: ამ სათაურით ინგლისურ ენაზე გამოიცა სევერინის დღიურების წიგნი, რომელშიც მოთხრობილია ავტორის მეთაურობით ახლახან შესრულებულ მრავალმხრივ საინტერესო საზღვაო მოგზაურობის შესახებ, რომელიც ჩატარდა მითური „არგოს“ საშუალებებითა და მარშრუტით დღევანდელი „ოქროს საწმისის“ ქვეყანაში. ამ, ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესო წიგნის შესახებ, ბ-ნ ირაკლი ოთხმეჭურს ინტერვიუ ჩამოართვა ქ-ნმა მარინა ელისმა, „ამერიკის ხმის“ კორესპონდენტმა ევროპაში, რომელსაც ქვემოთ გთავაზობთ. გუშაგი)

მ. ელისი: ბ-ნო ირაკლი, გავიგე, თქვენ მიიღეთ წიგნი იასონის მოგზაურობაზე, ტიმ სევერინისა, ინგლისურ ენაზე. ხომ არ გვიაშობთ რამეს ამ წიგნის შესახებ?

ირ. ოთხმეჭური- მართლაც, ლონდონიდან ამ საახალწლოდ მივიღე აკაკი რამიშვილიდან საჩუქრად ახალგამოსული საუცხოო წიგნი: „იასონის მოგზაურობაზე“ საქართველოში. აკაკი რამიშვილი ალბათ ცნობილია თქვენი მსმენელებისთვის საქართველოში, იგი გახლავთ, ჩვენი დამოუკიდებლობის დროის ცნობილი მინისტრის, ნოე რამიშვილის ვაჟიშვილი. თვით ბ-ნი აკაკი ექიმია.

ეს წიგნი საუცხოოდაა გამოცემული. შეიცავს 263 გვ.-ს, მასში მოყვანილია მრავალი დასურათება ისტორიიდან თუ დღევანდელი მოგზაურობიდან, აგრეთვე საქართველოში მიღება და პატივის ცემა. აქვეა აგრეთვე სურათი ეშმაკურად მოღიმარე ქართველი მსახიობისა, რომელიც ასრულებს მედეას როლს და გადაღებულია ბ-ნ ტიმთან. ეს უკანასკნელი ქართულ ჩოხაშია. წიგნი მისდევს დღიურს ტ. სევერინისას, რომელსაც თავიდან ბოლომდე აღუწერია დაწვრილებით ეს მოგზაურობა. მოჰყავს აგრეთვე ლიტერატურული შემჩნევები ამ ლეგენდისა, განსაკუთრებით აპოლონიოს როდოსელის წიგნიდან. ეს წიგნი 1975 წელს ქართულად ჩინებულად გადათარგმნა მწერალმა აკაკი გელოვანმა და ის ხელმისაწვდომია ქართველი მკითხველისთვის.

მ. ელ. -ბ-ნო ირაკლი, რას გვეტყობით თვით ტიმ სევერინის შესახებ? **ირ. ოთ.** -ტიმ სევერინი არის მეტად გამოცდილი და განათლებული ირლანდიელი. მან უკვე მრავალი მოგზაურობა გააკეთა: ირლანდიიდან ამერიკაში, არაბეთიდან ჩინეთში და სხვა. ის არის 44 წლის გეოგრაფი, სწავლული ოქსფორდის უნივერსიტეტში. აქვს დაწერილი რვა წიგნი თვის მოგზაურობათა შესა-

საქართველოს
მწიგნობართა კავშირი

ხებ. ის ბინადრობს ირლანდიის კონტ კორკში.

მ. ელის-ბ-ნო ირაკლი, რას გვეტყოდით ნავ „არგოზე“?

ირ. ოთხმეჭური— ნავი „არგო“ არის რვა ტონიანი ნავი, ოცი ნიჩბით. ის აღამიანის ნიჩბებით ანვითარებდა რვა ცხენის ძალას, აშენებულია ბრინჯაოს ხანის ტექნიკის მიხედვით, ის განახორციელა ერთმა ძველმა გამოცდილმა ნავთმშენებელმა, უცნაურმა და ჩუმმა ვასილიმ, საბერძნეთში. გადმოცემა ამბობს, რომ ძველ „არგოს“ ლაპარაკი შეეძლო. უცნაურია, რომ ახალი „არგოც“ „ბუტბუტებდა!“

მ. ელ.—რას გვეტყვით მათ გავლილ გზაზე?

— ნავი წავიდა საბერძნეთიდან, გაიარა ეგეისის ზღვა, გავიდა დარდანელში და მარმარას ზღვაში, გაიარა ბოსფორი, შავი ზღვა და ოსმალეთის სანაპიროები და პირველ დღეს მდინარე რიონზე გააკეთა შვიდი კილომეტრი აღმა. ეს გზა უდრის დაახლოებით 2.700 კმ. და მის გავლას მოუწოდნენ ორ თვესა და ნახევარს. ნავმა პირველ დღეს, გამოცდაში, გააკეთა საათში 11 კილომეტრი, რაც დამაკმაყოფილებელი იყო.

მ. ელ.—რას გვეტყვით ამ მოგზაურობის სიძნელეებზე?

— სიძნელეები ამ მოგზაურობისა იყო უამრავი. ეს სევერინს დღიდან-დღე ჩინებულად აქვს აღწერილი. ჯერ იყო და მენიჩბეობა, რაც მოითხოვს უდიდეს დაძაბვას მთელი დღე სიცხეში. მენიჩბეები, როგორც ძველ დროს, ტანზე იხდიდნენ, ტანისამოსსა და ოფლს წყლულები რომ არ გამოეწვია. მერმე, დინება შავი ზღვიდან ხმელთა შუა ზღვისაკენ, განსაკუთრებით დარდანელსა და ბოსფორში, პატარა ნავისთვის იყო თითქმის აუტანელი და მოითხოვდა დიდ ხერხსა და გამოცდილებას. მერმე იყო და, ცუდი ამინდები, რაც აძნელებდნენ ამ მოგზაურობას. მაგრამ, ახალმა „არგონავტებმა“ დაამტკიცეს, რომ იმ ლეგენდარული „არგოს“ მოგზაურობა, რომელსაც ალბათ ადგილი ჰქონდა 1125 წლის წინად ქრისტეს დაბადებამდე, შესაძლებელი იყო.

მენიჩბეები იყვნენ უმთავრესად გამოცდილი ინგლისელი სპორტსმენები. საბერძნეთის გზაზე მათ ეხმარებოდნენ ბერძნები, ოსმალეთის გზაზე — ოსმალები და საქართველოს გზაზე — ქართველი გამოცდილი მენიჩბეები.

მ. ელ. — ბოლოს, როგორი იყო მათი მიღება საქართველოში?

— საინტერესოა, რომ არგო იყო პირველი ნავი დაახლოებით

*****

„შერლოკ ჰოლმსისა“ და „კომისარ მეგრეს“ მსგავსი ფლიოში სახელგანთქმულ პოლიციურ რომანებს, იმ განსხვავებით, რომ „ადვოკატის ჩანაწერები“ ავტორის მიერ დაცული და კარგად შემოწმებული რეალური ამბები, მაშინ, როცა პოლიციური რომანები წმინდა ფანტეზიის ნაყოფებია.

ვინაიდან ის მცირე ტირაჟით გამოდის, წიგნების მოყვარულები ნულა დააყენებთ ავტორს შეუტკვეთთ შემდეგი მისამართით:

MR. NANIKASHVILI ; Sanhedria Myrhevet 131/6 ; IERUSALEM
გუშაგი

*****

ს ა მ გ ლ ო ვ ი ა რ ო განცხადებები და ნეკროლოგები

მწუხარებით ვაუწყებთ საზოგადოებას :

*

გასული წლის 7 ნოემბერს პარიზში გარდაიცვალა **ქ-ნი ფანი წულაძისა-ური** და მიბარდა ლევილის სასაფლაოს.

*

გ. წ. 16 ნოემბერს, ქ. სენ-კლუში (პარიზის გარეუბანი) გარდაიცვალა ჯერ კიდევ ახალგაზრდა **ქ-ნი მანანა დეკოტინი-ესი-ლაღიძე** და მიბარდა ლევილის სასაფლაოს.

*

გ. წ. 8 დეკემბერს, ქ. ბრიუსელში გარდაიცვალა **ბ-ნი როსტომ ყფიანი** და მიბარდა ადგლობრივ იქსელის სასაფლაოს.

*

გ. წ. 29 დეკემბერს, პარიზში გარდაიცვალა **ბ-ნი გერასიმე ბოლქვაძე** და მიბარდა ლევილის სასაფლაოს.

*

გ. წ. 30 დეკემბერს, საფრანგეთში, 78 წლისა გარდაიცვალა **ბ-ნი დიმიტრი ქიმერიძე** და მიბარდა სოშო-მონბელიარის ქართველ ძმათა სასაფლაოს.

*

გ. წ. 1 დეკემბერს, ქ. ფლაგტაუნში (ნიუ-იორკის შტატი), 66 წლის ასაკში უავადმყოფოდ გარდაიცვალა **ბ-ნი კონსტანტინე (კოწო) ერისთავი**. განსვენებულს ქირისუფლად დარჩენ

*****

მეუღლე და ერთი ვაჟი ალექსანდრე.

*

1987 წლის 21 თებერვალს გერმანიის ქალაქ ფრანკფურტში ღრმა მოხუცებაში გარდაიცვალა ბ-ნი შალვა ბადრიაშვილი.

*

წელს 21 თებერვალს, პარიზის გარეუბან ვილ-დ'ავრეში გარდაიცვალა ქ-ნი ირინე პაპუაშვილისა-გომართელი და საუკუნო განსასვენებლად მიბარდა ლევილის ძმათა სასაფლაოს.

*

და ღრმად დამწუხრებულ სამძიმარს ვუცხადებთ მათ უნუგეშო ქირისუფალთ.

***

***

როსტომ ჟფიანის შესანდობარი

ხანგრძლივი ავადმყოფობის შემდეგ, წლებით დატვირთული, საბოლოოდ გაგვმორდა როსტომ პავლეს-ძე ჟფიანი. ერთი თვეც რომ ეცხოვრა, სწორედ 90 წ. შეუსრულდებოდა. მართლაც, ის დაიბადა თბილისში 1897 წლის 4 იანვარს.

რ. ჟფიანი ხელობით იყო გზათა მშენებელი ინჟინერი, მან კონგოში გაატარა 35 წელიწადი როგორც რკინიგზათა მშენებლობის ინჟინერი, სადაც მისი მუყითობა, უნარიანობა და პატიოსნება დიდათ იყო დაფასებული ადგილობრივი თუ ბელგიის ხელისუფალთა მიერ. მრავალჯილდოთა შორის მას მიღებული ჰქონდა: „მედაი დ'ორდრ დე ლ'ორდრ რუაიალ დუ ლიონ“ და „შევალიე დე ლ'ორდრ დე ლეოპოლდ II“

რ. ჟფიანის ახალგაზრდობის პორტრეტი შესრულებული მისი დის, ქ-ნ რუსუდან ოთხმეზურისგან

ბატონ როსტომს ცოლად ჰყავდა ქ-ნი მასტრიდია დაღინის ასული. პენსიაში გასვლის შემდეგ ცოლ-ქმარი დასახლდა ბრიუსელში. 1985 წლის ივნისში მას ძვირფასი მეუღლე გარდაეცვალა, რის შემდეგაც ისიც სულ მძიმედ ავადმყოფი იყო და გარდაიცვალა 1986 წლის 8 დეკემბერს. განსვენებულის ანდერძის მიხედვით, მისი ცხედარი დაიწვა კრემატორიუმში და ფერფლი მიხარდა ბრიუსელის იქსელის სასაფლაოს, მეუღლის გვერდით. ღმერთმა სასუფეველი დაუმკვიდროს და კეთილი იყოს ამ ქვეყნად ხსენება მისი!

ირ. ოთხმეზური

***

***

***

კაცთმოყვარისა და მამულიშვილის ხსოვნას

საფრანგეთის ქართული საზოგადოების პეიზაჟს კიდევ ერთი შესამჩნევი და მუდმივთანმდევი ფიგურა გამოეცალა გერასიმე ბოლქვაძის გარდაცვალებით. აქტიური ვერ დაახასიათებს ზუსტად მის დამოკიდებულებას ჩვენი სათვისტომოსადმი, ის მასთან ერთად და მისთვის ცხოვრობდა. არ ყოფილა ეროვნული თუ რელიგიური დღესასწაული, კრება, ქორწინება თუ დაკრძალვა, რომ გერასიმე ბოლქვაძე მას არ დასწრებულყოფს. უყვარდა ქართული მაგიდა, სტუმრობაცა და მასპინძლობაც. ჩვეულებად ჰქონდა გრძელ-გრძელი სადღეგრძელოების ხშირი წარმოქმნა, რა თქმა უნდა, ქართულად, მაგრამ ფრანგულადა და რუსულადაც, თუ ამის საჭიროებას ხედავდა; ამისთვის მას მეგობრები ხშირად დასცინოდნენ და ტუქსავდნენ, მაგრამ ბ-ნ გერასიმეს ვითომ არც ესმოდა, სიტყვას ბოლომდე აგრძელებდა.

ბატონი გერასიმე იყო ღარიბი გურული გლეხის შვილი. მას ბოლომდე გაჰყვა ოჯახის განსაკუთრებული სიყვარული და მამის თაყვანება, რომლის სიტყვებსაც ის ხშირად იმეორებდა, როგორც წინასწარმეტყველისას. ამბობდა, სიღარიბის გამო კარგი კლასიკური განათლება ვერ მივიღეო, მაგრამ ნიჭიერ კაცს, თვითგანვითარებით საფუძვლიანი ზოგადი კულტურა გააჩნდა.

ის სრულიად ახალგაზრდა შეხვდა რუსეთის რევოლუციასა და ბოლშევიკურ კონტრრევოლუციას, საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებას და ბუნებრივად გახდა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრი. ის ბოლომდე ერთგული დარჩა ამ

პარტიის და იქიდან ემსახურებოდა სამშობლოს. როცა სამშობლო დამარცხდა 1921 წელში, გ. ბოლქვაძე არ შეურიგდა დამპყრობელ ხელისუფლებას და წინააღმდეგობა გააგრძელა ისევ და ისევ მისი პარტიის რიგებიდან. მალე ის მეტეხის ციხეში აღმოჩნდა დაპატიმრებული, საიდანაც საბჭოთა ხელისუფლებამ, როგორც ეს ცნობილია, ექვსი ათეული მამულიშვილი დასავლეთ ევროპაში გადმოასახლა.

მათ შორის იყო 23-24 წლის გ. ბოლქვაძეც. მაშინ მასაც ისევე, როგორც მისი ჯგუფის დანარჩენ წევრებს, ეგონა, რომ ეს გადასახლება ხანმოკლე იქნებოდა და სულ მალე განთავისუფლებულ სამშობლოში ზეიმიტა და დიდებით დაბრუნდებოდა, მაგრამ ხალხური ანდაზა ამბობს: კაცი ბჭობდა, ღმერთი იცინოდაო. 65 წელი ელოდა ამ ბედნიერ წუთსა/ და მომენტს, მაგრამ არ იქნა და არა, ბედმა არ გაუღიმა, თუმცა გულგატეხილობასაც არ დამორჩილებია... და, ასე გაილია სიცოცხლაც.

გ. ბოლქვაძე ანაგებად არ იყო კაცთმოძულე-რასისტი. მას ყველა უყვარდა ქრისტიანული სიყვარულით, განურჩევლად ერისა, სარწმუნოებისა, რასისა და კანის ფერისა. ომის დროს მან გერმანულ ნაცისტებისაგან გადაარჩინა ერთი რუსი ებრაელი ქალიშვილი, ქალბატონი მანია, რომელიც შემდეგ მისი საყვარელი მეუღლე გახდა. აწ განსვენებული ერასტო მაჭავარიანი, რომელიც გ. ბოლქვაძის მეგობარიც იყო და ხუმრობაც უყვარდა, ოხუნჯობდა ხოლმე: „კაცო, ურიის ქალი მეც ვითხოვე, მაგრამ ქრისტიანად მოვნათლე, გ. ბოლქვაძე კი თვითონ გახდა ურიაო.“ ამ ხუმრობაში მართალი ის იყო, რომ გ. ბოლქვაძეს ებრაელები გულით უყვარდა და პატივს სცემდა, მაგრამ მისთვის, როგორც ყველა ქვეშაარიტ მამულიშვილისათვის, თუ ამას თქმა უნდა, „უწინარეს ყოვლისა“ დიადაც საქართველო იყო. განსვენებულს რაღაც განსაკუთრებული და არაჩვეულებრივ გმირობა არაფერი ჩაუდენია, მაგრამ მისი ბუნებრივი სიკეთე, კეთილშობილება, ჭირსა და ღმერთში თანადგომა და ქართულ საქმიანობაში თანაზიარობა უფრო ასატანს ხდიდა,

*****

უცხოეთში მცხოვრები ქართველები დიმიტრი ქიმერიძის იცნობენ, როგორც პოეტს. მისი ლექსები ქვეყნდებოდნენ „ჩვენი დროშა“-ში, „კავკასიონში“ და სხვა ქართულ პერიოდულ გამოცემებში. 1970-ან წლებში კი მან საკუთარი ხარჯით „ჩვენი დროშა“-ს რედაქციას გამოაცემია ლექსთა კრებული სათაურით: „ნაპერწყლები გულიდან“, რომელიც 150 გვერდს შეიცავს და რომელშიც დაბეჭდილია 85 ლექსი, 1955-60 წლებით დათარიღებული. წიგნის შესავალში, რედაქტორი პავლე სარჯველაძე სამართლიანად ამბობს ავტორზე: „ჩვენი პოეტი არ ჩემულობს ნოვატორობას... მისი პოეზია ენათესავება კლასიკურ პოეზიას. იგი სადაა და ხალხური, მშობლიური წმინდა გრძნობისა და მისი სიყვარულის ასამაღლებლად და სადიდებლად... პოეტ დ. ქიმერიძეს საკუთარი განცდები აჰყავს საზოგადოებრივ სიმაღლეზე და მით იგი ეხმიანება ყველა კეთილშობილ ადამიანის გულს“-ო.

პოეტ ქიმერიძის ლექსთა მოტივი მრავალფეროვანია, მაგრამ მათში უდაოდ ბატონობს ეროვნული და პიროვნული თავისუფლების მოტივები, თავისუფლების დამორგუნველ ძალებთან თავდადებული ბრძოლის აკორდები. იქნებ ზოგმა აღმოაჩინოს, რომ დ. ქიმერიძის პოეზია არაა საკმაოდ რაფინირებული და რომ მას აკლია ოსტატის ხელი, მაგრამ ერთს ვერავინ წაართმევს: მისი შემოქმედების სილასა და ხრეშში ისეთი მარგალიტებიც კიაფობენ, რომლებიც მას სხივოსანთა კრებულში აქცევენ. თუ მისი ერთი ლექსიც კი მოხვდება მკითხველის სულსა და გულს და ააძგერებს სიყვარულითა და სიხარულით, ეს უკვე იქნება მისი გამარჯვება სიკვდილზე. დაე, უკვდავი იყოს დიმიტრი ქიმერიძის სახელი, როგორც მამულიშვილის, როგორც სამაგალითო მოქალაქის და... როგორც პოეტის!

გრიგოლ კვარცხავა— სოშო-
მონბელიარის ქართ. სათვისტომოს თავმჯდომარე.

კავკასიელი

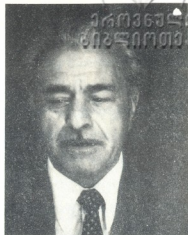
კავკასიის მთებში ვარ მე შობილი,
სამშობლო ჩემი შუა ქართლია,
გვართ, წოდებით იქ ვარ ცნობილი,
ნინო წმიდაა ჩემი ნათლია.

ჩემთვის ერთია: იყოს კახეთი,
იმერეთ-მესხეთ-რაჭა, გურია,
თუშეთ-ფშავეთი, გინდ ხევსურეთი;
სვანეთის ნახვაც ძალზე მწყურია.

თვით სამეგრელო-ძველი ოდიში,
აფხაზეთი და სამურზაყანო
მსურს ვინახულო, ვსთხოვო ბოდიში
და მოკრძალებით მივეთაყვანო.

განა არ მახსოვს კოხტა ლეჩხუმი,
ანდა ლამაზი, ტურფა აჭარა,
ვხედავ ბრწყინავენ, ვით აბრეშუმი,
მათ მოგონებამ მთლად გამახარა.

დ. ქიმერიძე, 1977 წელი

***

***

არ მაგიწყდება ძველი თბილისი,
დედა-ქალაქი დედა-მშობელის,
ფოთი ბათომი და ქუთაისი,
ტაძრები ჩვენი საგალობელის.

ჯეღა მათგანი არის ნაცნობი,
ჯეღა მათგანი ჩემთან ახლოა;
მათ ტრფივლით მაქვს გული ნაღრძობი,
იქ ჯეღგან ჩემი სამოსახლოა.

მე სხვა სამშობლო არსად არა მაქვს,
ასე მარადი და მადლიანი,
მისი ტრფივლი გულით თან დამაქვს,
ვით მისი შვილი, ადამიანი.

ჩემი სარკეა მის ცა ნათელი,
მისი მთა-წარი – ჩემი აკვანი,
ვალდებული ვარ ვუნთო სანთელი
და დაჩოქილი ვსცე მას თაყვანი.

დიმიტრი ქიმერიძე 1960 წელი.

ქართული მეცნიერების ბერ-მუხას, ბატონ აკაკი შანიძეს ამ თებერვალში დაბადებიდან ასი წელი შეუსრულდა. მაშინ ახალგაზრდა ენთომეცნიერი, ბატონი აკაკი ერთ-ერთი ენთუზიასტი იყო, დიდი ივანე ჯავახიშვილის გვერდით, თბილისის უნივერსიტეტის დანერგვა-აღორძინების საშვილიშვილო საქმეში. აკაკი შანიძე პირველი მეცნიერი იყო აგრეთვე, რომელმაც სამეცნიერო ხარისხი თბილისის უნივერსიტეტში დაიცვა. აქიდან მოყოლებული, აგერ თითქმის 70 წელიწადია, ბ-ნი აკაკი დიდი ნიჭით, ცოდნით და ენერგიით ემსახურება: თანამედროვე ქართული ენის გრამატიკის და ძველი ქართული ენისა და ლიტერატურის შესწავლას; და თანაც ეწეოდა პედაგოგიურ მოღვაწეობას. მან დაუფასებელი ღვაწლი დასდო საერთოდ ქართველოლოგიას და დღეს, დარწმუნებული ვართ, მსოფლიოს ყველა კუთხიდან სიყვარულითა და პატივისცემით ესალმებიან მას მის სახელმძღვანელოებზე აღზრდილი ქართველი და უცხოელი ქართველოლოგები.

უფრო მეტი ბედნიერება ისაა, რომ ბ-ნი აკაკი ასი წლის შესრულებას ქარმაგად ეგებება, მთელი მისი ინტელექტუალური შესაძლებლობებით. ის კვლავაც წარმატებით აგრძელებს მის მეცნიერულ საქმიანობას, და ჩვენ, მის ურიცხვ თაყვანისმცემლებთან ერთად, გვაქვს ბედნიერება მივესალმოთ მას ამ დიდ ნიშანსვეტთან დაკავშირებით და ვუსურვოთ კიდევ მრავალი წლის აქტიური შემოქმედებითი სიცოცხლე.

ს ტ ი ქ ი ი ს მ ძ ვ ი ნ ვ ა რ ე ბ ა ს ა ქ ა რ -
თ ვ ე ლ ო შ ი

არაჩვეულებრივად დიდი თოვლი მოვიდა წელს საქართველოს მთიანეთში, რომლის მსგავსიც თვით ღრმა მოხუცებულებსაც კი არ ახსოვთ. **13** იანვრის საქართველოს გაზეთები უკვე იტყობინებიან, რომ: სვანეთში, ცხინვალში, დუშეთისა და ლენტეხის რაიონებში თოვლის საფარმა **5 -4 -3,5** მეტრს მიაღწია, წარმოიქმნა ზეგავები, რის შედეგადაც დაიღუპა სვანეთში (მესტიის რაიონში) **26** კაცი, დუშეთის, ცხინვალის და ლენტეხის რაიონებში თითო-თითო კაცი.

უამიღობა განსაკუთრებით გაძლიერდა იანვრის ბოლოსა და თებერვლის პირველ ნახევარში. დიდი თოვლის შემდეგ მოვიდა კოკისპირული წვიმები. ზეგავებმა და მეწყრებმა გაანადგურეს მალალ მთიან რაიონების სოფლები, განსაკუთრებით დაზარალებულია სვანეთი, სადაც მთელი რიგი სოფლებიდან აღარაფერი აღარ დარჩენილა. ამავე დროს ადიდებულმა მდინარეებმა გადმოხეთქეს ნაპირები და წყლით დაფარეს მთელი კოლხეთის დაბლობი. ასე მაგალითად, პირველი თებერვლის გაზეთები იტყობინებიან, რომ დაიტბორა: ვანის, წულუკიძის, საჩხერის, ზესტაფონის, სამტრედიის და ჭიათურის რაიონები. ზესტაფონის ხიდი წყალმა წაიღო, არის ადამიანის მსხვერპლი და სხვა.

6/II: თოვლის ზეგავები და წყალდიდობა გრძელდება. ხობი დატბორილია. დანგრეულია: **1500** -ზე მეტი სახლი, დაზიანებულია **6** ხიდი, მთლიანად დაინგრა **14** სკოლა, **10** საწარმო, დაიღუპა

780: მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი. მესტიიდან დაახლოებით გახიზნულია **7000** კაცი, რიგი სოფლებისა მთლად განადგურდა, სოფელ უშგულში **42** სახლიდან დაინგრა **38** და სხვა.

11 თებერვლის გაზ. „კომუნისტში“ გამოქვეყნებულ ზ. ჩხეიძის (საქ. სსრ მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის პირველი მოადგილე, სტიქიური უბედურების წინააღმდეგ ბრძოლის რესპუბლიკური კომისიის წევრი) ინტერვიუში, სხვათა შორის, ნათქვამია: „ჩვენი რესპუბლიკის ბევრი რაიონი, უწინარეს ყოვლისა, მესტიის, ლენტეხის, ცაგერის, ონის, ცხაკაიას, ხობის, ვანის, ლანჩხუთის, დუშეთის, ყაზბეგის რაიონები სერიოზულად დააზარალა წყალდიდობამ, მეწყრებმა და თოვლის ზეგავებმა.“

*****

მთებსა და ხეობებში თოვლის სიმაღლე **4 - 5 მეტრს** აღემატება მაქსიმალურ ნორმას. როგორც უკვე ვიუწყებოდით, დასავლეთის რაიონებში რამდენიმე საათში მკვეთრად აიწია წყლის დონემ მდინარეებში: რიონში, ყირილაში, ხანისწყალში, აბაშისწყალში, ბზიფსა და ცხენისწყალში. დატბორილია დაახლოებით ორასი კვადრატული კილომეტრი ტერიტორია, დანგრეულია ორი ათასზე მეტი ინდივიდუალური საცხოვრებელი სახლი, დაზიანებულია კიდევ **3.150**, ისევე როგორც ჯანმრთელობის დაცვის, განათლების, სოციალური და კულტურულ-საყოფაცხოვრებო დანიშნულების **650** ობიექტი.

დიდი ზარალი მიადგა სოფლის მეურნეობას. დაიღუპა უამრავი პირუტყვი და ფრინველი; დაზიანდა **80** ათასი ჰექტარი სახნავი მიწა და მრავალწლოვანი ნათესები, დაზიანებული და დანგრეულია **1500**-ზე მეტი შენობა, პიროტექნიკური და სხვა ნაგებობა, მათ შორის ბოსლები.

აღსადგენი და შესაკეთებელია **16,4** კილომეტრი რკინიგზა. მნიშვნელოვნად დაზიანდა დაახლოებით **1300** კილომეტრი საერთო სიგრძის საავტომობილო გზები, **1100** კილომეტრი ელექტროგადამცემი და **70** კილომეტრი კავშირგაბმულობის ხაზები...

16 ათასზე მეტი კაცი გახიზნულია უსაფრთხო ადგილებში და დაზარალებულებსა და ავადმყოფებს დახმარებას უწყევენ..."

14 თებერვლის გაზ. „პრავდაში“ გამოქვეყნებულ კორესპონდენციაში სხვათა შორის ნათქვამია: წყალდიდობამ, მეწყერმა და ზვავმა ოთხმოცზე მეტი კაცი შეიწირა, დააზიანა ან საერთოდ აღგავა პირისაგან მიწისა **2700** სახლი, **650** საავადმყოფო, პოლიკლინიკა, სკოლა და საბავშვო ბაგა-ბაღი. დაიღუპა დიდძალი პირუტყვი და ფრინველი, წახდა ოთხმოცი ათასი ჰექტარი სახნავ-სათესი და ხეხილის ბაღები და სხვა.

საქართველოში შექმნილია „სტიქიით დაზარალებულთა დამხმარე ფონდი“ და სსრკ სახელმწიფო ბანკის საქართველოს კანტორის სამმართველოს დაქვემდებარებულ დაწესებულებებში გახსნილია სპეციალური საბალანსო ანგარიში № **700**, რომელიც განკუთვნილია ამ ფონდისთვის.

შორიდან, რა თქმა უნდა, ძნელია წარმოდგენა და განცდა იმ უბედურობისა, რაც ისედაც რეჟიმისაგან განაწამებ ჩვენ ხალხს დამატებით ბუნების სტიქიამ დაატეხა თავს. ადამიანთა

ქართული
წიგნების
კავშირები

მსხვერპლს უქვეყლად უფრო მრავალრიცხოვანია, ვიდრე
ოფციალური ცნობები ალარებენ. რაღა გაეწყობა! რაც არის
არის! ისღა დაგვეჩვენია, მათი ხსოვნის წინაშე პატივისცემით
თავი დაგხაროთ. ხოლო, რაც შეეხება იმათ, ვინც ბუნების
ონავრობას ბედათ გადურჩა, მაგრამ აღარ შერჩა აღარც სახლ-
კარი და აღარც ტან-ფეხის სამოსი, მათ კი შეგვიძლია ჩვენი
დახმარებით ოღნავ მაინც შევეუმსუბუქოთ სიდუხჭირე..

ჩვენ წინადადებას ვიძლევი, რომ სათვისტოობების გამგეო-
ბებში ამ მიზნით შექმნიან კომისიები სამი კაცის შემადგენ-
ლობით და სათანადო კონტროლით.

*

მ თ ა წ მ ი ნ დ ი ს ბ ი ნ ა დ ა რ ნ ი

მთაწმინდაზე პირველად ნინო ჭავჭავაძემ დამარხა მისი მე-
ულღე ალექსანდრე სერგის-ძე გრიბოედოვი, მოკლული თეირა-
ნში 30 იანვარს 1829. 1847 წელს აქვე დაასაფლავეს პოეტ
ალექსანდრე ჭავჭავაძის მეუღლე-სალომე, ხოლო 1857 წელს -
ქოლერით უდროოდ გარდაცვლილი თვით ნინო ჭავჭავაძე-გრიბო-
ედოვისა.

1887 წელს აქ დაიკრძალა დიდი მოწამე დიმიტრი ყფიანის
ნეშტი, 1907 წელს დიდი ილია ჭავჭავაძე და 1915-ში სულმნა-
თი პოეტი აკაკი წერეთელი. დიდუბეში დაკრძალული ვაჟა
ფშაველა აქ გადმოასვენეს 1938 წელში. იმავე წელს აქვე მი-
აბარეს ნიკო ბარათაშვილის ნეშტი. აქვე განისვენებენ:
დავით კლდიაშვილი, იაკობ გოგებაშვილი, ნიკო ნიკოლაძე, ვა-
სილ ბარნოვი, დავით ერისთავი, ანასტასია თუმანიშვილი-წე-
რეთლისა, ზაქარია ჭიჭინაძე, გიორგი ლეონიძე, იაკობ ნიკოლა-
ძე, შალვა დადიანი, იოსებ გრიშაშვილი, ლეო ჭიაჩელი, ივანე
ფალიაშვილი, სიმონ ჩიქოვანი, ლადო გუდიაშვილი, ვასო აბა-
შიძე, კოტე მარჯანიშვილი, აკაკი ხორავა, სერგო ზაქარიაძე,
სიმონ ჯანაშია, ნიკო ბერძენიშვილი, ნიკო მუსხელიშვილი,
ილია ვეკუა, ალექსანდრე ცაგარელი, მოსე ჯანაშვილი, სილი-
ბისტრო თოდრია, ფილიპე მახარაძე, მიხა ცხაკაია, ეკა გე-
ლაძე-ჯუღაშვილისა. სულ უკანასკნელად აქ დაიკრძალა მსახი-
ობი ვერიკო ანჯაფარიძე.

ვერიკო ანჯაფარძის გარდაცვალება

იანვრის უკანასკნელ დღეებში თბილისში გარდაიცვალა ქართული თეატრისა და კინოს სახელგანთქმული მსახიობი ქალბატონი ვერიკო ანჯაფარძე. განსვენებული იყო დაბადებული ქუთაისში, თითქმის ამ ოთხმოცდაათი წლის წინად. ის იყო ერთ-ერთი უნიჭიერესი მსახიობი ქალი რეჟისორ კოტე მარჯანიშვილისა და მისი სიკვდილის შემდეგაც წარმატებით მოღვაწეობდა მუდამ კოტე მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში. ვერიკომ სახელი გაითქვა იველითის როლის შესრულებით გუცკოვის „ურიელ აკოსტაში“. შემდეგ კი მისი ხანგრძლივი სასცენო მოღვაწეობის დროს მას დიდი წარმატებით შესრულებული აქვს ასზე მეტი პირველი ხარისხის როლი სცენაზე და ოცდაათამდე ეკრანზე. მას ბოლომდე არ შეუწყვეტია მსახიობის საპატიო ხელობა და მას საფლავის კარამდე მწუხარებით აცილებენ მისი მოყვარული ქართველი მაყურებლები. სამ თებერვალს მისი ცხედარი მიაბარეს მთაწმინდას.

*

გარდაიცვალა დავით ანდღულაძე

29 იანვარს გარდაიცვალა ოპერის გამოჩენილი მომღერალი, საოპერო ხელოვნების დამსახურებული პედაგოგი დავით ანდღულაძე. ის დაიბადა ქუთაისში 1899 წელს ცნობილი ექიმის ოჯახში.

*

სერჟ ლიფარის გარდაცვალება

გასული წლის 16 დეკემბერს ქალაქ ლოზანაში გარდაიცვალა მსოფლიოში სახელგანთქმული ცეკვის ვარსკვლავი და ქორეოგრაფი სერჟ ლიფარი. იგი დაიბადა ამ ოთხმოცდაერთი წლის წინად კიევში, ცეკვის ტექნიკა შეიძინა ცნობილ ნიეინსკის საბალეტო სკოლაში, 1923 წელს საბჭოთა კავშირიდან გამოიქცა, მისი ფიზიკური და ესთეტიური თვისებებით მოხიბლა პარიზის ოპერის ბალეტის დიდი ქორეოგრაფი-დიაგილევი, ხოლო, როცა დიაგილევი გარდაიცვალა, 1929 წლიდან ლიფარს შესთავაზეს მისი ადგილი და ამის შემდეგ, მცირე

დროის გარდა, ის იყო საფრანგეთის აკადემიური ბალეტის უღ-
ავო პატრონი, რომლის დროსაც მას შექმნილი აქვს შოკავალი
ბალეტი, რომლებიც კლასიკურებად არიან ცნობილი. ბევრი მი-
სი ნამოწაფარი დღეს გამოჩენილი ქორეოგრაფია.

პენსიაში გასვლის შემდეგ მან დააარსა ქორეოგრაფიის საე-
რთაშორისო ინსტიტუტი და 1965 წელს გამოაქვეყნა მოგონე-
ბების წიგნი „ჩემი ცხოვრება“, სადაც ბევრ საინტერესო ამ-
ბავთა შორის მოთხრობილი აქვს თუ როგორ ცდილობდა ჰიტ-
ლერისა და სტალინის მორიგებას.

ომის დროს სერჟ ლიფარი მჭიდრო ურთიერთობაში იყო ქა-
რთველებთან, მან დადგა ბალეტი „შოთა რუსთაველი“,
ქართული ხალხური მუსიკისა და ცეკვების გამოყენებით,
რომლის პრემიერამაც დიდი წარმატებით ჩაიარა, მაგრამ სამ-
წუხაროდ ომის შემდეგ მან ვეღარ შეძლო ამ ბალეტის დად-
გმა.

*

კომპოზიტორ გიორგი ცაბაძის გარდაცვალება

გასული წლის დეკემბრის პირველ რიცხვებში, თბილისში, 62
წლის ასაკში გარდაიცვალა მეტად პოპულიარული სიმღერების
ავტორი გიორგი ცაბაძე. თბილისში 1924 წ. 24 აგვისტოს და-
ბადებულმა გ. ცაბაძემ თბილისის ვანო სარაჯიშვილის სახელო-
ბის სახ. კონსერვატორია, საკომპოზიტორო კლასით დაამთავ-
რა 1956 წელს, რის შემდეგ მოღვაწეობდა სახელმწიფო ფილა-
რმონიის საესტრადო განყოფილების ხელმძღვანელად, ეწეოდა
პედაგოგიურ მოღვაწეობას და 1980 წლიდან საქ. რადიო-ტელე-
ვიზიის მუსიკალურ გადაცემათა რედაქტორ-კონსულტანტად.
გ. ცაბაძე ავტორი იყო მრავალი პოპულარული სიმღერის, ოპე-
რეტის, კინო-ფილმის მუსიკის. განსაკუთრებული სიყვარული მო-
იპოვეს მისმა სიმღერებმა: „გამოღმით მე ვარ, გაღმით შენ“,
„მთაწმინდის მთვარე“, „თბილისური მუხამბაზი“, „ქუჩა-ქუჩა“,
„მეფაიტონე“ და სხვა...

*

პარიზში გარდაიცვალა ანდრეი ტარკოვსკი

28 -29 დეკემბრის ღამით გასული წლისა, უკურნებელი სე-
ნით ხანგრძლივად ავადმყოფი, 54 წლის ასაკში გარდაიცვალა

მსოფლიოში ცნობილი რუსი კინო-რეჟისორი ანდრეი ტარკოვსკი, და 5 იანვარს, პარიზის ალექსანდრე ნევესკის რუსულ კათედრალში წესის აგების შემდეგ, ქალაქ სენ-ჟენევიევ-დე-ბუას რუსების სასაფლაოზე დაკრძალეს.

ანდრეი ტარკოვსკი თავიდან საბჭოთა ხელისუფლების მფარველობით სარგებლობდა, მაგრამ, როცა დღის სინათლეზე გამოვიდნენ მისი ფილმები: „ივანის ბავშვობა“ და „ანდრეი რუბლევი“, ოფიციალურ ცენზურას ისინი არ მოეწონა, აკრძალეს მათი ჩვენება და ყველაფერი ქნეს, რომ ტარკოვსკის ფილმები საერთაშორისო ფესტივალებზე არ დაეშვათ. დევნა-შევიწროებისაგან თავმოებურებულმა ან. ტარკოვსკიმ, მეუღლე ლარისასთან ერთად, იტალია აირჩია საცხოვრებლად. აქ მან განახორციელა ფილმი „ნოსტალგია“, რომელმაც 1983 წელს პრემია მიიღო კანის ფესტივალზე. ოთხი წლის განმავლობაში, როცა მშობლები იტალიაში ცხოვრობდნენ, ტარკოვსკის ბიჭი მოსკოვში ყვდა ხელისუფლებას მძევლად და დასავლეთის სახელმწიფო მოღვაწეების უთვალავი შუამდგომლობის შემდეგ 1985 წელში ბავშვს მიცეს მხოლოდ ნება რომ მშობლებთან ეცხოვრა.

უკვე მძიმედ დაავადებულმა ან. ტარკოვსკიმ კიდევ შეძლო ერთი ფილმის გადაღება შვეციაში, რომელსაც „მსხვერპლი“ ეწოდება. ამ ფილმმა სპეციალური პრემია მიიღო გასული წლის კანის კინოფესტივალზე.

უდავო ნიჭთან ერთად ხელოვან ტარკოვსკის ახასიათებდა დიდი პრინციპიალობა. მისთვის აუტანელი იყო იდეოლოგიის არტახებით შემოჭილი ხელოვნება.

1 იანვარს ფრანგულ გაზეთ „ლე მონდ“-ში დაიბეჭდა კინორეჟისორ ოთარ იოსელიანის წერილი ან. ტარკოვსკის შესახებ. ქვემოთ გთავაზობთ მის თარგმანს.

*

„ ოთარ იოსელიანის ერთი წერილი

შეიძლება უცნაური იყოს, მაგრამ ჩემს ქვეყანაში არტიტის შესახებ არსებობს ერთი ძალიან მნიშვნელოვანი კრიტერიუმი — პ ა ტ ი ო ს ნ ე ბ ა. ამგვარად იცნობდნენ და იცნობენ ისეთ პატიოსან ადამიანებს როგორც: ახმატოვა, მანდელშტამი, ბულგაკოვი, ბელა ახმადულინა, ბულატ ოკუჯავა, ვლადიმირ

ისტვის უანდერძებია მხატვარს. თბილისში დაბრუნებულმა წერეთელმა გაზ. „კომუნისტის“ ჟურნალისტს ამის განუცხადა: „საქართველოს მუზეუმის ფერწერულ შედეგებს ალბათ გვერდს დაუმშვენებს ევროპაში კარგად ცნობილი მხატვრის ფელიქს ვარლამიშვილის (ფსევდონიმი: „ფელიქს ვარლა“) ათი ნამუშევარი... ეს ტილოები მხატვრის ანდერძის და უკანასკნელი სურვილის თანახმად გადაეცემა საქართველოს ხელოვნების მუზეუმს... განსაკუთრებით გამოვყოფ ნამუშევრებს: „მეთევზეები“, „მემაწვნი“, „ზამთარი“, „თბილისი“, „მოგზაურობა“ და სხვა... მისი ფერწერული და გრაფიკული ქმნილებები მშობლიური მხარის სურნელებით არის გამთბარი“.

მ. გ.

***

***

***

ს ა თ ვ ი ს ტ ო მ ო ს ა მ ბ ე ბ ზ ე

სათვისტომოს ახალი გამგეობა

1986 წლის 23 ნოემბერს მოწვეული იყო ჩვენი სათვისტომოს საერთო საარჩევნო კრება, რომელმაც მოისმინა გამგეობის გავლილი მუშაობის ანგარიში და აირჩია ახალი გამგეობის წევრები და თავმჯდომარე. ყოფილმა თავმჯდომარემ ბ-ნმა თამაზ ნასყადაშვილმა უარი განაცხადა მისი მანდატის გაგრძელებაზე, რაც მან დაასაბუთა ჯანმრთელობისა და ოჯახური მდგომარეობის მოტივებით, რომლებიც მართლაც პატივისცემი მიზეზებია, მაგრამ ამასთან ერთად მას არ დაუმალავს, რომ მისი თავმჯდომარეობის დროს მას შეხვდა ჩვენს საზოგადოების ზოგიერთ წევრებისაგან უპასუხისმგებლობისა და უმსგავსოების შემთხვევები. ამ შემთხვევაში მის ჟესტს ვერ გავიზიარებთ:— ბოროტებასა და სიმამხინჯეს კი არ უნდა გაექცე, არამედ ადგილზე უნდა დარჩე და ბრძოლა უნდა აწარმოო.

ახალი გამგეობის თავმჯდომარედ ერთხმად იქნა არჩეული ბ-ნი ოთარ პატარიძე, რომელიც უკვე წლების განმავლობაში პატიოსნად, მონდომებულად და კომპეტენტურად ემსახურება სათვისტომოს ფინანსების საქმეს. ასევე ერთხმად იქნენ არჩეული გამგეობის წევრებად: ქ-ები: ნელი მდივანი-ვოდესი, ლია ვოდე და ეკატერინე (კატრინ) გვეტაძე, ბ-ები: ოთარ

ზურაბიშვილი, ტარიელ ლურდენ-ფაღავა, გია სარჯველიძე, ხოლო სარევიზიო კომისიაში: ბ-ები: შალვა თაყაიშვილი და გიორგი კერესელიძე.

ოთარ პატარიძემ იქვე კრებას გააცნო თუ გამგეობის თითო-ეულ წევრს რა საქმიანობა ეკისრებოდა. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ გამგეობის საქმიანობის უზენადად განაწილება მის წევრებზე სასურველ ნაყოფს გამოიღებს. აქვე ხაზგასმით გვინდა განვაცხადოთ: გამგეობა, მისი თავმჯდომარითა და ყველა წევრით, ჩვენი სრული ნდობით სარგებლობს და ვიმედოვნებთ, რომ მისი ენერგიული საქმიანობით, ამ ნდობას ის გაგვიმართლებს.

ახლა ზოგიერთი შემჩნევა, რომელიც კრიტიკა კი არ არის, არამედ სახელმძღვანელოა თუ მას გაიზიარებენ. მე გამოვედი საერთო კრებაზე, რომელსაც ოთხ მუხლად ჩამოყოფილებული მემორანდუმი გავაცანი. ჩემი მიზანი იყო, რომ კრებას ის მიეღო და სარეალიზაციოდ გადაეცა გამგეობისთვის. სამწუხაროდ ზოგს ძალიან ეჩქარებოდა სახლში გაქცევა, ზოგმაც კარგად ვერ გაიგო საკითხის არსი და ადგილიდან გამოხტომებით ისეთი აურზაური ასტეხეს, რომ იძულებული გავხდი ჩემს განზრახვაზე ხელი ამეღო და მემორანდუმი გამგეობის სახელმძღვანელოდ დამეტოვებია. წერილობითი განცხადება მე ორი წლის წინადაც გადავეცი კრებას, რომელმაც გამგეობას გადასცა ისევე, როგორც ახლა და მას არავითარი შედეგი არ მოჰყოლია და არც პასუხი გაუცია მის შესახებ წარსულ გამგეობას. ახლაც რომ იგივე არ მოხდეს მოწმედ უნდა დავისწრო მკითხველი. ამ მემორანდუმებით ჩვენ ორი მთავარი საკითხი გვაინტერესებდა და გვაინტერესებს:

1) უკანასკნელ წლებში ჩვენი სათვისტომოს არჩევნებში წესად შემოვიდა: გამგეობის თავმჯდომარის და წევრობის კანდიდატებად თავის თავს თვითონ ასახელებენ (თავმჯდომარის წერილობითი მოწოდების შედეგად), დასახელებულთა შორის სასურველი კანდიდატების შერჩევას გამომავალი გამგეობა ახდენს და ასე შერჩეულ კანდიდატებს, ხელის აწევით ამტკიცებინებს საერთო კრებას. ასეთი წესი ჩვენი საზოგადოების წესდებაში არ ყოფილა და, რაც მთავარია, დემოკრატიული არაა. ის საოცრად წააგავს საბჭოურ წესს და მიკვირს თუ როგორ შემოიპარა ის ჩვენთან. დღეს გორბაჩოვიც კი ცდილობს დემოკ-

*****

რატული ელფერი მისცეს. საბჭ. რეჟიმს და განა ჩვენი ხმარებიდან უნდა გავაძევოთ?! ჩვენ მიგვაჩინია, რომ მომავლისათვის კანდიდატებს ასახელებდენ ცნობილი ჩვენი საზოგადოების პოლიტიკური, საქველმოქმედო, საკულტო თუ კულტურული ორგანიზაცია-დაწესებულებები და შემდეგ ამ სიიდან საერთო კრება ირჩევდეს ფარული კენჭის ჯრით და არა ხელის აშვერით.

2) მეორე მთავარ და საჭირბოროტო საკითხად მიგვაჩინია ჩვენი დედა-ენის ბავშვებისათვის შესწავლის საქმე. მე სკანდალურად და ყვლად გაუმართლებლად მიმაჩნია, რომ პარიზში არ გვაქვს სკოლა თუ წრე, სადაც ჩვენი ბავშვები დიდი ილიასა და აკაკის ენას გაეცნობოდენ მაინც, თუ საფუძვლიანად ვერ შეისწავლიდენ და სადაც მდიდარ ფოლკლორს-ხალხურ სიმღერებსა და ცეკვებს შეისწავლიდენ. დღემდე ამ მიმართულებით ჩემი მოწოდებები დარჩენ მლალადებლად უდაბნოსა შინა. აბა, ვნახოთ რას იზამს ახალი გამგეობა? მომავალში არა მარტო ჩვენ, არამედ ისტორიაც მკაცრად მოსთხოვთ პასუხს, თუ სათანადო ძალისხმევა არ გამოიჩინეს.

*

„ეროვნული საბჭო“

ანდაზაა: „შუბი ხალთაში არ დაიმალებაო.“ ვფიქრობდით დრო მიგვეცა, რომ იქნება წყალი თავისთავად ჩამდგარიყო კალაპოტში, მაგრამ მალე ერთი წელიწადი ხდება, რაც ეს მდგომარეობა გრძელდება, ფაქტი არსებობს ჩვენს შორის და ის გვაიძულებს ჩვენი პოზიცია განვსაზღვროთ მის მიმართ. საკითხი ეხება ეგრედ წოდებულ „ეროვნულ საბჭოს“. ჩვენი მკითხველები ყველა არ არიან საქმის კურსში, ამიტომ იძულებული ვარ ცოტა შორიდან დავიწყო საუბარი.

1950-ანი წლების დასაწყისში, პარიზში, ჩვენი ეროვნული მთავრობის ლოცვა-კურთხევით, შეიქმნა „ქართული ეროვნული საბჭო უცხოეთში“, რომლის ისტორიასაც აქ უადგილობის გამო ვერ შევხვები. გაგახსენებთ მხოლოდ, რომ მე გახლდით ამ ორგანიზაციის დაარსების საინიციატივო კომისიის მდივანი, ხოლო დაარსების შემდეგ აღმასრულებელი კომიტეტის წევრი. რომ უფრო ეფექტურად მემოქმედა ჩვენი პოლიტიკური

ეროვნული
დემოკრატიული

ემიგრაციის გამთლიანების ხაზით, 1970-ანი წლების დასაწყისში ეროვნული საბჭოს თავმჯდომარეს ნოე ცინცაძეს მიემართე წერილით, რომლითაც ვატყობინებდი აღმასრულებელ კომიტეტის წევრობიდან გადადგომას და, რომ ვრჩებოდი ეროვნული საბჭოს წევრი, მისი საერთო კრების მოლოდინში, რასაც მის შემდეგ ადგილი არ ჰქონებია. ამას დავემატებ, რომ ეროვნულ საბჭოს დამფუძნებლებიდან დღეს ცოცხლები ვართ მხოლოდ ბ—ნი ნიკო ურუშაძე და მე. აქედან ის გამომდინარეობს ლოგიკურად, რომ თუ ეროვნული საბჭოს განახლებას მოინდომებდენ, ჩემთვის უნდა მოემართათ არა ფორმალურად, არამედ ჩემი მოსაზრებებისათვის ანგარიშის გასაწევად, მაგრამ აქ საკითხი არ ეხება ჩემს პიროვნებას.

მე არ ვიცი თუ რა ბაზაზე მოხდა, მაგრამ ფაქტი ის არის, რომ ნოე ცინცაძის გარდაცვალების შემდეგ ეროვნული საბჭოს თავმჯდომარე გახდა ბ—ნი ვიქტორ ხომერიკი და ერთადერთი პოლიტიკური ძალა, რომელიც მას მხარს უმაგრებდა იყო ჩვენი სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთელი ბიურო. მიუხედავად ჩვენი არა ერთი წინადადებისა, რომ ეროვნული საბჭოს ბაზა გაგვეფართოებია, უშედეგოთ დარჩა, ინტრიგული მოქმედებები ჩვენ არ ვიკადრეთ და წლების განმავლობაში მწუხარებით გავიცდიდით ემიგრაციის პოლიტიკურ დაქსაქსულობასა და მით არარაობამდე დაქვეითებას. ავტორიტეტის დაკარგვა იქნამდის მივიდა, რომ თვით რადიო „თავისუფლება“ აღარაფრად აგდებდა ეროვნული საბჭოს წარმომადგენელს. ამის შედეგად გამოწვეულმა შინაგანმა განხეთქილებამ თვით სოციალისტებს შორის, გასული წლის აპრილში უცნაური ფაქტის წინაშე დავგაყენა: ვალიკო ჩუბინიძისა და ნიკო ურუშაძის ხელმოწერით, 7-8 სოციალისტის კრება მოიწვიეს და ეროვნული საბჭოს საერთო კრებად გამოაცხადეს. ვ. ხომერიკმა წერილით მიმართა ამ კრებას და გადადება მოითხოვა. კრებამ არამც თუ არ დააკმაყოფილა ხომერიკის თხოვნა, არამედ არც კი მოიხსენია როგორც ყოფილი თავმჯდომარე, აირჩიეს აღმასრულებელი კომიტეტის წევრები და თავმჯდომარედ ბ—ნი კარლო ინასარიძე. ამრიგად, ეროვნული პოლიტიკური ძალების გამთლიანების მაგივრად, საკუთარი პარტიაც ორ მტრულ ბანაკად გაჰყვეს. ნიკო ურუშაძემ მალე ინანა

*****

და თქვა: მოვტყუდდო, მაგრამ დანარჩენები მაინც ბენ თავიანთ ფრაქციონულ ვითომ საქმიანობას, რომელსაც ჩვენი ფიქრით აკლია ფართო ეროვნული თვალთახედვა და ჰორიზონტი.

ხაზგასმით მინდა აღვნიშნო აქ, რომ ამ ახალ „ეროვნულ საბჭოში„ წარმოდგენილები ყველა არიან კარგი მამულიშვილები და ქართული საქმისათვის საჭირონი. მით უფრო ეს მათი გამთიშველი მოქმედება საზიანოა. მათ ვინ დაუშლის თუ სურთ პოლიტიკური ჯგუფი შეადგინონ და იქიდან ემსახურონ საქართველოს განთავისუფლების საქმეს. მაშინ ჩვენ მათ ინიციატივას მივესალმებოდით, მაგრამ აქ საქმე გვაქვს ინტრიგანულ მოქმედებასთან, რასაც ჩვენ ვერ მოვიწონებთ.

გიორგი წერეთელი

***

***

***

დამატებითი და საბოლოო ცნობები მამა გრიგოლ ფერაძის ტრაგიკული აღსასრულის შესახებ

ვარშავის მართლმადიდებელი ავტოკეფალური ეკლესიის უწყებაში, 1986 წლის 1 ივნისის თარიღით დაიბეჭდა მამა ჰანრიკ პაპროვსკის სტატია, რომელშიც, ვარშავის სამიტროპოლიტოში დაცული დოკუმენტების მიხედვით, შემდეგნაირად წარმოგვიდგება არქიმანდრიტ გრ. ფერაძის დაპატიმრებისა და ტრაგიკული აღსასრულის ეტაპები:

- I. მ. გრ. ფერაძე გერმანელებმა დააპატიმრეს ვარშავაში 3 ან 4 მაისს, რადგანაც მისი ბინა, ბერმანელების მითითებით, ვარშავის მართლმადიდებელი უნივერსიტეტის დეკანოზს ჟან კოვალენკოს დაულუქავს 5 მაისს.
- II. დაპატიმრებიდან ოქტომბრის პირველ რიცხვებამდე ის იმყოფებოდა ვარშავის პავიაკის საპატიმროში და ციხის ადმინისტრაცია მას იყენებდა თარჯიმნად.
- III. 28 მაისს ჟან კოვალენკიმ დიაკონ ყერუზი ბერკმანკარენინის თანდასწრებით (მას მამა ფერაძისაგან ბინა ჰქონდა მიბარებული.) ლუქი ახსნა მ. ფერაძის ბინას, სადაც ჩხრეკა აწარმოეს გერმანელმა პოლიციელებმა და ბიბლიოთეკაში,

წიგნების უკან აღმოაჩინეს ამერიკული დოლარები, სური გირვანქა სტერლინგები, რაც ვითომ შეადგენდა ებრაელების დასახმარებელ ფონდს.

IV. 26.06.1942 წლის თარიღით დიაკონ ჟერზი კარენინმა წერილი მიიღო მამა ფერაძისაგან, რომლითაც ის ბიბლიოთეკას სიკვდილის შემდეგ უტოვებდა მეტროპოლიას, პირადი ნივთები უნდა გაეყდათ საობლოს სასარგებლოდ, ქართული საბუთები, წიგნები და ხატები ომის შემდეგ უნდა გაეგზავნათ საქართველოს ეკლესიისთვის. აქიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ ამ დროს მან იცოდა, რომ ის განწირული იყო სასიკვდილოთ.

V. ოქტომბრის დასაწყისიდან აღარავითარი ცნობა აღარ არსებობს მ. ფერაძის შესახებ მის სიკვდილამდე, რასაც ადგილი ჰქონდა აუშვიცის ბანაკში **1942** წლის **6** დეკემბერს **16** საათზე და **45** წუთზე, ბანაკის უფროსის ხელმოწერით ვარშავის მიტროპოლიტის სახელზე მიღებული ოფიციალური მოწმობის მიხედვით.

VI. რა პირობებში გარდაიცვალა? ამის შესახებ მხოლოდ ერთი ზეპირი განცხადება არსებობს და ავტორის ვინაობა უცნობია. **1945** წელში, აუშვიცის ბანაკს გადარჩენილი ერთი ყოფილი პატიმარი მივიდა ვარშავის მართლმადიდებელი ეკლესიის მიტროპოლიტ დიონისთან და უთხრა, რომ ის აუშვიცის ბანაკში მამა გრ. ფერაძესთან ერთად იმყოფებოდა და, რომ მამა ფერაძე გაზის კამერაში წავიდა ერთი მისი თანაპატიმარის მაგივრად. ამავე დროს ამ კაცმა მიტროპოლიტს გადასცა მამა ფერაძის საათი, რაც ამ კაცის მოწმობას სარწმუნოდ ხდის. ამ მოწმობის მისამართი, სამწუხაროდ, არ ჩაუწერიათ.

დეკანოზი ილია მელია

***

***

***

ბავშვობისა და ყრმობის მოგონება
(დასაწყისი იხ. 8 ნომერში)

მშველი და მგელი

მთაში ვიყავი, ფიჩხს ვჭრიდი, აპრილი იყო. ხევს გაღმა დი მიწადორია, რომელიც სამი მხრით ტყითაა შემორტყმული. გავიხედე და დავინახე ერთი მშველი ნუკრით. ბალახს ძოვდ-

*****

ნენ. უცებ მშველი მობრუნდა, სოფლისკენ დაიწყო მც მივიხედე. ვხედავ, ერთი მგელი მიდის სოფლის მიმართულებით. უცებ შველი გაიქცა მგლის მიმართულებით, ნუკრი კი ტყეში შეიჭრა. მე გაკვირვებული ვუყურებდი მშველს, რომელიც მგლის მიმართულებით მირბოდა. როცა ას მეტრზე მიუახლოვდა, მგელი მოტრიალდა და მშველს გამოუდგა. მშველი ჯერ მძიმედ მირბოდა. ერთ კილომეტრზე უკვე მგელი ეწეოდა. მშველი მობრუნდა მარჯვნივ ტყის მიმართულებით გაიქცა, რომელიც დაახლოებით სამას მეტრზე იყო დაშორებული. რამდენიმე წუთში მშველი ტყეში შევიდა, მგელი უკან გამობრუნდა. რამდენიმე წუთის შემდეგ მშველი ტყდან გამოვიდა, მინდორი გადაიბინა, მივიდა იქ, სადაც ნუკრი დასტოვა, ნუკრი ტყდან გამოვიდა და ორივენი ერთად წავიდნენ.

მე ვერ გავიგე, მშველი რათ გამოუდგა მგელს, რომელიც ძალიან შორს იყო და არც ხედავდა მშველს, მის საშიშროებას არ გრძნობდა და აი, წლების შემდეგაც ვერ მივმხვდარე.

რ თ ვ ე ლ ი

ერთი კვირაა, რაც გურჯაანში რთველი დაიწყო. ჩვენც მზად ვართ. ქვევრები, გოდრები, კალათები მზად არიან. დღეს დავკალით ციკანი. მზარეული ამზადებს ხვალ სადილისთვის, რომელსაც ვენახში შევექცევით და სალამოზე კი სახლში. ოცზე მეტი ვიქნებით დაპატიყებულები და მუშები. ორ ან სამ დღეში გავათავებთ. რთველი გურჯაანში გრძელდებოდა სამი კვირა, ერთი თვე. ჩვეულება იყო, რომ ერთი მეორეს ვეხმარებოდით და ხშირად მიხდებოდა, რომ რთველში ერთი თვე ვიყავი. რთველი ჩვენთვის დღეობა იყო. მუშაობის გარდა გართობა, სიმღერები, ანეკდოტები, ცეკვა სადილისა და ვახშმის დროს. თამადა და სადღეგრძელოები, სიცილი და ქალების კისკისი...სიცილსა და მხიარულებაში ყურძნით ივსებოდნენ კალათები, გოდრები, გოდრებს უდებდნენ ურმებზე და მიდიოდა მარანში. ყურძენს ნაგებში ჰყრიდნენ. ყურძნის წურვა იწყებოდა ნაშუადღევს. 5 -6 კაცი მუხლებამდე ტიტველი ფეხებით დადიოდნენ ნაგვში, ყურძენი იჭკლიტებოდა და წვენი მილით პირდაპირ ქვევრში მირაკრავებდა... გაქვლილ ყურძ-

ენს(ჭაჭას) ქვევრებში ჰყრიდნენ არაყს გამოსახდელად. ღვინოს კი მეორე ქვევრში გადაასხამდნენ და ეს ქვევრიდან ქვევრში გადასხმა ხდებოდა ერთი თვის განმავლობაში სამჯერ ან ოთხჯერ. ყველთვის გამოცვლის დროს ქვევრის ძირში თხლე რჩებოდა.

კარგი მზიანი დღე იყო, საღამოთი დაღლილები დავბრუნდით, სუფრა უკვე გაშლილი იყო. შემოვუსხედით. ავირჩიეთ თამადა. პირველი საღვევრძელო დაილია რომ უტეხ დაიქეჭა. ქეჭას მოჰყვა ელვა და განუწყვეტელი ქუხილი. მალე ქარიც ამოვარდა. ყელამ იცოდა, რომ ეს სეტყვის ნიშანია, არავინ არაფერს ამბობდა, მაგრამ ყელა თავთავიანთ ვენახებზე ჰფიქრობდნენ. მალე სეტყვაც დაიწყო. კარგა მსხვილები იყვნენ. ქალებმა ტირილი დაიწყეს. დედამ ზედადგარი გადაადგო, ვითომ ის შეწყვეტდა სეტყვას. ასეთი რწმენა იყო. სეტყვა მართლაც მალე შეწყდა და აღარც ჰქუხდა.

მეორე დღეს ჯერ კიდევ ბნელოდა რომ ვენახში წაველი, რომელიც ორ კილომეტრზე იყო სახლიდან დაშორებული. რაც ვენახს ვუახლოვდებოდი, მიწა ნაკლებად სველი იყო. ვენახში მივედი, უკვე თენდებოდა, მიწა სრულებით არ იყო სველი, „წვიმა არ მოსულა და არც სეტყვა“, ვფიქრე. ვენახს სიხარულით შემოვურბინე, დავრწმუნდი რომ მტევნებს არაფერი ზიანი ჰქონდათ მოსული და სირბილით შინისკენ გავიქეცი. მეზობლები მხვდებოდნენ, მეკითხებოდნენ თუ რა დღეშია მათი ვენახი, მეც ვპასუხობდი თუ სადამდე იყო წვიმა მოსული. დედამ რომ დამინახა მივრბოდი, მომაცხა: „შვილო, ძალიან დაისეტყვა!“ „არა-თქვა და სულს ვედარ ვითქვამდი. ჩვენი ვენახი არ იყო დასეტყვილი, გახარებული ვიყავი...“

რთველი დამთავრდა. ორი დღის მერე თბილისში ვიყავი. უკვე სწავლა დაიწყო. ჩვენ გემნაზიის შენობიდან გამოგვყარეს. მამადავითთან ერთ შენობაში გადაგვიყვანეს და ჩვენი სათავადაზნაურო გიმნაზია უნივერსიტეტად გადაიქცა. ჩვენ ამით ძალიან ვამაყობდით და ვფიქრობდით, რომ ერთ დროს ჩვენც იქ სწავლას გავაგრძელებდით.

სამ წელიწადს კარგად ვიყავით— თავისუფალი საქართველო, ქართული მთავრობა და პრეზიდენტი. საქართველოს ჰყავდა ახალი დაცვა—წითელი გვარდია და სხვა.

(გაგრძელება იქნება)

შ ე მ ო წ ი რ უ ლ ე ბ ა თ ა ს ი ა
(ფრანგულ ფრანკებში)

ლადო რუხაძე - კალისტრატე	სალიას მოსახსენებლად -	600
ისიდორე გაუონია -	289	შოთა ბერეუიანი - 200
კარლო გვარჯალაძე -	116	ანონიმი გ.ფ-რ--დან 500
მიშა გოგორიშვილი -	300	შალვა ზედგინიძე - 100
გიორგი ტოგონიძე -	100	„ს ე თ ი“ - 151
ირაკლი ოთხმეურნი -	155	არჩილ მჭედლიშვილი - 200
დომიტრი მახარაშვილი -	107	ივლიტე გოგუაძისა - 100
მართა სტურუასი -	100	რუბენ გვეტაძე - 150
ირაკლი ოთხმეურნი -	141	დომიტრი მახარაშვილი - 56
ლადო ბაბიშვილი -	129	პროფ. გიორგი ნაკაშიძე - 978
თინათინ ბერიძე -	100	გივი კობახიძე - 279
ივლიტე გოგუაძისა -	100	იროდიონ ბეგიაშვილი - 200
გივი გაბლიანი -	129	გიორგი კოშავილი - 100
მიხეილ თარაშვილი -	300	მირიან მელუა - 200
+ ილია თაყაიშვილი -	500	

.....
ჯამი 6680

1986 წ ლ ი ს ა ნ გ ა რ ი შ ი

	შემოსავალი	გასავალი
გუშაგი №9 აპრილი -	7891	7949
„ №10 ივლისი -	2304	8709
„ №11 ოქტომბერი -	8295	11890
	-----	-----
ჯ ა მ ი	18490	28548

ამრიგად, გასავალმა გადააჰარბა 10.058 ფრანკით, მაგრამ ვინაიდან 1985 წლის ანგარიშიდან სალაროში დარჩენილი იყო 13.740 ფრანკი, გასული წლის ბოლოს სალაროში მაინც დარჩა: 3.682 ფრანკი.

ყელას უღრმესი მადლობა გუშაგისაგან.

*****

შ ი ნ ა ა რ ს ი

- .2 ს ა ა ხ ა ლ წ ლ ო მოწინავე
- .4 ეროვნული გლოვის წლისთავი გულბათ გულბათიშვილი
- .6 მერაბ კოსტავა და სხვები
- .8 ვიქტორ რცხილადის დევნა გრძელდება
- .10 ანატოლი მარჩენკოს დაღუპვა
- .12 გამოსვლები ალმა-ათაში – მამგალი
- .16 ავღანეთის ომის 7 წლისთავზე – პაპუნა ლუბაშვილი
- .19 მეორე კატინის აღმოჩენა პოლონეთში – რეზო წიგნაძე
- .21 საქ. მეტ. აკადემიის ისტორია რუსული თვითგამოცემა
- .32 „პამიატ“-ის მიხედვით, მთარგმნელი: ზურაბ ნარსია
- .32 სომხეთის ეკოლოგიური პრობლემები (თვითგამოცემა) რადიო „თავისუფლება“ ზურაბ ნარსია
- .38 ზოგიერთი ჩანაწერები გიორგი წერეთელი
- .46 პ ო ე ზ ი ი ს გ ა ნ ყ ო ფ ი ლ ე ბ ა ლექსები – ნოშრევან გალაშვილი
- .51 სამშობლოს მთები, ჩემი სიტყვა – გიორგი ტოგონიძე
- .52 ქუთაისი – ირაკლი ოთხმეზური
- .53 სიზმარი – გივი შაორელი
- .55 ქ ა რ თ უ ლ ე ნ ო ვ ა ნ ი ი ს რ ა ე ლ ი
- .58 რა ხალხი ვყოფილვართ – სიმხა აჯიაშვილი
- .58 უამო შეჩერდი – ისაკ მეგრელიშვილი
- .58 ძმავო ქართველო – აბრამ მამისთვალოვი
- .60 ძველი არაკი – დავიდ აჯიაშვილი
- .61 წიგნები და ადამიანები
- .63 იასონის მოგზაურობა – ირაკლი ოთხმეზური
- .63 ადვოკატის ჩანაწერები – გუშაგი
- .64 სამგლოვიარო განცხადებები და ნეკროლოგები
- .71 ბატონ აკაკი შანიძის ასი წლისთავი
- .72 სტიქიის მძვინვარება საქართველოში
- .78 ექ. თაყაიშვილის მეუღლის ნეშტის გადასვენება
- .83 დამატებითი ცნობები მ. გრ. ფერაძეზე – მამა ილია მელია
- .84 ბავშვობისა და ყრმობის მოგონებები – მიხეილ თარაშვილი

*****

673/1

GOUCHAGUI

PERIODIQUE EN LANGUE GEORGIENNE

Directeur : GEORGES TSERETELI

**ADRESSE : 8, RUE DES MARCHAIS
75019 PARIS**

*****

EDITION HORS COMMERCE